

Nr 179.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående understödjande af folkbiblioteksväsendet; gifven Stockholms slott den 12 april 1912.

Under återopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen att till understödjande af folkbiblioteksväsendet bevilja

ej mindre *å ordinarie stat* ett förslagsanslag af 170,000 kronor att utgå: *dels*, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under af departementschefen i statsrådsprotokollet angifna villkor, med ett belopp af lägst 40 kronor och högst 400 kronor, för år räknadt, till kyrklig eller borgerlig kommun, till sammanslutning af kommuner eller till lokal förening för upprättande och underhåll af *ett* folkbibliotek eller ett system af sådana (centralbibliotek med filialer) inom en och samma kommun eller sammanslutning af dylika,

samt med ett belopp af lägst 15 kronor och högst 150 kronor, för år räknadt, till skoldistrikt, styrelse för högre folkskola, kommunal mellanskola eller under statens kontroll stående folkhögskola eller småskoleseminarium för upprättande och underhåll af *ett* skolbibliotek eller ett system af sådana (centralbibliotek med filialer);

dels, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under af departementschefen i statsrådsprotokollet angifna villkor, med ett belopp af lägst 3,000 kronor och högst 15,000 kronor, för år räknadt, till riksförbund (hela landet omfattande förening), som har minst 20,000 medlemmar, för understödjande af biblioteksverksamhet genom studiecirklar eller andra sammanslutningar med liknande syfte, med iakttagande därvid såväl att understöd af statsmedel, som riksförbund under annan anslagstitel åtnjuter för sin biblioteksverksamhet, skall tagas i beräkning vid bestämmandet af det här ifråga-

varande statsunderstödet belopp, som ock att sammanlagda summan af till samtliga riksförbund utgående anslag icke må öfverstiga 45,000 kronor;

dels, likaledes enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under af Kungl. Maj:t fastställda villkor, till understöd åt fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek och åt två bokförmedlingsanstalter med ett sammanlagdt belopp af högst 15,000 kronor, hvaraf högst 8,000 kronor till bokförmedlingsanstalter;

dels ock till arfvoden åt två bibliotekskonsulenter inom ecklesiastikdepartementet med 9,500 kronor, däraf 5,600 kronor till en förste konsulent och 3,900 kronor till en andre konsulent;

än äfven *å extra stat* för år 1913

dels ett belopp af 20,000 kronor till utarbetande af en grundkatalog öfver för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1912 af tillgängliga medel förskottera de belopp, som kunna blifva erforderliga för det ifrågavarande arbetets påbörjande under sistnämnda år;

dels ock ett förslagsanslag af 50,000 kronor till understöd åt folkbibliotek för deras verksamhet under år 1912 i enlighet med hittills gällande bestämmelser.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kunglig nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min Allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Fridtjuv Berg.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 12 april 1912.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Berg anförde härefter:

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t, på min hemställan, föreslagit Riksdagen att i afbidan på nådig proposition angående omorganisation af folkbiblioteksväsendet m. m. beräkna en höjning af förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek från nuvarande beloppet, 60,000 kronor, till 180,000 kronor eller med 120,000 kronor samt att på extra stat för år 1913 beräkna dels till utarbetande af en grundkatalog öfver för folkbibliotek lämplig litteratur ett belopp af 10,000 kronor, dels ock till understöd åt folkbibliotek för deras verksamhet under år 1912 ett förslagsanslag å 50,000 kronor.

Såsom angifves i det vid statsverkspropositionen fogade utdraget af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 13 januari 1912, hade min företrädare i ämbetet den 7 december 1909 uppdragit åt dåva-

*Understöd-
jande af
folkbiblio-
teksväsen-
det.*

rande amanuensen vid kungl. biblioteket, filosofie doktorn Valfrid Palmgren att verkställa utredning angående boksamlingar i Sverige, hvilka vore afsedda för folkbildning, samt att afgifva förslag angående de åtgärder, som från det allmännas sida borde vidtagas för främjande af folkbiblioteks-rörelsen. Sedan doktor Palmgren den 28 september 1911 afgifvit »Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige» och vederbörande inkommit med däröfver infortrade utlåtanden, har jag, såsom i förutberörda statsrådsprotokoll meddelats, på grund af Kungl. Maj:ts den 17 november 1911 gifna bemyndigande, den 27 i samma månad tillkallat fem sakkunniga för att inom departementet biträda med beredande af frågan om de åtgärder, som böra från statens sida vidtagas för befrämjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige. Vid tiden för statsverkspropositionens afgifvande befann sig ärendet ännu icke i sådant skick, att detsamma kunde föreläggas Riksdagen.

Sedan emellertid de nämnda sakkunniga, hvilka utgjorts af professorn Knut Kjellberg, folkskolläraren, föreläsningkonsulenten Nils Lundahl, filosofie doktorn Valfrid Palmgren, seminarieadjunkten Oscar Olsson och bibliotekarien Lars Wählin, fullgjort sitt uppdrag och den 25 januari 1912 aflämnat »Förslag angående statsunderstöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek» samt statskontoret yttrat sig i ärendet, kan detsamma nu företagas till slutlig behandling. Såväl doktor Palmgrens betänkande som de sakkunnigas utlåtande torde i aftryck såsom bilaga få fogas till detta protokoll.

De bibliotek, hvilka nu nämnda utredningar och förslag afsett och hvilka i den följande framställningen skola beröras, äro de boksamlingar, som hafva till uppgift att tillgodose den stora allmänhetens behof af läsning, således i främsta rummet *kommunala bibliotek*, »församlingsbibliotek», »folkbibliotek» o. d., vidare *skolbibliotek*, vissa *föreningsbibliotek*, som afse att fylla likartade behof som de kommunala biblioteken, samt *vandringsbibliotek* och i samband med alla dessa bibliotek därjämte *bokförmedelingsanstalter*, som hafva till syfte att underlätta bokanskaffningen för bibliotek af förutnämnda slag. Utom ramen af förevarande fråga falla alltså dels de stora statsbiblioteken, hvilka i främsta rummet hafva att tillgodose vetenskapliga intressen och andra fackintressen, dels vissa stadsbibliotek, hvilka i fråga om uppgiften närma sig de nyssnämnda statsbiblioteken och hvilka liksom dessa äro af den omfattning, att de understöd, hvarom här kan blifva fråga, för dem icke hafva någon betydelse.

Innan jag öfvergår till en redogörelse för de förslag i afseende på folkbiblioteksväsendets ordnande, som framstälts af de nämnda sakkunniga, tillåter jag mig att, under hänvisning till doktor Valfrid Palmgrens nyssberörda utredning, lämna en kort öfversikt af de här ifrågavarande bibliotekens hittillsvarande utveckling och nuvarande tillstånd samt att redogöra för de brister i berörda hänseende, som framträd.

Redan vid tiden för tillkomsten af 1842 års folkskolestadga stod det för mången klart, hvilken betydelse det äger för folkbildningen inom landet, att tillgång finnes till sund och god litteratur. Så framhölls i de utskottsbetänkanden från 1840—1841 års Riksdag, som angingo frågan om folkskolors upprättande, vikten af att sockenbibliotek inrättades, därest man skall kunna hoppas på verkligt gagn af folkskolan, och sockenbiblioteken betecknades rent af som »ett nödvändigt supplement till själfva skolundervisningen». Folkskolestadgan af år 1842 innehöll ock ett åläggande för prästerskapet »att uppmuntra till inrättande och begagnande af sockenbibliotek samt att därtill tjänliga böcker föreslå».

Folkbibliotekens utveckling.

Blefvo också de omedelbara frukterna af denna föga förpliktande bestämmelse icke så afsevärda, måste dock det erkännande af bibliotekets betydelse som uppfostningsmedel och af dess ställning såsom en offentlig angelägenhet, som innebars däri, anses betydelsefullt.

Ett verksammare intresse för sockenbibliotekens utveckling visade sig under 1850- och 1860-talen i samband med det starka allmänna folkbildningsintresse, som utmärkte denna tid. Inrättandet af sockenbibliotek fortgick ganska hastigt, och af uppgifter från folkskoleinspektörerna, åt hvilka uppsikten öfver biblioteken år 1861 anförtratts, framgår, att antalet sockenbibliotek i vårt land år 1866 uppgick till icke mindre än 1,265 och år 1868 stigit till 1,437.

Vid sistnämnda tidpunkt inträdde en vändning i den löftesrika utvecklingen på detta område, närmast framkallad genom ett Kungl. Maj:ts utslag den 8 februari 1867, hvarigenom förklarades, att högsta myndigheten öfver sockenbiblioteken tillkomme kommunalstämman och icke kyrkostämman, bland annat af det skäl, att sockenbiblioteken icke ansågos böra »betraktas såsom anstalter för den egentliga folkundervisningen». Lösta från sitt samband med folkskolorna och undandragna uppsikten från skolrådets sida begynte sockenbiblioteken snart föra en mera tynande tillvaro. I folkskoleinspektörernas liksom i Kungl. Maj:ts befallningshafvandes berättelser konstateras sockenbibliotekens tillbakagång såväl i fråga om antal som beträffande bokbestånd och användning. För år 1904 beräknar doktor Palmgren i sin utredning antalet sockenbibliotek till omkring 1,100, af hvilka likväl enligt folkskoleinspektörernas vittnesbörd de allra flesta befunno sig i synnerligen bristfälligt skick.

En undersökning af sockenbibliotekens ställning under år 1901, hvars resultat meddelades i nädlig proposition till 1905 års Riksdag, gaf vid handen, att förstnämnda år i 580 landskommuner större eller mindre understöd beviljats åt sockenbibliotek och liknande boksamlingar. Öfriga sådana i landsorten befintliga bibliotek voro sålunda i saknad af hvarje offentligt understöd. Då medel saknades till förnyelse af bibliotekens bokbestånd, som för öfrigt mången gång redan från början var mindre lämpligt sammansatt, förlorade de all dragningskraft på allmänheten, och ej sällan blef deras tillvaro fullkomligt glömd.

En följd bland andra af detta de offentliga bibliotekens tillstånd var, att på en mängd platser i landet genom enskilda personers eller förenigars initiativ bibliotek begynte upprättas för att tillgodose det behof af bildande läsning, som förefanns inom vida kretsar, men som de offentliga biblioteken icke kunde fylla. Den öfvertygelsen blef också allt mera allmän, att en uppräckning af de offentliga biblioteken icke vore att hoppas, därest icke staten ingrepe och lämnade erforderligt understöd. Sedan frågan om sockenbibliotekens ställning vid åtskilliga tillfällen bragts på tal inom Riksdagen, utan att dess dryftande ledt till något beslut, enades kamrarna vid 1902 års Riksdag, med anledning af en inom Andra kammaren af mig och herr Emil Hammarlund väckt motion nr 90, om en skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan. Häri framhölls den betydelse, sockenbibliotek och därmed jämförliga boksamlingar ägde, därigenom att de beredde många samhällsmedlemmar ett välbehöfligt tillfälle icke blott att underhålla sin i barndomen förvärfvade folkskolebildning och väcka mera ideella intressen, utan äfven för att motverka den allt mer och mer rika tillgången på mindre god litteratur. Af särskild vikt vore att kunna bereda de unga möjlighet att erhålla en god och sund läsning. I detta afseende skulle mycket kunna uträttas genom statens bistånd till upprättandet och underhållet af omförmälda anstalter. Då Riksdagen funne förslaget om statens understödjande af sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, under vissa villkor och med nödig begränsning, väl förtjänt att tagas under ompröfning och utredas, ville Riksdagen anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om och på hvilka villkor statsbidrag skulle kunna lämnas till sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Med anledning af denna Riksdagens skrivelse framlade Kungl. Maj:t, efter vederbörande myndigheters hörande, för 1905 års Riksdag nådig proposition, hvari föreslogs, bland annat, att Riksdagen skulle bevilja ett förslagsanslag å 60,000 kronor att användas *dels* under vissa villkor till understöd af högst 75 kronor för år räknadt åt skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt till territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll af församlingsbibliotek äfvensom till lokala föreningar, hvilka af Kungl. Maj:t förklarades härutinnan likställda med skoldistrikt, för upprättande och underhåll af föreningsbibliotek, *dels* till understöd åt sådana centrala föreningar, som verkade såsom förmedlingsanstalter åt bibliotek af omförmälda slag eller upprättade vandringsbibliotek, med ett belopp af högst 1,500 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förening för hvardera af nämnda verksamhetsgrenar, dock till ett sammanlagdt belopp af högst 10,000 kronor.

Riksdagen godkände den gjorda framställningen, ehuru med den förändringen att understöd af högst 75 kronor, för år räknadt, skulle kunna tillkomma icke blott, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll af *församlingsbibliotek* äfvensom lokala föreningar, hvilka af Kungl. Maj:t förklarades härutinnan likställda med skoldistrikt, för upprättande och underhåll af *föreningsbibliotek*, utan jämväl lands- och stadskommun för upprättande och underhåll af *kommunbibliotek*. I anslutning härtill fastställdes af Riksdagen i afseende på statsbidragens storlek den bestämmelsen, att då statsbidrag samtidigt utginge till såväl kommun som skoldistrikt, hvilka sammanfölle med hvarandra, eller af hvilka ettdera området utgjorde en del af det andra, bidragens sammanlagda belopp ej finge öfverstiga 75 kronor.

Med godkännande af Riksdagens beslut i hvad detsamma afvek från Kungl. Maj:ts

förslag utfärdade Kungl. Maj:t den 16 juni 1905 nådig kungörelse angående understöd åt folkbibliotek, hvari förordnades:

A) att understöd af statsmedel till ett belopp af högst 75 kronor, för år räknadt, må utgå till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt till territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll af församlingsbibliotek, till lands- och stadskommun för upprättande och underhåll af kommunbibliotek äfvensom till lokala föreningar, hvilka af Kungl. Maj:t förklaras härutinnan likställda med skoldistrikt eller kommun, för upprättande och underhåll af föreningsbibliotek, under följande villkor:

1) att, då statsbidrag samtidigt utgå till såväl kommun som skoldistrikt, hvilka sammanfalla med hvarandra eller af hvilka ettdera området utgör en del af det andra, bidragens sammanlagda belopp ej må öfverstiga 75 kronor;

2) att föreningsbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utgöres af fem af föreningen valda ledamöter;

3) att biblioteksstyrelse för hvarje bibliotek utser föreståndare eller bibliotekarie, som handhafver den närmaste skötseln af boksamlingen och däröfver upprättar katalog;

4) att bibliotek är uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt eller mot låg afgift hålles tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde;

5) att bibliotek hålles försäkradt mot eldskada;

6) att böcker af osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas;

7) att beviljad statsbidrag må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt tryckning af katalog;

8) att vederbörande skoldistrikt, församling, kommun eller förening för samma ändamål anslagit eller annorledes anskaffat minst lika stort belopp som statsbidraget;

9) att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer;

10) att böcker, som inköpts för statsbidrag och nyssnämnda af skoldistrikt, församling, kommun eller förening anskaffade medel, ej må afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande; och

11) att, då föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, till vederbörande skoldistrikt, församling eller kommun skola för införlifvande med dess bibliotek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, öfverlämnas till annan förening med samma eller likartadt syfte; samt

B) att understöd af statsmedel må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande jämväl tilldelas sådana centrala föreningar, som verka såsom förmedlingsanstalter åt bibliotek af oförmälda slag eller upprätta vandringsbibliotek, med ett belopp af högst 1,500 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förening för hvardera af nämnda verksamhetsgrenar, dock till ett sammanlagt belopp af högst 10,000 kronor.

I sammanhang härmed meddelades ytterligare följande bestämmelser för åtnjutande af oförmälda statsbidrag:

att, då så väl kommun som skoldistrikt, hvilka sammanfalla med hvarandra eller af hvilka ettdera området utgör en del af det andra, begära statsbidrag för af dem inrättade folkbibliotek, statsbidrag skall utgå till hvardera af nämnda kommun och skoldistrikt med högst 37 kronor 50 öre, dock att, därest på grund af de under A) punkterna 7) och 8) angifna villkor hela nämnda belopp icke far till endera utgå, men den andra kommunen eller skoldistriktet för ifrågavarande ändamål anskaffat mera än

samma belopp, skillnaden mellan detta och hvad till förstnämnda kommun eller skoldistrikt utgår må jämväl tilldelas den andra kommunen eller skoldistriktet, i den mån ofvanberörda bestämmelser ej utgöra hinder därför;

att de enligt denna kungörelse utgående statsbidrag skola på rekvisition, som af vederbörande biblioteksstyrelse bör för hvarje år göras senast före utgången af januar månad året efter det, för hvilket statsbidrag sökes, i Stockholm af statskontoret och i öfriga delar af riket af Kungl. Maj:ts befallningshafvande efter vederbörlig granskning utbetalas, sedan folkskoleinspektören eller i Stockholm stadens konsistorium vitsordat ej mindre riktigheten af de för statsbidragens erhållande lämnade uppgifter, än äfven att öfriga härför föreskrifna villkor blifvit uppfyllda;

att lokal förening, som för upprättande och underhåll af föreningsbibliotek vill med afseende på rätt till åtnjutande af statsbidrag blifva förklarad likställd med skoldistrikt eller kommun, skall härom göra underdånig ansökning med bifogande af de uppgifter, på grund af hvilka föreningen anser sig vara förtjänt till erhållande af understöd; skolande ansökningen af biblioteksstyrelsen ingifvas eller med allmänna posten insändas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som efter hörande af vederbörande folkskoleinspektör har att sist 2 månader efter det ansökningen inkommit med eget yttrande till Kungl. Maj:t insända handlingarna; samt

att central förening, som verkar såsom förmedlingsanstalt åt folkbibliotek eller upprättar vandringsbibliotek och som önskar erhålla statsbidrag i enlighet med denna kungörelse, må före utgången af september månad året före det, för hvilket bidrag sökes, härom till Kungl. Maj:t insända ansökning, vid hvilken skall fogas redogörelse för verksamhetens art och omfattning jämte öfriga uppgifter, som kunna tjäna till ledning för bedömande af anslagsbehovet.

Därjämte föreskref Kungl. Maj:t, att § 1 mom. 5 af instruktionen för folkskoleinspektörer den 11 november 1904 skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Honom åligger därjämte att, särskildt med hänsyn till bokurval och utlåningsverksamhet, inspektera inom inspektionsområdet befintliga skolbibliotek för lärjungar och lärare äfvensom, enligt de bestämmelser som äro eller kunna varda meddelade, inom inspektionsområdet inrättade, med statsbidrag understödda församlings-, kommun- och föreningsbibliotek.»

I och med de beslut i afseende på folk- och skolbibliotekens understödjande genom statsmedel, som sålunda fattats, begynte ett nytt skede i dessa bildningsanstalters utveckling. Genom dessa beslut hade de erkänts såsom en angelägenhet af den vikt, att de vore förtjänta af statens understöd, och det beviljade statsbidraget var ägnadt att främja uppkomsten och utvecklingen af sådana bibliotek. Möjlighet hade därmed ock beredts att genom det allmännas representanter öfva en mera verksam kontroll och ledning på förevarande område.

Då emellertid härvid i fråga om lämpligaste sättet ingen erfarenhet fanns att bygga på, är det gifvet, att de år 1905 fattade besluten om statsunderstöd åt biblioteken i flera hänseenden voro att anse som ett försök. Hvad angår maximibeloppet för statsbidraget till hvarje särskildt

bibliotek, betecknades detta i det den nådiga propositionen bilagda statsrådsprotokollet såsom ett förslag till vidare, framställt »innan någon erfarenhet föreligger om huru ett eventuellt statsanslag skulle komma att verka». Under den följande tiden har gifvetvis åtskillig erfarenhet i sådant afseende vunnits, och det torde nu vara möjligt såväl att öfverblicka den utveckling å ifrågavarande område, hvartill 1905 års lagstiftning gifvit anledning, som ock att urskilja de brister, som ännu vidlåda folkbiblioteksväsendet i vårt land och som tarfva rättelse.

För ett bedömande af *folkbibliotekens nuvarande tillstånd* lämnar, såsom jag nyss antyd, doktor Palmgrens omfattande undersökning ett rikhaltigt material. I det följande skall jag lämna en kortfattad öfversikt af de resultat, hvartill hennes undersökning ledt.

Folkbibliotekens nuvarande tillstånd.

De uppgifter, som kunnat anskaffas rörande fasta, för den stora allmänhetens behof afsedda boksamlingar i vårt land, gälla gifvetvis i främsta rummet de bibliotek, som åtnjuta statsunderstöd. Rörande andra bibliotek med liknande syfte stå blott mera undantagsvis några närmare uppgifter till buds. Först har man alltså att undersöka de statsunderstödda folkbiblioteken, församlings-, kommun- och skolbibliotek samt vissa föreningsbibliotek, hvilka på ansökan förklarats berättigade till statsunderstöd.

De statsunderstödda folkbiblioteken.

Därvid synes det icke vara möjligt att skilja skolbibliotek och för vuxna afsedda boksamlingar från hvarandra, enär någon klar begränsning af bibliotekens verksamhetsområde vanligen icke genomförts. Icke heller är det med ledning af nu tillgängliga uppgifter möjligt att afgöra, hvilka boksamlingar böra betecknas som församlingsbibliotek och hvilka som kommunbibliotek. De af föreningar upprättade biblioteken bilda däremot en grupp för sig.

De föreliggande uppgifterna ådagalägga med all tydlighet, att 1905 års beslut öfvat en afsevärd inverkan på de med understöd försedda och därför något bättre utrustade folkbibliotekens *antal*. Tydligast visar sig denna inverkan på landsbygden; helt naturligt, då redan före nämnda år ett stort antal städer ägde folkbibliotek och då dessutom de bestämda understödsbeloppen vanligen spela en så ringa roll i stadsbibliotekens budget, att man, åtminstone i större städer, ofta icke ens ansett det mödan värdt att söka statsunderstöd. I den förutnämnda propositionen till 1905 års Riksdag uppgafs, såsom förut nämnts, med stöd af de till statistiska centralbyrån insända primäruppgifterna rörande kommunernas finanser, antalet landskommuner, som för år 1901 beviljat medel till socken- o. d. bibliotek, till 580; det åt dem beviljade anslagsbeloppet uppgick till 36,555 kronor 49 öre. Den af doktor Palmgren företagna undersökningen ger vid handen, att antalet församlings- och kommunbibliotek, som erhållit statsbidrag, utgjort under år 1906 548, år 1907 656 och år 1908 738. Samtidigt har antalet statsunderstödda föreningsbibliotek ökat från 40 år 1906 till 68 år 1907 och 82 år 1908. Medtagas äfven städernas statsunderstödda bibliotek af båda arterna, får man följande öfversikt öfver antalet statsunderstödda folkbibliotek:

Statsunderstödda folkbibliotek.

	År 1906			År 1907			År 1908		
	Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek	Samtliga bibliotek	Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek	Samtliga bibliotek	Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek	Samtliga bibliotek
Städer	37	9	46	51	15	66	59	16	75
Landsbygd	548	40	588	656	68	724	738	82	820
Hela riket	585	49	634	707	83	790	797	98	895

I fråga om de statsunderstödda bibliotekens förekomst i olika delar af landet lämnar doktor Palmgrens undersökning närmare upplysning (Förslag sid. 131 ff. och tab. 1, 3 och 4). Här må blott erinras därom, att år 1908 af landets 93 stads-kommuner 60 och af dess 2,410 landskommuner 795 hade ett eller flera statsunderstödda bibliotek och att sålunda af samtliga 2,503 kommuner 855 eller omkring 33 % ägde sådana bibliotek, hvaremot 1,648 eller omkring 67 % saknade dylika. De kommun- och församlingsbibliotek, som erhållit statsbidrag, hafva i flertalet fall icke varit nyinrättade utan utgöras af äldre sockenbibliotek, som väckts till nytt lif och lyckats vinna kommunalt understöd genom möjligheten att erhålla understöd af statsmedel.

Beloppen af de till folkbibliotek under åren 1906—1908 utbetalade statsbidragen framgå af följande öfversikt:

Statsunderstöddens totalbelopp.

	År 1906			År 1907			År 1908		
	Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek	Samtliga bibliotek	Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek	Samtliga bibliotek	Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek	Samtliga bibliotek
Städer	2,243.27	626.28	2,869.55	3,300.94	1,059.08	4,360.02	3,732.83	1,119.21	4,852.04
Landsbygd	27,454.67	2,140.10	29,594.77	35,806.96	4,198.72	40,005.68	39,491.38	4,781.78	44,273.11
Hela riket	29,697.94	2,766.38	32,464.32	39,107.90	5,257.80	44,365.70	43,224.16	5,900.99	49,125.15

Fördelas dessa understödsbelopp på antalet statsunderstödda bibliotek under samma år, finner man följande medelbelopp för statsbidragen:

Statsunderstödens medelbelopp.

	År 1906			År 1907			År 1908		
	Försam- lings- och kommun- bibliotek	Förenings- bibliotek	Samtliga bibliotek	Försam- lings- och kommun- bibliotek	Förenings- bibliotek	Samtliga bibliotek	Försam- lings- och kommun- bibliotek	Förenings- bibliotek	Samtliga bibliotek
Städer	60.63	69.59	62.88	64.72	70.61	66.06	63.27	69.95	64.69
Landsbygd	50.10	53.50	50.33	54.58	61.75	55.26	53.51	58.31	53.99
Hela riket	50.77	56.46	51.21	55.32	63.35	56.16	54.23	60.21	54.89

Nu meddelade siffror ådagalägga, att samtidigt därmed att de statsunderstödda bibliotekens antal ökats, jämväl de till hvarje bibliotek utgående understödsbeloppen i det hela ökats. Och då ju statsbidragets belopp förutsätter ett minst lika stort bidrag af församling, kommun eller förening, är tydligt, att också de bidrag, som församlingar, kommuner och föreningar lämnat de särskilda biblioteken, undergått ökning.

Af skäl, som doktor Palmgren närmare utvecklat (Förslag sid. 119 ff., sid. 138 f.), kan man antaga, att de bidrag, hvilka från sistnämnda håll kommit biblioteken till godo, varit något större än statsbidragen, och att årliga medelinkomsten för de statsunderstödda biblioteken uppgått till 125—150 kronor. Doktor Palmgren påpekar, att de belopp, öfver hvilka biblioteken haft att förfoga, i det hela måste betraktas som otillräckliga, då det vore tydligt, att en årsinkomst på 125—150 kronor för ett bibliotek, hvarmed skall bestridas icke blott inköp af nya böcker utan ock alla öfriga ifrågakommande utgifter för bindning, lokalhyra m., m., icke kunde förslå långt. Hon framhåller vidare, att de inkomstbelopp, hvaröfver vissa bibliotek, af minimibeloppen för statsbidragen (kronor 1,95; 3,76; 4,61 o. s. v.) att döma, haft att förfoga, varit så obetydliga, att de uppenbarligen på intet sätt kunnat motsvara ens de blygsammaste kraf. En närmare granskning af de utdelade statsbidragens storlek visar emellertid, att äfven i nu berörda hänseende en utveckling till det bättre försiggått, och att särskildt antalet bibliotek, som nått upp till maximigränsen för statens bidragsbelopp, afsevärdt ökats, såsom framgår af följande tabell:

För åren 1906—1908 statsunderstödda biblioteks fördelning i grupper
efter statsbidragets storlek.

Statsbidragets belopp, kr.		A n t a l b i b l i o t e k														
		Å r 1906					Å r 1907					Å r 1908				
		I allt	D ä r a f				I allt	D ä r a f				I allt	D ä r a f			
			Stads-	Lands- bygds-	För- sam- lings- skol-)o kom- mun-	Före- nings-		Stads-	Lands- bygds-	För- sam- lings- skol-)o kom- mun-	Före- nings-		Stads-	Lands- bygds-	För- sam- lings- skol-)o kom- mun-	Före- nings-
T. o. m.	10 kr....	11	1	10	11	—	6	—	6	6	—	10	—	10	10	—
Öfver 10 t. o. m.	25 » ...	87	—	87	84	3	87	3	84	86	1	90	—	90	87	3
»	25 » 50 » ...	230	12	218	213	17	222	10	212	204	18	296	21	275	265	31
»	50 » 75 » ...	306	33	273	277	29	475	53	422	411	64	499	54	445	435	64
	Däraf 75 » ...	197	22	175	177	20	336	43	293	287	49	351	48	303	300	51
	Summa	634	46	588	585	49	790	66	724	707	83	895	75	820	797	98

Hvad angår bibliotekens *förläggning inom de särskilda orterna*, har den gjorda undersökningen visat, att den i många fall icke är tillfredsställande, särskildt i landskommunerna. Merendels synas biblioteken där hafva fått förblifva på de platser, där för årtionden sedan t. ex. sockenbibliotek anlades, äfven om orternas befolkningscentrum genom nya samfärdsmedels tillkomst väsentligen förskjutits. Doktor Palmgren framhåller, att härigenom bibliotekens användbarhet förminskas och framför allt den förmåga att locka och inbjuda, som borde utmärka dem, nästan fullständigt försvinner. Icke heller äro de *lokaler*, hvori biblioteken äro inrymda, alltid tillfredsställande. Endast i sällsynta fall finnes inom bibliotekslokalen lärum anordnadt, något som åtminstone på många platser vore synnerligen önskvärdt. Biblioteket är ej sällan inrymdt å skolhusets vind, i dess materiellrum eller i någon därtill hörande garderob. Orsaken till nu påvisade missförhållanden torde väl stundom vara tanklöshet och bristande insikt om betingelserna för bibliotekens verksamhet. I de flesta fall är det dock bristen på medel, som föranleder tillgripandet af den billigaste möjliga lokal för den anskaffade boksamlingen.

I afseende på bibliotekens *bokbestånd* har den gjorda undersökningen gifvit anledning till väsentliga anmärkningar. Dessa gälla såväl antalet volymer som urvalet af böcker.

Fördelar man de för åren 1906—1908 statsunderstödda biblioteken i grupper efter bokbeståndets storlek, får man följande öfversikt:

För åren 1906—1908 statsunderstödda biblioteks storlek
vid början af året.

Bokbestånd vid årets början Antal volymer	A n t a l b i b l i o t e k											
	Å r 1906			Å r 1907			Å r 1908			Senaste år resp. bibl. varit statsunderstödt		
	Försam- lings- (skol-) och kom- mun-	Före- nings-	Samt- liga	Försam- lings- (skol-) och kom- mun-	Före- nings-	Samt- liga	Försam- lings- (skol-) och kom- mun-	Före- nings-	Samt- liga	Försam- lings- (skol-) och kom- mun-	Före- nings-	Samt- liga
0 ¹⁾	96	15	111	43	9	52	37	3	40	49	4	53
T. o. m. 100	85	12	97	133	26	159	90	29	119	113	35	148
101— 200	103	8	111	141	19	160	183	24	207	209	26	235
201— 300	79	3	82	92	7	99	127	19	146	147	19	166
301— 400	73	2	75	79	2	81	83	4	87	89	5	94
401— 500	36	1	37	64	6	70	74	3	77	81	3	84
501— 750	56	3	59	71	5	76	94	7	101	102	7	109
751— 1,000	27	1	28	39	1	40	36	3	39	40	4	44
1,001— 2,000	18	3	21	30	3	33	42	3	45	42	4	46
2,001— 5,000	5	1	6	6	2	8	8	2	10	8	2	10
5,001—10,000	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1
Öfver 10,000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Utan uppgift ²⁾ ...	7	—	7	9	3	12	23	—	23	31	2	33
Summa	585	49	634	707	83	790	797	98	895	911	112	1,023

¹⁾ Upprättadt först samma år, för hvilket statsunderstöd första gången erhöles. — ²⁾ I regel sannolikt liktydigt med att resp. bibliotek upprättats först samma år, för hvilket statsunderstöd första gången erhöles.

Bortsett från de under respektive år upprättade biblioteken samt från de bibliotek, rörande hvilka inga uppgifter i förevarande afseende föreligga, ter sig en procentisk fördelning af biblioteken i storleksgrupper på följande sätt:

Bokbestånd vid årets början Antal volymer	Antal bibliotek i %					
	År 1906	År 1907	År 1908	Senaste år resp. bibliotek varit statsunderstödt		
	Samtliga bibliotek	Samtliga bibliotek	Samtliga bibliotek	Församlings- (skol-) och kommun- bibliotek	Förenings- bibliotek	Samtliga bibliotek
T. o. m. 100	18.8	21.9	14.3	13.6	33.0	15.8
101— 200	21.5	22.1	24.9	25.1	24.5	25.1
201— 300	15.9	13.6	17.5	17.7	17.9	17.7
301— 400	14.5	11.2	10.5	10.7	4.7	10.0
401— 500	7.2	9.6	9.3	9.7	2.8	9.0
501— 750	11.4	10.5	12.1	12.3	6.6	11.6
751— 1,000	5.4	5.5	4.7	4.8	3.8	4.7
1,001— 2,000	4.1	4.5	5.4	5.1	3.8	4.9
2,001— 5,000	1.2	1.1	1.2	1.0	1.9	1.1
5,000—10,000	—	—	0.1	—	1.0	0.1
Öfver 10,000	—	—	—	—	—	—
Summa	100	100	100	100	100	100

Häraf framgår, att något öfver $\frac{3}{4}$ af samtliga bibliotek hvarje år (1906: 77.9 %; 1907: 78.4 %; 1908: 76.5 %) ej ens kommo öfver halfva tusentalet volymer, sålunda voro rena småbibliotek. Växlingarna de olika åren emellan äro, som synes, i stort sedt ganska obetydliga; bland de smärre grupperna är det egentligen den lägsta, bibliotek med t. o. m. 100 volymer, som företer några större skiljaktigheter.

Sammanräknas antalet volymer inom de bibliotek, för hvilka uppgifter föreligga, får man för 805 sådana bibliotek ett sammanlagdt bokbestånd af 310,160 volymer. Af detta antal tillhörde 49,496 volymer 69 stadsbibliotek och 260,664 volymer 736 landsbygdsbibliotek; 713 kommunala bibliotek af olika slag hade sammanlagdt 276,025 volymer, medan 34,135 volymer kommo på 92 föreningsbibliotek. Af sistnämnda bibliotek hade de 16 i stad belägna ej mindre än 18,416 volymer, under det ett mindre volymantal, 15,719, tillhörde 76 föreningsbibliotek å landsbygden. I medeltal hade stadsbiblioteken 717 volymer för hvarje bibliotek, landsbygdsbiblioteken 354; genomsnittstorleken för de kommunala biblioteken af olika slag var 387, för föreningsbiblioteken 371. Af de sistnämnda hade stadsbiblioteken i genomsnitt 1,151 och landsbygdsbiblioteken 207 volymer.

I fråga om bokurvalet påpekar doktor Palmgren först och främst, att fordringarna därpå måste blifva helt olika, allt efter som en boksamling är afsedd att vara företrädesvis eller uteslutande ett skolbibliotek eller ett allmänt, för ortens samtliga invånare tillgängligt bibliotek. Den sammanblandning af skolbibliotek och allmänna bibliotek, som så ofta förekommer, betecknas därför såsom synnerligen olämplig. Vidare anmärkes saknaden af uppslagslitteratur, en brist som med den alltjämt försiggående utvidg-

ningen af den stora allmänhetens intressekrets blir alltmera kännbar. Bland direkt kunskapsgefvande litteratur saknas ofta sådan, som kan erbjuda bildnings- och förkofringmöjligheter åt människorna i deras egenskap af yrkesutöfvare af olika slag, och sådan, som i öfrigt kan anknyta till intressen, hvilka redan äro för handen bland bygdens befolkning.

Beträffande bibliotekens samlingar af skönlitteratur anmärkes, att på flera håll öfversättningslitteraturen fått för stor öfvervikt öfver den inhemska litteraturen, samt att ej sällan med biblioteken införlivats vissa arbeten, hvilka ur moralisk synpunkt måste anses olämpliga för offentliga boksamlingar. Orsakerna till de brister i afseende på bibliotekens bokbestånd, som konstaterats, synas vara att söka dels däruti, att biblioteken ej sällan genom gåfvor fått sig tillförda mindre lämpliga böcker, dels i bristande insikt hos de personer, som ombestyra bokinköpen och hvilka ofta anskaffa en stor del af bokförrådet på bokauktioner eller genom förmedling af antikvariska bokaffärer.

Vidare framhålles såsom betydelsefullt, att biblioteket hålles öppet på sådana tider, som för allmänheten äro de lämpligaste. Att äfven härvidlag viktiga önskemål i fråga om våra folkbibliotek ännu återstå att fylla, framgår af den förebragta utredningen. Expeditionstiderna för de 895 statsunderstödda biblioteken år 1908 voro, för så vidt de kunnat ur tillgängliga källor inhämtas:

	Antal bibliotek				
	Städer	Landsbygd	Hela riket		
	Samtliga	Samtliga	Församlings- (skol-) o. kommun-	Förenings-	Samtliga
Mer än en dag i veckan.....	44	367	363	48	411
däraf: alla dagar eller alla söckendagar	7	119	109	17	126
1 dag i veckan	30	441	423	48	471
däraf: söndagar	11	249	228	32	260
Mindre än 1 dag i veckan	1	12	11	2	13
Summa	75	820	797	98	895

Omsatta i relativa tal blifva siffrorna:

	Antal bibliotek i %				
	Städer	Landsbygd	Hela riket		
	Samtliga	Samtliga	Församlings- (skol-) o. kommun-	Förenings-	Samtliga
Mer än 1 dag i veckan	58.7	44.7	45.5	49.0	45.9
däraf: alla dagar eller alla söckendagar; i % af totala antalet	9.8	14.5	13.7	17.3	14.1
1 dag i veckan	40.0	53.8	53.1	49.0	52.6
däraf: söndagar, i % af nästföregående rad	86.7	56.5	53.9	66.7	55.2
Mindre än 1 dag i veckan	1.3	1.5	1.4	2.0	1.5
Summa	100	100	100	100	100

Någon afsevärdare skillnad i fråga om öppethållande mellan kommunala bibliotek och föreningsbibliotek synes icke förefinnas.

Såsom själfklart framhålles, att ett bibliotek icke kan motsvara sitt ändamål, om det icke hålles öppet ens en gång hvarje vecka, och det kunde ifrågasättas, huruvida ett dylikt bibliotek uppfyllde den nädiga kungörelsens villkor, att biblioteket

»regelbundet vissa tider i veckan» skall hållas tillgängligt, och huruvida det sålunda borde ifrågakomma till erhållande af statsbidrag. Men äfven en enda expeditionsdag i veckan anser doktor Palmgren såsom en i allmänhet väl knapp tid för att möjliggöra en tillräckligt liflig förbindelse mellan biblioteket och allmänheten.

Den nädiga kungörelsen år 1905 stadgar, att bibliotek för att erhålla statsbidrag skall kostnadsfritt eller mot låg afgift hållas tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde. I afseende på förekomsten af *låneavgifter* vid de statsunderstödda biblioteken har utredningen lämnat följande resultat:

	Antal bibliotek								
	Å r 1906			Å r 1907			Å r 1908		
	Försam- lings- (skol.) och kommun-	För- enings-	Summa	Försam- lings- (skol.) och kommun-	För- enings-	Summa	Försam- lings- (skol.) och kommun	För- enings-	Summa
Med afgift (oafsedt plikt).....	189	40	229	228	74	302	261	86	347
a) lika för alla låntagare...	188	32	220	225	60	285	259	70	329
b) högre för icke-medlem (af förening) än för medlem	—	6	6	—	11	11	—	11	11
c) endast för icke-medlem (af församling, förening o. s. v.)	1	2	3	3	3	6	2	5	7
Helt och hållet utan afgift (oaf- sedt plikt)	339	6	345	414	7	421	437	7	444
Uppgift saknas	57	3	60	65	2	67	99	5	104
Summa	585	49	634	707	83	790	797	98	895

Det visar sig alltså vara något mer än en tredjedel af de statsunderstödda biblioteken, som upptaga afgifter af låntagare. Afgifterna utgå enligt olika beräkningsgrunder och med olika b-lopp, vanligast för viss tid, men rätt ofta också för band eller för gång utan angifven tid-begränsning. I vissa fall synas beloppen vara väl starkt tilltagna för att kunna betraktas som »låg afgift».

Hvad slutligen angår *lånefrekvensen* inom de statsunderstödda biblioteken, äro de tillgängliga upplysningarna ganska ofullständiga och föga tillförlitliga. Det är sålunda icke möjligt att afgöra, om utlåningen under de ifrågavarande åren tillväxt eller ej. En beräkning af antalet boklån under år 1907 från de bibliotek, om hvilka uppgifter i detta hänseende lämnats, tillsammans 805 bibliotek, har fört till ett antal af 620,332 boklån (599,887 hemlån och 20,445 lån på stället). Af dessa kommo 153,354 lån på biblioteken i städerna, 466,978 på landsbygdsbiblioteken. Förhållandet mellan antalet lån och antalet volymer är i olika bibliotek mycket växlande, från 10—11 lån under året för hvarje volym ned till 1—2 lån. De allra minsta biblioteken (om till och med 100 volymer) visa den högsta utlåningsfrekvensen, i genomsnitt $4\frac{1}{2}$ lån under året för hvarje volym. Därefter sjunker siffran rätt starkt ned till biblioteken om 401—500 volymer, men växer för de närmast större biblioteken upp till sådana om 1,000 volymer, för att för de ännu större biblioteken återigen minskas. I genom-

snitt för samtliga bibliotek blir frekvenssiffran ungefär 2, d. v. s. hvarje volym har i genomsnitt varit utlånad 2 gånger under året. Vid en fördelning på städer och landsbygd samt på församlings- och kommunbibliotek å ena sidan och föreningsbibliotek å den andra finner man följande tal för lånefrekvensen per 100 volymer:

Städer		Landsbygd		Hela riket	
Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek	Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek	Församlings- och kommunbibliotek	Föreningsbibliotek
314	303	175	239	191	273

Dessa siffror utvisa sålunda öfverlägsenhet beträffande lånefrekvensen för städerna gent emot landsbygden samt för föreningsbiblioteken i förhållande till församlings- och kommunbiblioteken.

I fråga om de här berörda biblioteken bör nämnas, att, enligt hvad den gjorda utredningen gifvit vid handen, de i förutnämnda nådiga kungörelse meddelade *bestämmelserna för erhållande af statsbidrag* visat sig icke vara i alla afseenden lyckligt affattade. Häraf har vållats åtskillig oklarhet, som haft till följd, att i jämförelsevis många fall understödsbelopp, som på begäran af vederbörande biblioteksstyrelse förordats af folkskoleinspektören och utanordnats af länsstyrelsen, sedermera på grund af anmärkning utaf kammarrätten måst återbäras. Såsom hämmande för bibliotekens utveckling har det vidare betecknats, att statsbidragen utgå i efterskott, hvaraf blifvit en följd, att antingen en betydande del af utgifterna måst förskottas eller ock en förskjutning i hushållsplanen måst äga rum, så att för ett visst år beviljade medel användts att täcka ett följande års utgifter. Slutligen har det visat sig, att de för ansökning om statsbidrag stadgade formulären icke tillförsäkra myndigheterna alla för kontrollen erforderliga uppgifter och ännu mindre gifva material för en öfversikt af biblioteksväsendets utveckling och verkliga ställning.

Det har förut nämnts, att 1905 års kungörelse öppnade möjlighet äfven för af föreningar upprättade och underhållna bibliotek att komma i åtnjutande af statsunderstöd, och det har likaledes omtalats, att ett antal föreningsbibliotek begagnat sig af denna möjlighet. Utom dessa statsunderstödda bibliotek förefinnas emellertid i landet ett flertal bibliotek, upprättade af föreningar eller enskilda, med likartadt syfte som kommunbibliotekens. Hit hör ett betydande antal s. k. arbetarbibliotek, hvilka upprättats dels af arbetsgifvare för deras arbetare, dels af arbetarna själfva. Sådana bibliotek lära förefinnas vid de allra flesta mera betydande industriella anläggningar i vårt land, och vissa af dem äro att räkna till de bästa bland våra folkbibliotek. På åtskilliga platser upprätthållas bibliotek genom föreningar, som bildats med biblioteksverksamhet som hufvudsakligt ändamål. På andra orter har denna verksamhet tagits om hand af föreningar, hvilkas hufvudsyfte är ett annat men närbesläktadt, och bland hvilka främst äro att märka vissa föreläsninganstalter. Af 505 under år 1910 statsunderstödda föreläsninganstalter hade omkring 40 egna bibliotek af växlande omfattning.

Arbetarbibliotek, föreningsbibliotek m. fl.

En betydelsefull insats i folkbiblioteksrörelsen har gjorts af vissa *stora föreningar*, hvilka vid sidan af sitt arbete för andra syften äfven ägnat uppmärksamhet åt biblioteksverksamheten. Sådana äro Kristliga föreningen af unga män, en del nykterhetsföreningar, Socialdemokratiska ungdomsförbundet, Svenska folkförbundet m. fl. Särskild uppmärksamhet bör ägnas den studie- och biblioteksverksamhet, som bedrivs inom Sveriges storloge af I. O. G. T., hvilken verksamhet utmärker sig för en fast organisation och genomförd planmässighet. Hufvudvikten lägges här på grundandet af s. k. *studiecirklar*, sammanslutningar af ett antal personer på samma ort (lägst 10, högst 30), som vilja gemensamt ägna sig åt studiet af ett eller flera särskilda ämnen. Med studiet af litteratur förbindas föredrag af cirkelns medlemmar eller af utomstående personer samt diskussioner, under hvilka cirkelns medlemmar kunna utveckla de tankar och synpunkter, en läst författare väckt hos dem. Vid arbetsårets slut öfverlämnas cirkelns böcker till ett med densamma förbundet bibliotek, hvilket mot låg afgift bedriver låneverksamhet äfven bland icke-medlemmar af föreningen. Medel till inköp af litteratur erhåller studiecirkeln dels genom sammanskott af dess medlemmar, dels genom anslag af den lokalafdelning af föreningen, till hvilken cirkeln är ansluten. En af föreningen utsedd studieledare har öfverinseendet och högsta ledningen af föreningens hithörande verksamhet. Hvilken rask utveckling, studiecirkelverksamheten inom I. O. G. T. nått, framgår af en öfersikt af studiecirkelarnas antal och de till bokinköp för cirkelarna använda medlen.

Arbetsår	Antal studiecirklar (med bibliotek)	Antal studiekurser för- enade med studiecirkelarna	Studiecirkelarnas samman- lagda bokinköp, kr.
1902/03	15	—	700.00
1903/04	20	—	1,000.00
1904/05	59	5	2,500.00
1905/06	118	11	6,081.30
1906/07	200	18	10,303.50
1907/08	316	18	16,605.10
1908/09	447	28	21,462.15
1909/10	556	39	27,037.18
1910/11	672	32	32,506.77

Vandrings-
bibliotek.

Jämte de *fasta* folkbiblioteken, församlings- och kommunbibliotek samt föreningsbibliotek, hafva under de senare åren bibliotek af helt annan typ, s. k. *vandringsbibliotek*, kommit till användning. Det har i utredningen påpekats, att inom ett land med så pass stor utsträckning och jämförelsevis så gles befolkning som vårt det aldrig kan blifva möjligt att genom de till de olika bygdernas centrala delar förlagda fasta biblioteken bereda lätt och bekväm tillgång till böcker äfven för den i aflägsnare bygder bosatta befolkningen liksom att det i många fall just är hos denna befolkning i dess isolerade belägenhet, som behovet af läsning särskildt är starkt. Vandringsbiblioteket, som omfattar ett mindre antal valda böcker, kan finna väg äfven till de aflägsnaste bygder och tillgodose där förefintliga behof. Såsom förut nämnts, har från år 1905 statsbidrag lämnats åt vissa centrala föreningar för upprättande af vandringsbibliotek. Huru dessa statsbidrag varit fördelade och hvilken omfattning vandringsbiblioteksverksamheten haft under de senaste åren, framgår af följande af doktor Palmgren uppgjorda öfersikt, hvars siffror likväl på grund af de föreliggande uppgifternas ofullständighet icke torde vara fullt uttömmande.

Statsunderstödda centralanstalter för underhåll af vandringsbibliotek
åren 1906—1910.

	År 1906				År 1907				År 1908			
	Statsbidrag, kr.	Antal bibliotek vid årets slut	Antal utsända bibliotek under året	Antal rekvisiter af bibliotek under året	Statsbidrag, kr.	Antal bibliotek vid årets slut	Antal utsända bibliotek under året	Antal rekvisiter af bibliotek under året	Statsbidrag, kr.	Antal bibliotek vid årets slut	Antal utsända bibliotek under året	Antal rekvisiter af bibliotek under året
<i>a) Understödda enligt kungl. förordningen den 16/6 1905.</i>												
Folkbildningsförbundet (Stockholm)....	1,500.00	37	45	42	1,500.00	48	61	59	1,500.00	63	63	52
Stockholms arbetarbiblioteksförbund ¹⁾	—	—	—	—	300.00	10	34	24	600.00	13	30	23
Föreningen Verdandi (Uppsala).....	500.00	9	—	—	400.00	13	—	—	400.00	13	—	—
Föreningen Heimdal (Uppsala).....	300.00	3	—	—	300.00	12	—	—	300.00	12	—	—
Sveriges storloge af Goodtemplarorden (f. n. Linköping) ³⁾	700.00	4	8	8	700.00	10	10	10	800.00	13	21	21
Hvilans vandringbibliotek (Skåne) ⁴⁾	400.00	10	17	9	400.00	12	22	14	400.00	14	25	11
Västra Sveriges folkbildningsförbund (Göteborg).....	600.00	17	31	21	—	—	—	—	—	—	—	—
Excelsiorförbundets folkbildningsbyrå (Sköfde) ⁵⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	300.00	6	8	8
Folkbiblioteket i Luleå ⁶⁾	—	—	—	—	500.00	19	7	6	600.00	19	7	7
Summa	4,000.00	80	101	80	4,100.00	124	134	113	4,900.00	153	154	122
<i>b) Understödd på annat sätt⁷⁾.</i>												
Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran (Stockholm)	7)	30	68	41	7)	30	53	38	7)	32	47	48
Slutsumma	.	110	169	121	.	154	187	151	.	185	201	170
<i>a) Understödda enligt kungl. förordningen af den 16/6 1905.</i>												
	År 1909				År 1910				Noter.			
Folkbildningsförbundet (Stockholm)....	1,500.00	74	121	95	1,500.00	84	118	96	¹⁾ År 1909 upprättades 4 nya bibliotek, men överlämnades 3 förutvarande till annan korporation. Biblioteken stanna ofta på samma plats långt utöfver de stadgade 3 månaderna. I tabellen ingå ej s. k. grenbibliotek. — ²⁾ Enligt ansökningarna om statsbidrag. — ³⁾ Uppgifterna afse arbets- (läs)-året 1906/07, 1907/08 o. s. v. och omfatta såväl vanliga vandringssom specialbibliotek; endast ett bibliotek (som stannar 6 månader) är ligen pr rekvisiter. — ⁴⁾ Af studiebiblioteket, inrättadt 1909, ha växlande poster utlämnats 1909 till 3, 1910 till 5 läsecirklar, utom enskilda boklån. — ⁵⁾ Biblioteken få stanna å hvarje plats, tills de slutlästs. — ⁶⁾ Uppgifterna omfatta utom vandringss- afven s. k. grenbibliotek (hvaraf kunna utrustas anda till 100). — ⁷⁾ Genom särskildt af Riksdagen beviljad anslag (fr. o. m. 1909 ur brannvinsmedlen) i ett för sällskapet hela verksamhet; 1906—1909 årligen 4,000 kr., 1910 8,000 kr.			
Stockholms arbetarbiblioteksförbund ¹⁾	600.00	¹⁾ 14	39	28	600.00	15	42	31				
Föreningen Verdandi (Uppsala).....	400.00	²⁾ 18	—	—	400.00	²⁾ 20	—	—				
Föreningen Heimdal (Uppsala).....	300.00	16	—	—	300.00	20	—	—				
Sveriges storloge af Goodtemplarorden (f. n. Linköping) ³⁾	800.00	16	25	25	800.00	19	26	26				
Hvilans vandringbibliotek (Skåne) ⁴⁾	400.00	15	23	17	400.00	16	28	17				
Västra Sveriges folkbildningsförbund (Göteborg).....	—	—	—	—	—	—	—	—				
Excelsiorförbundets folkbildningsbyrå (Sköfde) ⁵⁾	300.00	6	10	8	300.00	6	12	12				
Folkbiblioteket i Luleå ⁶⁾	600.00	19	5	4	600.00	19	11	10				
Summa	4,900.00	178	223	177	4,900.00	199	237	192				
<i>b) Understödd på annat sätt⁷⁾.</i>												
Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran (Stockholm)	7)	42	63	49	7)	42	61	51				
Slutsumma	.	220	286	226	.	241	298	243				

Anm. Antal bibliotek vid årets slut: oafsedt om för tillfället utsända eller ej. — Antal utsända bibliotek = summan af de gånger biblioteken utsändts under året. — Antalet rekvisiter = antalet olika platser, hvartill biblioteken under året utsändts.

De önskemål i fråga om vandringsbiblioteksrörelsens utveckling, som uttalats, gå framför allt ut på att densamma bör så organiseras, att bibliotekens sammansättning bättre kan anpassas efter olika bygders behof och intresse, samt att deras innehåll oftare förnyas.

Bokförmed-
lings-
analtaler.

Slutligen är att i detta sammanhang erinra om den *förmedling af böcker* till de olika biblioteken, som under senare år i vårt land bedrifvits af vissa centrala föreningar, till hvilka i enlighet med bestämmelserna i 1905 års nådiga kungörelse utgått understöd af statsmedel. Den år för år växande omfattningen af denna verksamhet framgår af följande ur doktor Palmgrens framställning hämtade öfversikt:

Statsunderstödda bokförmedlingsanstalter åren 1906—1910.

Bokförmedlingsanstalt	År 1906			År 1907			År 1908		
	Statsbidrag kr.	Bokrekvisitioner		Statsbidrag kr.	Bokrekvisitioner		Statsbidrag kr.	Bokrekvisitioner	
		antal	belopp, kr.		antal	belopp, kr.		antal	belopp, kr.
a) Understödda enligt kungl. förordningen af den 16/6 1905.									
Folkbildningsförbundet (Stockholm)....	1,500.00	262	27,300.00	1,500.00	309	29,500.00	1,500.00	352	32,890.00
Sveriges storloge af Goodtemplarorden (Stockholm) ¹⁾	800.00	189	6,962.87	800.00	312	10,641.10	800.00	499	15,622.07
Stockholms arbetarbiblioteksförbund ²⁾	—	—	—	200.00	—	—	400.00	—	—
Föreningen Verdandi (Uppsala) ³⁾	1,500.00	295	13,724.73	1,400.00	171	9,691.37	1,500.00	244	11,559.34
Föreningen Heimdal (Uppsala).....	1,200.00	51	.	900.00	87	7,027.17	900.00	57	4,021.38
Summa	5,000.00	797	47,987.60	4,800.00	879	56,859.64	5,100.00	1,152	64,092.79
b) Understödda på annat sätt⁴⁾.									
Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran (Stockholm) ⁴⁾	4)	213	15,533.20	4)	309	19,875.68	4)	293	17,126.27
Slutsumma	.	1,010	63,520.80	.	1,188	76,735.32	.	1,445	81,219.06
a) Understödda enligt kungl. förordningen af den 16/6 1905.									
Folkbildningsförbundet (Stockholm)....	1,500.00	373	28,785.00	1,500.00	234	23,160.00	¹⁾ Uppgifterna afse arbetsåret (läsåret) 1906/1907, 1907/1908 o. s. v.; det långt öfvervägande antalet rekvisitioner expedieras emellertid före jul, sällunda resp. under kalenderåret 1906, 1907 o. s. v. Expeditionen handhaves under I. O. G. T:s tillsyn af Svenska nykterhetsförbundet i Stockholm, hvilket tjänstgör som förmedlingsanstalt i synnerhet för ordens egna studiecirklar, men äfven för åtskilliga bibliotek utom I. O. G. T.; under 1906 och 1907 anlidade cirklarna äfven Verdandi som förmedlingsanstalt, köpa därjämte fortfarande, ehuru i allt mindre utsträckning, genom bokhandeln. Förmedlingen omfattar undantagsvis äfven bindning af de rekvisiterade böckerna. — ²⁾ Utöfvar ej bokförmedling, men utgör en förmedlingsanstalt för direkta praktiska råd och anvisningar till folkbibliotekens tjänst. — ³⁾ 1906: kalenderår; 1907: 1/1—14/6; 1908—10 resp. 15/9 1907—14/9 1908 o. s. v. (siffrorna tagna ur resp. ansökningshandlingar m. m.) — ⁴⁾ Se not 7 till föregående tabell; i beloppen för bokrekvisitioner ingår här icke kostnaderna (1906—1910 resp. 2,574.50, 2,122.50, 2,574.50, 2,381.66 och 2,819.15 kr.) för genom sällskapet förmedlad bindning af de rekvisiterade böckerna a		
Sveriges storloge af Goodtemplarorden (Stockholm) ¹⁾	800.00	629	19,567.10	800.00	877	29,120.26			
Stockholms arbetarbiblioteksförbund ²⁾	400.00	—	—	400.00	—	—			
Föreningen Verdandi (Uppsala) ³⁾	1,500.00	282	12,227.45	1,500.00	211	7,977.96			
Föreningen Heimdal (Uppsala).....	900.00	64	3,001.95	900.00	62	3,247.01			
Summa	5,100.00	1,348	63,581.50	5,100.00	1,384	63,505.23			
b) Understödda på annat sätt⁴⁾.									
Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran (Stockholm) ⁴⁾	4)	295	16,569.53	4)	313	18,891.20			
Slutsumma	.	1,643	80,151.03	.	1,697	82,396.43			

Anm. Bokrekvisitionernas belopp = kostnaden för rekvisitörerna, i fråga om Folkbildningsförbundet angifven i rundt tal. — Uppgifterna om bokrekvisitioner torde i regel afse de inkomna, undantagsvis de expedierade rekvisitioner samt hänföra sig för vissa anstalter (jfr not 1 och 3) delvis till ett med kalenderår ej sammanfallande arbetsår.

I fråga om bokförmedlingsverksamheten liksom i fråga om vandringsbiblioteks-rörelsen har framhållits behovet af större enhetlighet och planmässighet genom verksamhetens *koncentration* till ett fåtal kraftigare understödda anstalter.

Brister och
önskemål i
fråga om
folkbiblioteks-
väsendet.

Vid en öfverblick af folkbibliotekens nuvarande ställning i vårt land finner man sålunda på skilda områden en i många hänseenden löftesrik utveckling, framkallad såväl af det vaknande personliga intresse, hvilket från olika håll ägnats dessa viktiga bildningsanstalter, som af det stöd och den väckelse, statsmakternas beslut af år 1905 gifvit desamma.

Men därjämte framträda afsevärda brister i biblioteksverksamhetens nuvarande organisation, brister som det gäller att söka undanröja, om verksamhetens utveckling i fortsättningen skall blifva af den omfattning och beskaffenhet, som önskligt är.

Med hänsyn till den ringa erfarenhet på det här berörda området, man ägde vid affattandet af 1905 års bestämmelser, torde det måhända hafva varit till fördel, att intet försök gjordes till genomförande af någon strängt enhetlig organisation, utan att man, inom de fastställda ekonomiska gränserna, lämnade fritt utrymme för olika organisationsformers utveckling. Bibliotekstyper, hvilka visat sig äga lifskraft och anpassningsförmåga, hafva därigenom kunnat nå en utveckling, som under snäfvare gränser för statsbidragens utdelning kanske icke skulle varit möjlig, och värdefull erfarenhet för ett kraftigare genomfördt organisationsarbete har vunnits.

Vid en sammanfattning af de brister, som vidlåda vårt biblioteksväsen, finner man *saknad af organisation och planmässighet* vara den mest framträdande. Olika biblioteksformer med skilda uppgifter äro i många fall ej med tillräcklig klarhet afgränsade från hvarandra, hvarför de icke heller fått den anordning, som dessa uppgifter skulle kräfva. Särskildt gäller detta om *skolbiblioteket* å ena sidan och *församlings- eller kommunbiblioteket* å den andra. Skall det förra anordnas så, att det till dels kan fylla också den uppgift, som tillkommer ett bibliotek af senare slaget, är fara värdt, att ingendera uppgiften blir riktigt tillgodosedd. I detta hänseende har den bestämmelsen i 1905 års kungörelse, att sammanlagda beloppet af bidrag till skoldistrikt och kommun, hvilka sammanfalla med hvarandra eller af hvilka ettdera området utgör en del af det andra, icke må öfverstiga maximibeloppet för understöd till ettdera af nämnda områden, visat sig hafva särdeles ogynnsamma följder. Vidare medför bristen på organisation en *splittring* af krafter och tillgångar, som förringar verkingarna af de lämnade understöden. Till uppkomsten af denna splittring har den låga maximigränsen för statsunderstöden bidragit. Då understöd kan lämnas till flera enskilda föreningar inom en och samma kommun,

kan inträffa, att inom ett begränsadt område flera småbibliotek uppstå med i det hela likartad uppgift och likartadt bokbestånd. Sammanfoges dessa till ett bibliotek, som erhöle den samlade understödssumman, skulle detta enda på ett verksammare sätt än samtliga småbiblioteken vara i stånd att tillgodose olika behof och önskingar. Liknande skadliga verkningar medför splittringen på vandringsbibliotekens och bokförmedlingens områden. Slutligen må påpekas den *brist på samverkan* mellan olika bibliotek samt mellan biblioteken och föreläsningsverksamheten, som i allt för många fall kommer till synes.

Det är emellertid icke blott splittringen, som hämmar bibliotekens utveckling. Ännu mera hejdas denna af *de ekonomiska understödens otillräcklighet*. De anslag, hvaröfver biblioteken förfoga, äro i de flesta fall alltför små, för att någon kraftigare utveckling genom dem skall kunna åstadkommas. En afsevärd förbättring i detta hänseende torde icke vara att förvänta, därest icke staten på ett långt verksammare sätt än hittills lämnar kommunernas och de enskildas ansträngningar understöd.

Redan har antydts, att en förändring visat sig önskvärd i vissa af de *villkor*, som nu äro fastställda för *erhållande af statsbidrag*. Detta gäller framför allt den nyss nämnda bestämmelsen, som förhindrar en kommun att erhålla fullt bidrag såväl till skolbibliotek som till kommun- eller församlingsbibliotek. Å andra sidan torde för undvikande af den splittring, hvilken, såsom nyss påvisats, mångenstädes råder, vara nödigt att begränsa den rätt till statsbidrag, som nu kan medgifvas lokalföreningar. Tydligt är nämligen, att statsbidragets fördelning bör ske på sådant sätt, att den så långt möjligt är främjar krafternas sammanhållning.

Hvad slutligen angår ett flertal af de anmärkningar, hvartill en granskning af folkbibliotekens bokbestånd och handhavande ger anledning, är klart, att de missförhållanden, som härvidlag komma till synes, hafva sin förnämsta och egentliga orsak i *bristen på insikt och erfarenhet* i hithörande ting hos dem, hvilka hafva bibliotekens vård sig anförtrodd. I de flesta fall skulle det vara orimligt att hos de personer, som mången gång med betydlig uppoffring af tid och mot ringa eller ingen ersättning åtaga sig skötseln af folkbiblioteken, vänta den bekantskap med litteraturen och den kannedom om bibliotekstekniska metoder, som äro erforderliga, för att bokurvalet och bibliotekens handhavande i öfrigt skall blifva af den art, som vore att önska. Här kräfves sålunda upplysning och ledning, anvisningar för ett lämpligt bokval, möjlighet att i olika hänseenden erhålla sakkunniga råd samt stöd och uppmuntran i arbetet.

Kraftigare ekonomiskt understöd, större enhetlighet och planmässighet

i organisativt hänseende, sakkunnig upplysning och ledning äro alltså de önskemål i fråga om våra folkbibliotek, som det gäller att söka se till godo, därest den påbörjade utvecklingen på detta område skall på önskvärdt sätt fortgå.

Doktor Valfrid Palmgrens förslag.

I sin förutnämnda utredning rörande folkbibliotekens ställning i vårt land har doktor Valfrid Palmgren ock framlagt ett omfattande förslag till åtgärder för undanröjande af de olägenheter och brister, som påvisats.

Förslaget afser:

höjning af de belopp, som skola kunna utgå som understöd åt de särskilda biblioteken, och till följd däraf också höjning af det till ifrågasvarande ändamål af Riksdagen beviljade förslagsanslaget,

sådan förändring af villkoren för statsbidrags utgående, att dels den nu i många fall förekommande splittringen på ifrågasvarande område må kunna förebyggas, dels ock större säkerhet vinnas för en lämplig sammanställning af bibliotekens bokbestånd,

koncentration och större planmässighet i upprättandet och utsändandet af vandringsbibliotek äfvensom i bokförmedlingen samt

upprättande inom ecklesiastikdepartementet af en biblioteksbyrå för det allmänna biblioteksväsendet, hvarigenom behovet af ledning och sammanhållning skulle tillgodoses.

Förslagsställarinnan har sammanfattat sitt förslag i följande hemställanden:

I. att statsbidrag må utgå till

- 1) hvarje skolbibliotek, för hvars utveckling och förkofran skoldistrikt, kommun, församling eller enskilda tillskjuta minst lika mycket som staten;
- 2) ett kommunalt allmänt bibliotek eller bibliotekssystem (centralbibliotek med filialer) inom hvarje kommun, för hvars utveckling och förkofran församling, kommun eller enskilda tillskjuta minst lika mycket som staten;
- 3) hela landet omfattande föreningar, hvilka äga minst 20,000 medlemmar, som understöd för bedrivande af biblioteksverksamhet inom deras studiecirklar, om föreningens biblioteksverksamhet är centraliserad under en af föreningens centralorganisation utsedd ledning och om föreningens centralorganisation för inköp och inbindning af böcker till studiecirklarna tillskjuter minst två gånger så mycket som staten;

II. att en biblioteksbyrå för det allmänna biblioteksväsendet inrättas inom ecklesiastikdepartementet, bestående af fyra konsulenter, af hvilka en skall vara biblioteksbyråns chef, samt med följande uppgifter:

- 1) att såväl inom departementet som gentemot skolor, kommuner, föreningar och enskilda vara rådgifvare i alla ärenden, som röra skol- och allmänna bibliotek;
- 2) att genom personliga besök i skol- och allmänna bibliotek följa biblioteksrörelsen inom olika delar af landet och därvid utöfva en rådgifvande, väg-

- ledande och undervisande på samma gång som stödjande och uppmuntrande verksamhet;
- 3) att utgifva årligen utkommande normal- och mönsterkataloger för meddelande af dels vägledning vid urval af böcker till skol- och allmänna bibliotek, dels principer för upprättande af kataloger, klassificering af böcker m. m. d.;
 - 4) att anordna och leda kurser för utbildande af bibliotekarier;
 - 5) att biträda vid omorganisationen af folkskoleseminariernas bibliotek till lämplig undervisningsmaterieell i bibliotekskunskap för dessas lärjungar;
 - 6) att årligen åt lärjungarna i folkskoleseminariernas högsta klass meddela minst aderton timmars såväl teoretisk som praktisk undervisning i ett skolbiblioteks rätta handhavande;
 - 7) att utgifva läro- och handböcker i bibliotekarieyrket, närmast afsedda för skol- och allmänna bibliotek;
 - 8) att granska dels ansökningarna om statsbidrag till skol- och allmänna bibliotek samt föreningar och förmedlingsanstalter, dels alla dessa institutioners ekonomiska och andra redogörelser;
 - 9) att ingripa, där rättelser synas erforderliga;
 - 10) att sammanföra och bearbeta från skol- och allmänna bibliotek samt föreningar och förmedlingsanstalter inkommande statistiska och andra uppgifter af intresse för det allmänna biblioteksväsendet;
 - 11) att utgifva periodiska meddelanden angående det allmänna biblioteksväsendets ståndpunkt och utveckling i vårt land, hvilka meddelanden äfven böra innehålla råd och upplysningar i ett eller annat afseende rörande upprättandet och handhavandet af skol- och allmänna bibliotek och böra tillställas de statsunderstödda institutionerna;

III. att de för åtnjutande af statsunderstöd till skol- och allmänna bibliotek samt föreningar fastställda villkoren måtte erhålla följande i vissa afseenden *ändrade* lydelse:

A. att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 15 kronor, högst 150 kronor, för år räknadt, må utgå till skoldistrikt för upprättande och underhåll af *skolbibliotek*, dock att, därest skoldistrikt omfattar flera församlingar, samma understöd må kunna utgå för skolbibliotek i hvar och en af dessa församlingar, samt att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 50 kronor, högst 500 kronor, för år räknadt, må utgå till lands- och stadskommun för upprättande och underhåll af *allmänt bibliotek*, allt under följande villkor:

- 1) att för hvarje bibliotek utses föreståndare eller bibliotekarie, som handhar skötseln af boksamlingen och i öfrigt fullgör de åligganden, som kunna anses tillkomma bibliotekarier för skol- och allmänna bibliotek respektive;
- 2) att bibliotek är uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt hålles tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde;
- 3) att bibliotek hålles försäkradt mot eldskada;
- 4) att böcker af osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas;

- 5) att beviljadt statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda af bibliotekarie eller biblioteksstyrelse ur af ecklesiastikdepartementets biblioteksbyrå utgifna kataloger och kostnadsfritt förmedlade till biblioteken genom statsunderstödda förmedlingsanstalter;
 - 6) att skoldistrikt, församling, kommun eller enskilda för bibliotekets utveckling och förkofran tillskjuta minst lika mycket som staten;
 - 7) att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer;
 - 8) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af skoldistrikt, församling, kommun eller enskilda anskaffade medel, ej må afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande;
- B. att understöd af statsmedel till ett belopp af minst 2,500 kronor, för år räknadt, må utgå till *hela landet omfattande föreningar*, som hafva minst 20,000 medlemmar, för dessa föreningsars biblioteksverksamhet genom studiecirklar, under följande villkor:
- 1) att föreningens studiecirkel- och biblioteksverksamhet är centraliserad under en af föreningens centralorganisation utsedd ledning (studieledare, studierektor eller dylikt) med uppgift att utöfva öfverinseende och kontroll öfver föreningens nyssnämnda verksamhetsgrenar;
 - 2) att beviljadt statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda inom studiecirkelarna eller föreningen ur af ecklesiastikdepartementets biblioteksbyrå utgifna kataloger och kostnadsfritt förmedlade till föreningens centralorganisation genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;
 - 3) att föreningen genom sin centralorganisation för studiecirkelverksamheten tillskjuter minst två gånger så mycket som staten;
 - 4) att nyssnämnda af föreningens centralorganisation anslagna medel må användas endast till inköp och inbindning af böcker;
 - 5) att studiecirkel för hvarje bibliotek utser föreståndare eller bibliotekarie, som handhar skötseln af boksamlingen och bibliotekets verksamhet i öfrigt;
 - 6) att böcker af osedligt innehåll ej må med biblioteket införlifvas;
 - 7) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af föreningens centralorganisation anslagna medel, ej må afhändas studiecirkelns bibliotek annat än med föreningens studieledares medgifvande;
 - 8) att studiecirkelns såsom statsbidrag erhållna samt för föreningsanslaget inköpta böcker vid hvarje arbets(kalender)års slut må kostnadsfritt öfverlämnas till det studiecirkeln närmast belägna och studiecirkeln eller samma förening tillhöriga allmänna bibliotek;
- C. att *föreningarnas allmänna bibliotek*, som genom statsunderstöds utdelande till studiecirkelverksamheten blifva medelbart statsunderstödda, skola vara underkastade följande villkor:
- 1) att allmänt föreningsbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utgöres af fem af föreningen valda ledamöter;
 - 2) att biblioteksstyrelse för hvarje bibliotek utser föreståndare eller bibliotekarie, som handhar skötseln af boksamlingen och i öfrigt full-

gör de åligganden, som kunna anses tillkomma bibliotekarier för allmänna bibliotek;

- 3) att bibliotek är uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt eller mot låg afgift hålles tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde;
 - 4) att bibliotek hålles försäkrat mot eldskada;
 - 5) att böcker med osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas;
 - 6) att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer;
 - 7) att böcker, som erhållits från studiecirkel, ej må afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande;
 - 8) att, då föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, till vederbörande skoldistrikt, församling eller kommun skola för införlifvande med dess bibliotek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, öfverlämnas till annan förening med samma eller likartadt syfte;
- D. att de *ytterligare bestämmelser*, som meddelas i sammanhang med villkoren för åtnjutande af statsbidrag, måtte innefatta:
- a) att skol- och kommunalt allmänt bibliotek skall före den 15 juni till Kungl. Maj:ts befallningshafvande ingifva till Kungl. Maj:t ställd ansökning, affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogadt formulär, med uppgift å beloppet af det bidrag, som anses erforderligt, inom fastställda maximi- och minimigränser, jämte dels handlingar, som innebära full garanti för att inkomster från annat håll för det löpande året å minst lika stort belopp som det begärda statsbidraget stå till bibliotekets förfogande, dels en redogörelse enligt bifogadt formulär för respektive biblioteks verksamhet under det sistförflutna kalenderåret; åliggande det Kungl. Maj:ts befallningshafvande att till ecklesiastikdepartementet före den 15 juli insända ansökningshandlingarna jämte eget utlåtande;
 - b) att centralorganisation för förening, som för biblioteksverksamhet önskar bidrag af statsmedel, skall före den 15 juni härom till Kungl. Maj:t insända ansökning, affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogadt formulär, med uppgift å beloppet (minst 2,500 kronor) af det bidrag, som anses erforderligt, jämte dels handlingar, som bestyrka, att föreningens eget under det sistförflutna arbets(kalender)året använda anslag till inköp och inbindning af böcker för studiecirkelarnas räkning uppgått till minst dubbelt så stort belopp som det begärda statsbidraget, dels en redogörelse i sammandrag, enligt bifogadt formulär, för verksamheten vid studiecirkelarna under det sistförflutna arbets(kalender)året, dels äfven en redogörelse, enligt bifogadt formulär, för verksamheten, likaledes under det sistförflutna arbets(kalender)året, vid hvart och ett af föreningens allmänna, medelbart statsunderstödda bibliotek;

IV a. att endast tre allmänna förmedlingsanstalter för bokförmedling och vandringsbibliotek (en för norra och en del af mellersta Sverige, en för västra och vissa

delar af mellersta Sverige och en för södra Sverige) må erhålla statsbidrag för fullgörande af följande hufvuduppgifter:

- att till alla statsunderstödda skol- och allmänna bibliotek kostnadsfritt förmedla de såsom statsbidrag utgående böckerna;
 - att för lågt pris till de biblioteksinstitutioner, som så önska, förmedla böcker, som önskas inköpta för andra medel än statsbidraget;
 - att bedrifva en systematiskt ordnad och väl planlagd vandringsbiblioteksverksamhet inom de delar af landet, som hvarje förmedlinganstalts verksamhet är afsedd att omfatta;
- b. att *endast en speciell förmedlingsanstalt* (i Stockholm) för verksamhet inom *föreningarnas studiecirkel* må erhålla statsbidrag för fullgörande af följande uppgift:
- att till centralorganisationerna för de föreningar, som åtnjuta statsunderstöd för studiecirkelverksamhet, kostnadsfritt förmedla de såsom statsbidrag utgående böckerna;
- c. att *endast ett bibliotek*, med verksamhet inom *öfre Norrland*, må erhålla statsbidrag för *upprättande af vandringsbibliotek*;
- d. att nyssnämnda allmänna förmedlingsanstalter och bibliotek äga rätt att efter till Kungl. Maj:t insänd ansökan, vid hvilken skall fogas vederbörligen styrkta räkningar, af det under rubriken »Understöd åt skol- och allmänna bibliotek» under riksstatens åttonde hufvudtitel beviljade förslagsanslaget årligen uppbära ersättning för de nämnda förmedlingsanstalter och bibliotek åsamkade fraktkostnaderna för utsändande af vandringsbibliotek;
- e. att förmedlingsanstalt för bokförmedling och vandringsbibliotek och nämnda bibliotek inom öfre Norrland, som önska erhålla statsbidrag i enlighet med denna kungörelse, må före utgången af september månad året före det, för hvilket bidrag sökes, häröf till Kungl. Maj:t insända ansökning, vid hvilken skall fogas redogörelse, affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogadt formulär, för verksamhetens art och omfattning jämte öfriga uppgifter, som kunna tjäna till ledning för bedömande af anslagbehovet;
- V a. att den *kungörelse*, som af Kungl. Maj:t utfärdas rörande statsbidrag till ifråga varande biblioteks-(studiecirkel-) och förmedlingsverksamhet, måtte
- 1) erhålla följande ändrade rubrik:
»Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående understöd åt skol- och allmänna bibliotek»;
 - 2) ändras sålunda,
att — i öfverensstämmelse med den föreslagna rubriken — ordet »folk-bibliotek», där det förekommer, ersättes med orden »skol- och allmänna bibliotek»;
- b. att Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 16 juni 1905 angående ändrad lydelse af § 1 mom. 5 af förnyade nådiga *instruktionen för folkskoleinspektörer* den 11 november 1904 samt lagarna af den 16 juni 1905 angående dels ändrad lydelse af vissa §§ i *förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd* den 21 mars 1862, dels ändrad lydelse af vissa §§ i *förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm* den 20 november 1863 må i de punkter, där så anses erforderligt, ändras i öfverensstämmelse med den föreslagna rubriken å kungl. kungörelsen angående understöd åt bibliotek af här-

ifrågavarande slag: »Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående understöd åt skol- och allmänna bibliotek»;

- VI. att Kungl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra framställning om att för understöd åt Sveriges skol- och allmänna bibliotek på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel bevilja ett förslagsanslag å 250,000 kronor, af hvilket anslag dels högst 12,200 kronor må kunna på de villkor, som Kungl. Maj:t bestämmer, användas till understöd åt förmedlingsanstalter för bokförmedling och vandringsbibliotek och, undantagsvis, äfven åt bibliotek för upprättande af vandringsbibliotek, dels 17,800 kronor må användas till aflöning af tjänstemännen inom ecklesiastikdepartementets biblioteksbyrå.

Rörande den utförliga motivering, som lämnats såväl för grundtankarna i detta förslag som för dess detaljer, hänvisar jag till doktor Palmgrens tryckta Förslag sid. 161—236.

Öfver doktor Palmgrens nu nämnda förslag hafva underdåniga utlåtanden infordrats från riksbibliotekarien samt från samtliga domkapitel och Kungl. Maj:ts befallningshafvande, efter folkskoleinspektörernas hörande, hvarjämte folkbildningsförbundet i Stockholm, Sveriges storloge af I. O. G. T., Stockholms arbetarbiblioteksförbund, studentföreningen Verdandi, studentföreningen Heimdal, föreståndaren för Hvilans vandringsbibliotek, Västra Sveriges folkbildningsförbund, Excelsiorförbundets folkbildningsbyrå och folkbiblioteket i Luleå anmodats att inkomma med underdåniga yttranden öfver detsamma. Dessa utlåtanden och yttranden äro i sin helhet eller till sitt hufvudsakliga innehåll återgifna såsom bilaga till det utlåtande och förslag, som afgifvits af de förut omnämnda särskildt tillkallade sakkunniga för frågans handläggning.

Samtliga utlåtanden synas öfverensstämma däruti, att biblioteken i fråga böra kraftigare än hittills understödjas från det allmännas sida, samt att det förslag i afseende på biblioteksväsendets ordnande, som framlagts af doktor Palmgren, i stort sedt innebär en god lösning af frågan. Beträffande enskildheter åter uttalas från åtskilliga håll afvikande meningar. Jag skall här redogöra för de yrkanden och förslag, som synas mig vara af någon väsentligare betydelse.

I fråga om de *kommunala biblioteken och skolbiblioteken* hafva blott få särmeningar uttalats. Riksbibliotekarien, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gottlands län samt två folkskoleinspektörer framhålla, att gränsen mellan skolbibliotek och kommunala bibliotek, åtminstone i mindre kommuner, icke bör uppdragas så skarpt som skett i förslaget. Å andra sidan påyrka domkapitlet i Härnösand och Excelsiorförbundets folkbildningsbyrå, att allmänheten icke alls eller åtminstone blott i den mån, det kan ske utan förfång för skolungdomen, må få tillträde till skolbiblio-

*Infordrade
utlåtanden.*

teken. Alla, som därom yttrat sig, tillstyrka, att utlåningen från skolbibliotek och kommunala bibliotek må ske afgiftsfritt.

Dess mer gå åsikterna i sår, då det gäller frågan, huruvida, i hvilken utsträckning och under hvilka former af *föreningar upprättade och underhållna bibliotek* böra erhålla statsbidrag. Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Örebro län anser, att inga dylika bibliotek böra understödjas; intresset bör samlas kring de kommunala biblioteken, hvilka så kunna vinna styrka och äfven för föreningsmedlemmar blifva till bästa nytta. Domkapitlet i Kalmar och Karlstad samt reservanter inom domkapitlet i Skara och Strängnäs äfvensom Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala, i Örebro och i Gäfleborgs län samt tre folkskoleinspektörer finna betänkligheter vid att staten lämnar understöd åt s. k. riksorganisationer, hela landet omfattande föreningar; dylikt statsunderstöd kunde, enligt Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Uppsala län mening, lätteligen få utseende af subvention åt ett visst parti. Två folkskoleinspektörer uttala sig mot, att en af socialistiska och samhällsfientliga idéer genomsyrad och ledd förening må komma i åtnjutande af statsunderstöd. Enligt en folkskoleinspektörs mening bör sådant understöd lämnas blott åt sådan förening, hvars uppgift anses gagnelig för samhället. En folkskoleinspektör yrkar, att statsbidrag bör lämnas äfven åt hvarje län omfattande föreningar med biblioteksverksamhet. Stockholms arbetarbiblioteksförbund och föreståndaren för Hvilans vandringsbibliotek finna krafvet på att en förening för att erhålla understöd för sin biblioteksverksamhet skall hafva minst 20,000 medlemmar innebära en godtycklighet och kunna medföra olämpliga konsekvenser. Excelsiorförbundets folkbildningsbyrå anser, att den ifrågavarande minimisiffran bör sättas till 15,000. Stockholms arbetarbiblioteksförbund och föreståndaren för Hvilans vandringsbibliotek framhålla, att äfven andra hela landet omfattande föreningar än de, som bedrifva sin biblioteksverksamhet inom studiecirklar, böra erhålla statsbidrag. Riksbibliotekarien, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala län och studentföreningen Verdandi påyrka, att äfven lokala biblioteksföreningar fortfarande böra kunna erhålla statsunderstöd; Sveriges storloge af I. O. G. T. och Stockholms arbetarbiblioteksförbund anse, att understöd bör lämnas åt lokala föreningar, som äfven åtnjuta kommunalt anslag, och föreståndaren för Hvilans vandringsbibliotek samt två folkskoleinspektörer påyrka, att åtminstone föreningar, som upprätthålla bibliotek inom kommuner, där intet kommunalt bibliotek finnes eller där detta ej kan uppfylla villkoren för statsbidrags erhållande, må kunna förklaras likaberättigade med kommunalt bibliotek i fråga om rätt till statsbidrag. Slutligen förorda Sveriges storloge af I. O. G. T., Stockholms arbetarbiblioteksförbund och studentföreningen Verdandi en för föreningarna gynnsammare beräkningsgrund i afseende på statsbidragets storlek, än som föreslagits.

I fråga om *vandringsbiblioteksverksamheten* betonas från flera håll vikten af en centralisation, sådan det föreliggande förslaget innebär. Vissa föreningar, nämligen Sveriges storloge af I. O. G. T., Stockholms arbetarbiblioteksförbund, Hvilans vandringsbibliotek, studentföreningen Heimdal och Excelsiorförbundets folkbildningsbyrå, ifrågasätta dock, att de måtte under en eller annan form fortfarande få åtnjuta understöd för upprätthållande af den verksamhet på detta område, de hittills bedrifvit.

I de flesta utlåtanden framhålles, att med afseende på *bokförmedlingsverksamheten* en stark koncentration är önskvärd, och man går därvid i några fall längre än förslagsställarinnan, i det man förordar en enda förmedlingsanstalt för hela riket. Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län och en folkskoleinspektör anse en särskild bokförmedling i Norrland för biblioteken i denna landsdel vara af behovet

påkallad. Riksbibliotekarien uttalar farhåga för att den obligatoriska bokförmedlingen kan i vissa fall för biblioteken, särskildt för föreningarna, komma att betraktas som ett band på deras frihet och därför verka hämmande på benägenheten att söka statsbidrag. En konsekvens af den obligatoriska bokförmedlingen syntes honom hafva bort vara, att äfven förmedlingsbyråerna gjorts till statsanstalter, ehuru han finner det naturligt, att man funnit de kostnader, som därmed skulle vara förenade, afskräckande. På frågan, huruvida det vore lämpligt och möjligt att åt enskilda institutioner anförtro statsfunktioner, förenade med förvaltning och redovisning af allmänna medel, ansåge han sig icke böra inlåta sig. Med hänsyn därtill att de nuvarande bokförmedlingsanstalterna delvis hvar och en haft sin specifika kundkrets, som kanske skulle undandra sig en statsorganiserad institution, ifrågasätter studentföreningen Verdandi en övergångstid, under hvilken de nuvarande anstalterna finge fortsätta sin verksamhet. Slutligen påyrkar studentföreningen Heimdal, att de föreningar och organisationer, som förut varit verksamma på bokförmedlingens område, borde genom representanter inom den föreslagna centralanstalten få framlägga sina synpunkter och erfarenheter, samt att därför nämnda föreningar och organisationer fortfarande borde få åtnjuta något statsbidrag för en friare och mera experimentell verksamhet inom denna gren af folkbildningsarbetet.

Det framställda förslaget, att *statsbidraget* till biblioteken skulle utgå i form af *bundna böcker*, valda ur en af ecklesiastikdepartementet utgifven katalog, har från de flesta håll vunnit gillande. Domkapitlen i Västerås och Visby hafva dock funnit den föreslagna anordningen opraktisk, och tre folkskoleinspektörer hafva uttalat betänkligheter däremot, åtminstone för de kommunala bibliotekens vidkommande. Excelsiorförbundets folkbildningsbyrå yrkar, att beviljad statsbidrag må kunna utgå i kontanta medel och i form af inbundna böcker endast under förutsättning, att de omförmälda katalogerna blifva af största möjliga omfattning.

Hvad beträffar de föreslagna *statsbidragens belopp*, hafva riksbibliotekarien, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings, i Skaraborgs och i Västernorrlands län, en reservant inom domkapitlet i Strågnäs samt tre folkskoleinspektörer uttalat betänkligheter eller ifrågasatt vissa reduktioner; i öfriga uttalanden, som beröra denna fråga, anses de föreslagna beloppen i det hela väl afvägda samt motiverade af folkbibliotekens stora betydelse. Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gottlands län finner det minimibelopp, som fordras af kommunen för statsanslags erhållande, vara för betungande för små kommuner. Enligt Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Örebro län mening bör i större skoldistrikt med flera skolor hvarje skola vara berättigad att erhålla statsanslag, hvilket minimibelopp bör sättas till 15 kronor, maximibelopp till 100 kronor. Domkapitlet i Kalmar önskar en höjning till 25 kronor af minimibeloppet för statsbidrag till skolbibliotek, och en folkskoleinspektör påyrkar höjning utöfver 150 kronor af maximibeloppet för samma bidrag. För proportionsvis högre statsbidrag för skolbibliotek än för öfriga bibliotek uttala sig domkapitlet i Skara och en folkskoleinspektör. Slutligen anse domkapitlet i Skara och en folkskoleinspektör, att ett maximibelopp bör fastställas för statsbidraget till riksföreningar.

Rörande *inspektionen af folkbiblioteken* hafva folkbildningsförbundet i Stockholm och Stockholms arbetarbiblioteksförbund framhållit, att då anmärkning skett mot ett biblioteks bokbestånd, tillfälle borde beredas vederbörande att ur biblioteket aflägsna de anmärkta böckerna, innan utlåtande afgäfves. Sveriges storloge af I. O. G. T., Stockholms arbetarbiblioteksförbund och studentföreningen Verdandi uttala sig för inspektionens överflyttande från folkskoleinspektörerna; de båda förstnämnda påyrka dess

öfverlämnande åt därtill utsedda ortsombud. En folkskoleinspektör vill inskränka folkskoleinspektörernas granskningsskyldighet till skolbiblioteken.

Ifråga om *villkoren för erhållande af statsbidrag* anser folkbildningsförbundet i Stockholm, att i nu gällande bestämmelse, »att böcker af osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas», uttrycket »af osedligt innehåll» bör utbytas mot »med osedligt syfte». Äfven Sveriges storloge af I. O. G. T. och studentföreningen Verdandi uttala betänkligheter rörande ifrågavarande bestämmelses formulering. Domkapitlen i Uppsala och Göteborg yrka, att inga böcker af religionsfientligt innehåll böra få införlifvas med biblioteken, domkapitlet i Skara och två folkskoleinspektörer önska liknande förbud mot samhällsvädlig litteratur, och domkapitlet i Lund uttalar sig mot böcker, som »måste anses notoriskt oförståeliga för den publik, till hvars tjänst biblioteket närmast inrättats». Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gottlands län samt en folkskoleinspektör anse, att biblioteken böra inlämna förteckning på den litteratur, som inköpts för deras egna medel.

Af en folkskoleinspektör yrkas, att därest en kommun innefattar flera församlingar, hvar och en af dem bör kunna erhålla statsbidrag. En annan folkskoleinspektör framhåller, att staten med de föreslagna villkoren kan riskera att ensam få bekosta hela bokbeståndet åtminstone i en del små bibliotek. Därför borde det stadgas, att af församlingens eller kommunens bidrag minst hälften skulle tagas i anspråk för bokinköp. Hyra borde ej få tagas med i beräkningen för statsanslags erhållande, om ej kommun och församling måste kontant erlagga sådan.

Riksbibliotekarien ifrågasätter, att statsunderstöd icke bör utgå till större och rikare kommuner.

I likhet med förslagsställaren finna de myndigheter och andra, som därom uttalat sig, det vara af stor vikt för biblioteksrelsens främjande, att en *central myndighet för hithörande frågors behandling* inrättas. På åtskilliga håll har man emellertid ansett, att ett något mindre antal arbetskrafter än som föreslagits skulle vara tillräckligt för detta ändamål. Så hafva domkapitlen i Västerås, Kalmar och Karlstad uttalat sig mot inrättandet af en biblioteksbyrå och i stället förordat anställandet af en statskonsulent för biblioteksverksamheten. Enligt föreståndarens för Hvilans vandringsbibliotek mening kunde till en början en bibliotekskonsulent jämte behöflig extra byråpersonal med lägre aflöning förslå. Den därigenom uppkomna besparingen skulle kunna blifva en säkert välbehöflig ökning i det alltför knappt tillmätta anslaget till förmedlingsanstalterna. En folkskoleinspektör anser, att biblioteksbyrån kunde ersättas af ett biblioteksråd med en assistent. Af det arbete, som skulle åligga byrån, kunde utarbetandet af normalkataloger öfverlämnas åt en tillfällig kommitté, utarbetandet af en läro- och handbok i biblioteksskötsel åt en bibliotekstjänsteman. Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings och i Örebro län samt en folkskoleinspektör förmena, att byrån kan inskränkas till två konsulenter. I afseende på den föreslagna centralledningens ställning är Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala län benägen att anse mera önskvärdt, om genom densammas förbindande med kungl. biblioteket eller på annat sätt sammanhanget mellan de hufvudsakligen för vetenskapligt ändamål afsedda biblioteken och de här afsedda kunde, åtminstone i någon mån, befästas. Mot en sådan tankegång har riksbibliotekarien uttalat sig under hänvisning till skillnaden i uppgift och arbetssätt mellan vetenskapliga bibliotek och folkbibliotek.

Mot den föreslagna *undervisningen i folkskoleseminarierna* angående skötseln af skolbibliotek hafva domkapitlen i Skara, Västerås, Härnösand och Luleå uttalat sig med hänsyn till svårigheten att finna tid därför. Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala, i Jön-

köpings och i Örebro län samt två folkskoleinspektörer anse, att nämnda undervisning bör kunna meddelas på annat och billigare sätt än det föreslagna, eventuellt af lärare vid seminarierna. Tre folkskoleinspektörer ifrågasätta viss inskränkning af den föreslagna undervisningen.

Bland *öfriga förslag*, som framställas i de här berörda yttrandena, må omnämnas följande. Folkbildningsförbundet i Stockholm framhåller behovet af en inom departementet ständigt tillgänglig namnförteckning på alla de bibliotek, som åtnjuta statsunderstöd, samt påpekar behovet af från ecklesiastikdepartementet utkommande periodiska meddelanden rörande biblioteksärenden. En folkskoleinspektör uttalar sig för att äfven läroverksbiblioteken ställas under biblioteksbyrån och att småskoleseminariernas bibliotek likställas med skolbibliotek för auslags erhållande.

Med hänsyn såväl till de anmärkningar och önskemål, hvilka sålunda framställts i afseende på det föreliggande förslaget, som ock till ärendets i flera hänseenden invecklade och svårlösta beskaffenhet ansåg jag, såsom förut antydts, önskvärdt, att detsamma blef föremål för ytterligare granskning af särskilda sakkunniga, innan det förelades Riksdagen. De af mig enligt nådigt bemyndigande tillkallade sakkunniga afgåfvo, enligt hvad jag nyss nämnt, den 25 januari 1912 yttrande och förslag i ärendet.

I det hela anslutande sig till det af doktor Palmgren framställda förslaget hafva dessa sakkunniga med anledning af framställda anmärkningar eller af andra skäl föreslagit vissa modifikationer däri.

I likhet med hvad doktor Palmgren framhållit, anse de sakkunniga, att för främjandet af det allmänna biblioteksväsendet i vårt land åtgärder böra vidtagas, afseende dels ökad och lämpligare fördeladt ekonomiskt stöd från statens sida för såväl bibliotek som förmedlingsanstalter, dels en fastare organisation af vårt för den stora allmänheten afsedda biblioteksväsen under insiktsfull ledning af en statens myndighet.

För vinnande af detta syfte föreslå de:

I. att statsbidrag må utgå till:

- 1) ett kommunalt bibliotek eller bibliotekssystem (centralbibliotek med filialer) inom hvarje kommun, för hvars underhåll och utveckling kommun, församling eller enskilda tillskjuta minst lika mycket som staten;
- 2) hvarje skolbibliotek, för hvars underhåll och utveckling kommun, församling eller enskilda tillskjuta minst lika mycket som staten;
- 3) riksorganisation, d. v. s. hela landet omfattande förening, hvilken äger minst 20,000 medlemmar, såsom understöd för biblioteksverksamhet inom studiecirklar eller andra sammanslutningar med liknande syfte, därest denna verksamhet är centraliserad under en af organisationen utsedd ledning och organisationen för inköp och inbindning af böcker tillskjuter minst dubbelt så mycket som staten;
- 4) fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek (i Stockholm, Göteborg, Lund och Luleå);

- 5) två bokförmedlingsanstalter i Stockholm, en för de kommunala biblioteken och skolbiblioteken och en för studiecirkelarnas bibliotek;
- II. att tre bibliotekskonsulenter anställas inom ecklesiastikdepartementet för att i egen-
skap af central myndighet utöfva sakkunnig ledning af och kontroll öfver
biblioteksväsendet.

De sakkunniga föreslå i anslutning härtill följande:

Närmare bestämmelser.

I. Den centrala ledningen.

De tre bibliotekskonsulenter, som anställas inom ecklesiastikdepartementet, böra hafva följande uppgifter:

- 1) att inom departementet granska dels ansökningarna om statsunderstöd till kommunala bibliotek och skolbibliotek samt till riksorganisationer och förmedlingsanstalter, dels alla dessa institutioners ekonomiska och andra redogörelser samt i öfrigt biträda vid handläggningen af de ärenden, som röra de statsunderstödda biblioteken;
- 2) att tillhandagå kommuner, skolor och enskilda med råd och upplysningar rörande biblioteksverksamheten samt att, i den mån förhållandena medgifva, i sådant syfte göra personliga besök i biblioteken;
- 3) att ingripa, där rättelser synas erforderliga;
- 4) att utgifva och tillställa de statsunderstödda biblioteken normalkataloger med årliga supplement, som innehålla förteckning öfver de böcker, hvilka kunna erhållas såsom statsbidrag, och som därjämte kunna lämna vägledning vid klassificering af böcker och upprättande af bibliotekskataloger;
- 5) att anordna och leda kurser för utbildande af biblioteksföreståndare;
- 6) att biträda vid organisationen af folkskoleseminariernas bibliotek och för seminariernas lärjungar anordna såväl teoretisk som praktisk undervisning i skötandet af ett skolbibliotek;
- 7) att ombesörja utgifvandet af en lärobok i biblioteksskötsel, som tar hänsyn till de olika slagen af bibliotek och i första hand kan tjäna till ledning för biblioteksföreståndare;
- 8) att, när så påfordras, utgifva meddelanden angående biblioteksväsendets ståndpunkt och utveckling i vårt land, hvilka meddelanden äfven böra innehålla råd och upplysningar rörande upprättandet och handhafvandet af statsunderstödda bibliotek samt eventuellt uppgifter på nyttkomna, för biblioteken särskildt lämpliga böcker, ordnade i öfverensstämmelse med normalkatalogen, samt att tillställa de statsunderstödda biblioteken dessa meddelanden;
- 9) att sammanföra och bearbeta från kommunala bibliotek, skolbibliotek, föreningar och förmedlingsanstalter inkommande statistiska och andra uppgifter af intresse för biblioteksväsendet.

II. Kungl. Maj:ts kungörelse.

De sakkunniga föreslå, att den kungörelse, som af Kungl. Maj:t kommer att utfärdas rörande statsbidrag till ifrågavarande biblioteks- och förmedlingsverksamhet måtte

- 1) erhålla följande rubrik: »Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek»

2) och få följande innehåll:

A. att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 50 kronor, högst 500 kronor, för år räknadt, må utgå till lands- och stadskommun (respektive församling) utom Stockholm och Göteborg för upprättande och underhåll af *ett kommunalt bibliotek*, samt

att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 15 kronor, högst 150 kronor må utgå till skoldistrikt, högre folkskolor, af landsting understödda folkhögskolor och småskoleseminarier för upprättande och underhåll af *skolbibliotek*,

allt under följande villkor:

- 1) att, därest biblioteket underhålles af enskilda, det skall ställas under en styrelse, i hvilken kommunen (respektive församlingen) skall utse minst en ledamot, hvarjämte kommunen äfven skall deltaga i granskningen af bibliotekets räkenskaper;
 - 2) att kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda för bibliotekets underhåll och utveckling tillskjuta minst lika mycket som staten, hvarvid kostnad för lokal ej får medräknas, såvida den ej utgår i kontanta medel;
 - 3) att beviljad statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda af biblioteksföreståndare eller biblioteksstyrelse ur de af eklestikdepartementet utgifna katalogerna och förmedlade till biblioteken genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;
 - 4) att biblioteket är uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt hålles tillgängligt för allmänheten, dock att af staten understödt kommunalt bibliotek får inrymmas i skola, endast försåvidt särskildt skolbibliotek äfven finnes;
 - 5) att biblioteket hålles försäkradt mot eldskada;
 - 6) att böcker af osedligt innehåll ej må med biblioteket införlifvas;
 - 7) att biblioteket skall vara underkastadt inspektion af vederbörande folkskoleinspektör samt i öfrigt den kontroll, som Kungl. Maj:t föreskrifver;
 - 8) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda anskaffade medel, ej må genom försäljning eller byte afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande;
- B. att understöd af statsmedel till ett belopp af minst 2,500 kronor, för år räknadt, må utgå till *riksorganisation*, d. v. s. hela landet omfattande förening, som har minst 20,000 medlemmar, för dess biblioteksverksamhet genom studiecirklar eller andra sammanslutningar med liknande syfte, under följande villkor:
- 1) att riksorganisationens studiecirkel- och biblioteksverksamhet är centraliserad under en af organisationen utsedd ledning (studieledare, studierektor eller dylikt) med uppgift att utöfva öfverinseende och kontroll öfver föreningens verksamhetsgrenar;
 - 2) att beviljad statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda inom studiecirkelarna eller organisationen ur de af eklestikdepartementet utgifna katalogerna och förmedlade till organisationens studieledning genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;

- 3) att riksorganisationen ansvarar för ett tillskott till sin studiecirkelverksamhet minst två gånger så stort som statens;
 - 4) att nyssnämnda af riksorganisationen anskaffade medel må användas endast till inköp och inbinding af böcker samt, med minst fyra års mellantid för hvarje bibliotek, till tryckning af katalog;
 - 5) att böcker af osedligt innehåll ej må med cirkelns bokförråd inför-lifvas;
 - 6) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller iuköpts för nyss-nämnda af riksorganisationen anslagna medel ej må genom försäljning eller byte afhändas studiecirkeln annat än med medgifvande af riks-organisationens studieledare;
 - 7) att studiecirkelns såsom statsbidrag erhållna samt för föreningsanslagen inköpta böcker vid hvarje arbets- eller kalenderårs slut må kostnads-fritt öfverlämnas till det studiecirkeln eller riksorganisationen tillhöriga lokala biblioteket (studiecirkelbiblioteket);
 - 8) att studiecirkelbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utser föreståndare, hvilken handhafver skötseln af biblioteket;
 - 9) att studiecirkelbiblioteket är underkastadt samma bestämmelser, som för kommunalt och skolbibliotek äro här ofvan upptagna i punkterna A 4)—7), dock att biblioteket må hafva rätt att uttaga en låg afgift för boklån;
 - 10) att böcker, som erhållits från studiecirkel, ej må genom försäljning eller byte afhändas biblioteket utan med inspektörens medgifvande;
 - 11) att, då studiecirkelbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upp-löses, till vederbörande kommun skola för införlifvande med dess biblio-tek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Kungl. Maj:ts bepröf-vande, kunna öfverlämnas till lokalafdelning af riksorganisation med liknande biblioteksverksamhet;
- C. att understöd af statsmedel må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande utgå till fyra *förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek* i Stockholm, Göteborg, Lund och Luleå med ett belopp af högst 2,000 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förmedlingsanstalt, dock till ett sammanlagdt belopp af högst 5,000 kronor;
- hvarjämte dessa förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek äga rätt att efter till Kungl. Maj:t insänd ansökan, vid hvilken skola fogas vederbörligen styrkta räkningar, af det under rubriken »Understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek» under riks-statens åttonde hufvudtitel beviljade förslagsanslag årligen uppbära ersätt-ning för de med vandringsbibliotekens cirkulation förbundna fraktkostnader;
- D. att understöd af statsmedel må tills vidare jämväl tilldelas två *bokförmed-lingsanstalter* i Stockholm med ett belopp af högst 6,000 kronor, för år räknadt, till den ena af dessa anstalter och 2,000 kronor till den andra, således tillsammans högst 8,000 kronor, för att de, på villkor som Kungl. Maj:t bestämmer, skola förmedla de såsom statsunderstöd utgående böckerna, den förstnämnda anstalten till de statsunderstödda kommunala biblioteken och skolbiblioteken, den sistnämnda till riksorganisationer, som åtnjuta statsunderstöd för studiecirkelverksamhet,

hvarjämte de likaledes, på villkor som Kungl. Maj:t bestämmer, skola till de biblioteksinstitutioner, som så önska, förmedla böcker, som rekvireras för dessas egna medel.

Dessutom föreslå de sakkunniga, att de i samband härmed stående bestämmelserna för erhållande af statsbidrag måtte innefatta,

- a) att kommunalt bibliotek och skolbibliotek skall före den 15 februari det år, för hvilket anslag sökes, till Kungl. Maj:ts befallningshafvande ingifva till Kungl. Maj:t ställd ansökning, åtföljd af intyg om beviljad ansvarsfrihet för det räkenskapsår, hvars förvaltning senast förelegat till granskning, och affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogade formulär I, med uppgift å beloppet af det bidrag, som anses erforderligt, inom fastställda maximi- och minimigränser, jämte dels handlingar, som visa att kontanta bidrag från annat håll för det löpande året å minst lika stort belopp som det begärda statsbidraget stå till bibliotekets förfogande, dels en redogörelse enligt bifogade formulär VI för respektive biblioteks verksamhet under det sistförflutna kalenderåret; äliggande det Kungl. Maj:ts befallningshafvande att till ecklesiastikdepartementet före den 15 mars insända ansökningshandlingarna;
- b) att studieleddning för riksorganisation, som för biblioteksverksamhet önskar bidrag af statsmedel, skall före den 15 juni härom till Kungl. Maj:t insända ansökning, affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogade formulär II, med uppgift å beloppet (minst 2,500 kronor) af det bidrag, som anses erforderligt, jämte dels handlingar, som bestyrka, att organisationens eget under det sistförflutna arbets- eller kalenderåret använda anslag till inköp och inbindning af böcker för studiecirkelarnas räkning uppgått till minst dubbelt så stort belopp som det begärda statsbidraget, hvarvid dock de cirkelar ej få medräknas, mot hvilkas bibliotek konsulenterna riktat anmärkningar utan att vinna nödig rättelse, dels en redogörelse i sammandrag enligt bifogade formulär V för verksamheten vid studiecirkelarna under det sistförflutna arbets- eller kalenderåret, dels äfven en redogörelse enligt bifogade formulär VI för verksamheten likaledes under det sistförflutna arbets- eller kalenderåret vid hvar och ett af föreningens medelbart statsunderstödda bibliotek;
- c) att bokförmedlingsanstalt och förmedlingsanstalt för vandringsbibliotek, som önska erhålla statsbidrag i enlighet med denna kungörelse, må före utgången af september månad året före det, för hvilket bidrag, sökes, härom till Kungl. Maj:t insända ansökning, vid hvilken skall fogas redogörelse, affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogade formulär III eller IV, för verksamhetens art och omfattning jämte öfriga uppgifter, som kunna tjäna till ledning för bedömande af anslagsbehovet.

Om de sakkunnigas förslag till rubrik för kungörelsen bifalles, föreslå de sakkunniga i öfverensstämmelse därmed:

att Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 16 juni 1905 angående ändrad lydelse af § 1 mom. 5 af förnyade nådiga instruktionen för

folkskoleinspektörer den 11 november 1904 samt lagarna den 16 juni 1905 angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 må i de punkter, där så anses erforderligt, ändras i öfverensstämmelse med den föreslagna rubriken å kungl. kungörelsen angående understöd åt bibliotek af här ifrågavarande slag: »Kungl. Maj:ts nädiga kungörelse angående understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek».

Slutligen föreslå de sakkunnige följande

Framställning till Riksdagen:

att Kungl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra framställning om beviljandet af följande anslag under riksstatens åttonde hufvudtitel för understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek:

- a) på ordinarie stat ett förslagsanslag å 200,000 kronor, af hvilket anslag dels högst 13,000 kronor må kunna på de villkor, som Kungl. Maj:t bestämmer, användas till understöd åt förmedlingsanstalter för bokförmedling och vandringsbibliotek, dels 13,800 kronor må användas till aflöning af tre bibliotekskonsulenter inom ecklesiastikdepartementet;
- b) å extra stat dels ett anslag å 20,000 kronor för upprättande af en normalkatalog för statsunderstödda bibliotek, dels ock ett anslag å 50,000 kronor till aflösning under år 1913 af det statsbidrag, som då skall utbetalas till biblioteken jämlikt förut gällande bestämmelser;

samt att Riksdagen dessutom måtte medgifva:

dels att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 50 kronor, högst 500 kronor, för år räknadt, må utgå till lands- och stadskommun (respektive församling) utom Stockholm och Göteborg för upprättande och underhåll af ett kommunalt bibliotek, samt

att understöd af statsmedel till ett belopp af lägst 15 kronor, högst 150 kronor må utgå till skoldistrikt, högre folkskolor, af landsting understödda folkhögskolor och småskoleseminarier för upprättande och underhåll af skolbibliotek, allt under följande villkor:

- 1) att därest biblioteket underhålles af enskilda, det skall ställas under en styrelse, i hvilken kommunen (respektive församlingen) skall utse minst en ledamot, hvarjämte kommunen äfven skall deltaga i granskningen af bibliotekets räkenskaper;
- 2) att kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda för bibliotekets underhåll och utveckling tillskjuta minst lika mycket som staten, hvarvid kostnad för lokal ej får medräknas, såvida den ej utgår i kontanta medel;
- 3) att beviljad statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda af biblioteksföreståndaren eller biblioteksstyrelsen ur de af ecklesiastikdepartementet utgifna katalogerna och förmedlade till biblioteken genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;
- 4) att biblioteket är uppställt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt hålles tillgängligt för allmänheten, dock att af staten understödd kommunalt bibliotek får inrymmas i skola endast försävidt särskildt skolbibliotek äfven finnes;

- 5) att biblioteket hålles försäkradt mot eldskada;
- 6) att böcker af osedligt innehåll ej må med biblioteket införlifvas;
- 7) att biblioteket skall vara underkastadt inspektion af vederbörande folkskoleinspektör samt i öfrigt den kontroll, som Kungl. Maj:t föreskrifver;
- 8) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda anskaffade medel, ej må genom försäljning eller byte afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande;

dels att understöd af statsmedel till ett belopp af minst 2,500 kronor, för år räknadt, må utgå till *riksorganisation*, d. v. s. hela landet omfattande förening, som har minst 20,000 medlemmar, för dess biblioteksverksamhet genom studiecirklar eller andra sammanslutningar med liknande syfte, under följande villkor:

- 1) att riksorganisationens studiecirkel- och biblioteksverksamhet är centraliserad under en af organisationen utsedd ledning (studieledare, studierektor e. d.) med uppgift att utöfva öfverinseende och kontroll öfver föreningens nyssnämnda verksamhetsgrenar;
- 2) att beviljadt statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda inom studiecirkelarna eller organisationen ur de af ecklesiastikdepartementet utgifna katalogerna och förmedlade till organisationens studieledning genom statsunderstödd förmedlingsanstalt;
- 3) att riksorganisationen ansvarar för ett tillskott till sin studiecirkelverksamhet minst två gånger så stort som statens;
- 4) att nyssnämnda af riksorganisationen anskaffade medel må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt, med minst fyra års mellantid för hvarje bibliotek, till tryckning af katalog;
- 5) att böcker af osedligt innehåll ej må med cirkelns bokförråd införlifvas;
- 6) att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller inköpts för nyssnämnda af riksorganisationen anslagna medel ej må genom försäljning eller byte afhändas studiecirkeln annat än med medgifvande af riksorganisationens studieledare;
- 7) att studiecirkelns såsom statsbidrag erhållna samt för föreningsanslagen inköpta böcker vid hvarje arbets- eller kalenderårs slut må kostnadsfritt öfverlämnas till det studiecirkeln eller riksorganisationen tillhöriga lokala biblioteket (studiecirkelbiblioteket);
- 8) att studiecirkelbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utser föreståndare, hvilken handhar skötseln af biblioteket;
- 9) att studiecirkelbiblioteket är underkastadt samma bestämmelser, som för kommunalt och skolbibliotek äro här ofvan upptagna i punkterna 4)–7), dock att biblioteket må hafva rätt att upptaga en låg afgift för boklån;
- 10) att böcker, som erhållits från studiecirkel ej må genom försäljning eller byte afhändas biblioteket utan med inspektörens medgifvande;
- 11) att, då studiecirkelbibliotek, för hvilket utnjutits statsunderstöd, upplöses, till vederbörande kommun skola för införlifvande med dess bibliotek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, kunna öfverlämnas till lokalafdelning af riksorganisation med liknande biblioteksverksamhet.

Frånsedt mindre väsentliga förändringar i fråga om bestämmelsernas formulering innebär de sakkunnigas förslag följande afvikelser från doktor Palmgrens:

1. *I fråga om kommunala bibliotek.*

Stockholm och Göteborg undantagas från den kommun tillkommande rätten att erhålla understöd till kommunalt bibliotek. Statsbidrag må utgå till af enskilda underhållet bibliotek endast för det fall, att det samma är ställdt under en styrelse, i hvilken kommunen (respektive församlingen) utser minst en ledamot, och att kommunen deltagar i granskningen af bibliotekets räkenskaper. Af staten understödt kommunalt bibliotek får inrymmas i skollokal, endast för så vidt särskildt skolbibliotek äfven finnes.

2. *I fråga om skolbibliotek.*

Understöd för upprättande och underhåll af skolbibliotek må kunna utgå jämväl till högre folkskolor samt till af landsting understödda folkhögskolor och småskoleseminarier.

3. *I fråga om vissa föreningars bibliotek.*

Understöd må utgå icke blott till hela landet omfattande förening med visst medlemsantal, som utöfvar biblioteksverksamhet genom studiecirklar, utan äfven till dylik förening, som utöfvar sådan verksamhet genom andra sammanslutningar med liknande syfte. De medel, som tillskjutas af sådan förenings centralorganisation, må, utom till inköp och inbindning af böcker, kunna, med minst fyra års mellantid för hvarje bibliotek, användas äfven till tryckning af katalog.

4. *I fråga om villkoren för erhållande af statsbidrag.*

I det bidrag, som kommun, skoldistrikt, församling eller enskilda skola tillskjuta för underhåll och utveckling af bibliotek, får kostnad för lokal inräknas endast såvida den utgår i kontanta medel. Statsunderstödt bibliotek skall vara underkastadt, förutom inspektion af vederbörande folkskoleinspektör, jämväl i öfrigt den kontroll, som Kungl. Maj:t föreskrifver. Förbudet mot afhändande af biblioteks böcker skall afse försäljning eller byte. Ansökning om understöd för kommunalt bibliotek och skolbibliotek skall ingifvas före den 15 februari (ej 15 juni) det år, för hvilket anslag sökes, och vara åtföljd af intyg om beviljad ansvarsfrihet för det räkenskapsår, hvars förvaltning senast förelegat till granskning. Vid beräkningen af det bidrag till studiecirklar från förenings centralorganisation, hvarpå bestämmandet af statsunderstödet storlek skall grundas, får bidraget till de studiecirklar ej medräknas, mot hvilkas bibliotek eklestastikdepartementets bibliotekskonsulenter riktat anmärkningar, utan att nödig rättelse vunnits.

5. *I fråga om anstalter för förmedling af vandringsbibliotek och för bokförmedling.*

I stället för af doktor Palmgren föreslagna *tre* statsunderstödda anstalter, samtliga för båda dessa slag af förmedlingsverksamhet, jämte en speciell förmedlingsanstalt för föreningarnas studiecirklar och en anstalt med verksamhet inom öfre Norrland för upprättande af vandringsbibliotek, föreslå de sakkunniga *fyra* förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek (i Stockholm, Göteborg, Lund och Luleå), hvardera med ett understöd af högst 2,000 kronor, dock sammanlagdt högst 5,000 kronor, samt *två* bokförmedlingsanstalter i Stockholm, den ena med ett understöd af högst 6,000 kronor för förmedling till kommunala bibliotek och skolbibliotek och den andra med ett understöd af högst 2,000 kronor för förmedling till statsunderstödda riksorganisationer.

6. *I fråga om biblioteksväsendets centrala ledning.*

I stället för upprättandet af en biblioteksbyrå inom ecklesiastikdepartementet med fyra tjänstemän föreslå de sakkunniga anställandet inom samma departement af tre bibliotekskonsulenter. Därjämte föreslås vissa mindre modifieringar och inskränkningar i dessa konsulenter's uppgifter i syfte att något minska deras arbetsbörda.

7. *I fråga om de erforderliga anslagsbeloppen för biblioteksväsendet.*

De sakkunniga, som icke föreslå någon ändring i de grunder, efter hvilka statsunderstöden skulle utgå, beräkna det för kommunala bibliotek och skolbibliotek erforderliga anslagsbeloppet till omkring 160,000 kronor (mot af doktor Palmgren beräknade 200,000 kronor) och minska anslaget till den centrala biblioteksmyndigheten med 4,000 kronor från 17,800 till 13,800 kronor, hvaremot de beräkna en ökning af understödet till förmedlingsanstalter med 800 kronor från 12,200 till 13,000 kronor. Genom afrundning nedåt komma de sakkunniga, hvilka i likhet med doktor Palmgren beräkna anslagsbeloppet till riksorganisationerna till omkring 20,000 kronor, till ett sammanlagdt anslagsbelopp af 200,000 kronor årligen mot af doktor Palmgren beräknade 250,000 kronor.

„På grund af nådiga remisser den 14 oktober 1911 och den 14 februari 1912 har statskontoret den 27 februari 1912 afgifvit utlåtande öfver såväl doktor Palmgrens förslag som de sakkunnigas betänkande. Statskontoret anför däri:

»Vid fullgörandet af detta uppdrag har statskontoret ansett lämpligast att vid granskningen af de särskilda punkterna i föreliggande förslag följa den ordning, hvori de förekomma i det af de sakkunniga å sid. 35 i deras betänkande framställda förslag

till kungörelse i ämnet, och därvid göra de uttalanden och anmärkningar, hvartill detta förslag synts statskontoret gifva anledning.

Statsanslagets rubrik.

Hvad då först angår det ifrågasatta anslagets rubrik har denna af doktor Palmgren ansetts böra lyda »till understöd åt skol- och allmänna bibliotek», hvaremot de sakkunniga, som i likhet med riksbibliotekarien funnit benämningen »allmänna bibliotek» ej fullt exakt, förordat rubriken »till understöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek».

Om man nu vill undvika den hittillsvarande benämningen »folkbibliotek», under förmenande att detta ord skulle angifva ifrågavarande bibliotek såsom afsedda blott för en viss del af befolkningen, så synes dock förslaget att såsom »riksorganisation» beteckna sådana större, hela landet omfattande föreningar, som under vissa villkor kunde komma i åtnjutande af statsanslag, ej fullt lämpligt, då denna benämning hvarken hittills burits eller efter nu föreliggande förslags genomförande torde komma att i andra afseenden än så vidt anginge biblioteksverksamheten bäras af de sammanlutningar, hvarom är fråga. Då i allt fall ordet »vissa» angifver, att rubrikens definition icke är uttömmande, synes sistnämnda art af bibliotek enklast kunna benämnas »vissa förenings bibliotek».

De kommunala biblioteken.

Såsom en utväg att i någon mån begränsa kostnaderna för statsverket har riksbibliotekarien i sitt utlåtande ifrågasatt, att från rätten till bidrag skulle uteslutas de större och rikare kommuner, i hvilkas biblioteksekonomi detta bidrag komme att spela en underordnad roll; och de sakkunniga, som ansett »de större stadsbiblioteken» praktiskt taget ej tillhöra den kategori, som bör erhålla statsunderstöd, hafva därför från rätten till understöd för kommunalt (församlings-) bibliotek uteslutit Stockholm och Göteborg.

Statskontoret vill för sin del ifrågasätta, huruvida den sålunda uppställda principen kan anses rättvis. Enligt nu gällande bestämmelser må understöd utgå till territoriell församling i nämnda bägge städer, och det synes knappast billigt, om dessa församlingar, därför att de genom gjorda uppoffringar redan i afsevärd grad sökt befämja ifrågavarande syftemål, skola uteslutas från rätt till statsbidrag för bibliotekens vidare utveckling. Om emellertid af sparsamhetshänsyn en dylik uteslutning anses nödig, torde den dock icke böra afse just Stockholm och Göteborg, utan i allmänhet de större och rikare kommuner i riket, som befinnas hafva redan förskaffat sig så stora bibliotek, att statsbidraget kan anses obehöfligt.

Skolbibliotek.

Såväl doktor Palmgren som de sakkunniga synas afse, att hvarje särskild folk-skola må kunna komma i åtnjutande af föreslaget statsanslag å lägst 15, högst 150 kronor. Statskontoret, som ej har något att erinra häremot, vill emellertid framhålla, hurasom den af de sakkunniga i fråga om understöd åt skolbibliotek föreslagna lydelsen, enligt hvilken understöd må utgå till »skoldistrikt — — — för upprättande och underhåll af skolbibliotek» ej fullt tydligt angifver, att skoldistrikt, som äger flera fasta skolor, må för hvar och en af dessa erhålla statsbidrag. Ett förtydligande i detta hänseende synes därför önskvärdt.

Bokförmedlingen.

En af hufvudpunkterna i föreliggande förslag innehålles i bestämmelsen därom, att »beviljadt statsbidrag må uppbåras endast i form af bundna böcker — — — förmedlade till biblioteken genom statsunderstödd förmedlingsanstalt». Häraf följer dels att medverkan af dylika förmedlingsanstalter är en oundgänglig förutsättning för hela förslaget genomförande, dels ock att på den öfverenskommelse, som kan träffas med dessa anstalter, beror, huru stor valuta för det beviljade statsbidraget, som i form af böcker kommer biblioteket till godo; och är det vid sådant förhållande uppenbarligen af vikt, att den ersättning, som bör tillkomma förmedlingsanstalterna för deras bestyr, varder lämpligt afvägd, så att å ena sidan man ej riskerar, att de förmedlingsanstalter, som anses lämpliga, undandra sig att lämna medverkan, och å andra sidan så stor valuta som möjligt tillgodokommer biblioteken.

Det vill synas, som om i denna punkt den föreliggande utredningen ej vore fullt uttömmande. Enligt doktor Palmgrens förslag skulle vederbörande förmedlingsanstalt »kostnadsfritt» förmedla de såsom statsbidrag utgående böckerna, hvilket torde innebära, att anstalten icke skulle för egen del få godtgöra sig något af den rabatt, anstalten af förläggare och bokbindare betingat sig. Styrelsen för folkbildningsförbundet, som enligt de sakkunnigas förslag skulle tills vidare blifva den enda förmedlingsanstalten för skol- och kommunala bibliotek, har framhållit såsom själfklart, att, i händelse af sådan kostnadsfri förmedling, anstalten borde, utöfver det till anstalten utgående fixa årliga statsbidraget, af statsmedel bekomma ersättning för den förlorade provisionen. Den provision, förbundets bokförmedlingsbyrå hittills tillgodofört sig, utgjorde 10 % af bokhandelspriset samt 10 % af inbindningskostnaden, dock att byrån från och med år 1912 ämnade medgifva 20 % rabatt på alla böcker, oafsedt de växlande rabatterna hos olika förläggare, hvilket, då förlagens rabatt visade en medelprocent af 27, innebure, att byrån komme att räkna sig till godo en provision af 7 % å bokhandelspriset. De sakkunniga hafva härom yttrat, att enda sättet att komma ur svårigheterna tydligen vore, att Kungl. Maj:t bestämde de villkor, under hvilka bokförmedlingsanstalterna ägde att förmedla böckerna. Bibliotekskonsulenterna skulle — fortsätta de sakkunniga — vinna nödigt inflytande på förmedlingsanstalterna utan att behöfva taga hänsyn till eventuella fluktuationer på bokhandelsmarknaden genom att Kungl. Maj:t bestämde t. ex., att bokförmedlingsanstalterna vid förmedling af böcker till de statsunderstödda institutionerna skola lämna så stor rabatt på den förmedlade litteraturen, att förmedlingsanstalternas ersättning för expeditionsutgifterna beräknas så låg som möjligt och i allmänhet ej högre än till 5% af bokhandelspriset. Någon provision för inbindningen omnämnes ej af de sakkunniga.

Häraf framgår, att klarhet ej ännu vunnits om, huru denna fråga kan komma att ordnas. Då det ej lärar ifrågakomma, att *utöfver* de åt biblioteken inom vissa maximigränser beviljade statsunderstöd provision skulle af statsmedel utgå till förmedlingsanstalterna, måste denna provision naturligtvis drabba biblioteken. Af de sakkunnigas yttrande vill det emellertid synas, som om de ansåge den af folkbildningsförbundets bokförmedlingsbyrå debiterade provisionen vara för hög.

Vissa föreningars bibliotek.

Ur de synpunkter, hvilka statskontoret vid föreliggande frågas bedömande torde hafva att beakta, har statskontoret beträffande det föreslagna understödet åt vissa, hela landet omfattande föreningars bibliotek ej funnit anledning till annat uttalande, än att

det synes kunna ifrågasättas, om ej äfven för detta understöd, liksom för de till skolbiblioteken och de kommunala biblioteken utgående, bör bestämmas ett visst maximumbelopp, t. ex. 10,000 å 15,000 kronor.

I fråga om de föreslagna villkoren för understöds utgående åt sådan förening vill statskontoret fästa uppmärksamheten å en viss brist i öfverensstämmelse mellan, å ena sidan, de under mom. B 3) och 4) uppställda villkoren och, å andra sidan, föreskrifterna om de handlingar, som böra bifogas föreningens ansökning om understöd. Enligt nyssberörda mom. B 3) skall föreningen »ansvara för» ett tillskott (för löpande året) till sin studiecirkelverksamhet minst två gånger så stort som statens, hvarjämte i mom. 4) föreskrives, att nyssnämnda af föreningen anskaffade medel må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt, med minst fyra års mellantid för hvarje bibliotek, till tryckning af katalog, men enligt de å sid. 38 i de sakkunnigas förslag intagna bestämmelser skall ansökningen om statsbidrag hvarken innehålla eller åtföljas af någon utfästelse eller garanti för det löpande året, utan i stället skola bifogas handlingar, som bestyrka, att föreningens eget, under det sistförflutna arbets- eller kalenderåret använda anslag till inköp och inbindning af böcker för studiecirk-larnas räkning uppgått till minst dubbelt så stort belopp som det begärda statsbidraget. Det synes statskontoret, som om, för vinnande af önskvärd öfverensstämmelse, å bägge nyssnämnda ställen ifrågavarande villkor borde erhålla den innebörd, att föreningen under det sistförflutna arbets- eller kalenderåret af egna medel till inköp och inbindning af böcker för studiecirk-larnas räkning eller tryckning af katalog användt minst dubbelt så stort belopp som det sökta statsbidraget, dock att härvid kostnad för tryckning af katalog må i sådant afseende medräknas blott med minst fyra års mellanrum för hvarje bibliotek.

Bibliotekskonsulenterna.

Hvad de föreslagna bibliotekskonsulenterna angår, har statskontoret för sin del funnit det svårt att ur den föreliggande utredningen vinna en klar uppfattning om, huru många dessa böra vara och huruvida en af dem bör aflönas högre än de andra. Med afseende å hvad betänkandena innehålla i fråga om de göromål, som skulle tillkomma dessa konsulenter, vill statskontoret emellertid framhålla, att, då åtskilliga af dessa göromål, såsom uppgörande af en grundkatalog för bokurvalet, omläggning och ordnande af folkskoleseminariernas bibliotek samt utgifvande af en lärobok i biblioteks-förvaltning äro af tillfällig natur, och dessutom den rådgifvande verksamhet, som skulle åligga konsulenterna, gifvetvis torde komma att hufvudsakligast tagas i anspråk, när biblioteken och förmedlingsanstalterna första gången skola tillämpa de nya föreskrifterna, det synes statskontoret, som om det konstanta behofvet af arbetskrafter ej kan bedömas efter förhållandena under det eller de första åren, utan som om, i fall tre konsulenter äro tillräckliga under denna första tid, antalet sedermera borde kunna minskas.

Härmed sammanhänger äfven frågan om arten af den anställning, konsulenterna skulle erhålla. Då doktor Palmgren å sid. 199 i sitt betänkande upptager äfven ålderstillägg bland de konsulenterna tillkommande aflöningsförmåner, synes hon förut-sätta, att konsulenterna skulle blifva innehafvare af ordinarie tjänster. Statskontoret föreställer sig emellertid, att det tills vidare ej kan blifva fråga om annat än med arfvoden aflönade extra ordinarie befattningar. Så plägar ju i allmänhet ske vid införandet af nya och opröfvade organisationer i statsförvaltningen, och med hänsyn till hvad som nyss framhållits angående ifrågavarande konsulenters åligganden torde det här mer än eljest vara nödigt att icke i förtid fastslå en viss förvaltningsapparat.

Hvad angår beloppet af konsulenternas aflöning har denna föreslagits till 5,800 kronor för en förste konsulent och 4,000 kronor för enhvar af de öfriga. Då det alltså påtagligen är afsedt att, när tjänsterna en gång komma på ordinarie stat, förste konsulenten skall blifva tjänsteman af andra normalgraden och de öfriga tjänstemän af första graden, torde, på sätt förut i liknande fall ägt rum, från de arfvoden, som nu tillerkännas dem, böra afdragas i rundt tal hvad som motsvarar de afgifter för egen pensionering, som de vid tjänsternas förvandling till ordinarie få vidkännas, samt alltså dessa arfvoden minskas till 5,600 kronor för förste konsulenten och 3,900 kronor för de öfriga.

Då konsulenterna torde komma att få sin verksamhet förlagd inom ecklesiastikdepartementet, torde deras expensutgifter böra i sammanhang med departementets öfriga utgifter af detta slag bestridas af åttonde hufvudtitelns förslagsanslag till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. Kostnaden för konsulenternas tjänsteresor lärers böra bestridas från samma hufvudtitelns förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar. I fråga om den klass i resereglementet, efter hvilken ersättning bör utgå, torde denna böra, liksom för andra tjänstemän, rättas efter deras tjänstegrad och alltså för förste konsulenten, därest han aflönas lika med tjänsteman af andra lönegraden, ersättningen beräknas efter tredje klassen i resereglementet, men för de öfriga konsulenterna efter fjärde klassen i samma reglemente.

Villkoren för statsbidragets åtnjutande och utbetalande.

Mot de föreslagna villkoren för statsbidragets åtnjutande har statskontoret i öfrigt ej annan erinran än att föreskrift därom, att vederbörande skoldistrikt eller kommun skall vid ansökningen foga folkskoleinspektörens intyg om, att föreskrifna villkor blifvit fullgjorda, torde böra uttryckligen intagas i den blifvande kungörelsen och ej blott angifvas i det vid kungörelsen fogade ansökningsformuläret.

Om ordningen för statsbidragens utbetalning nämnes ej något i de föreliggande betänkandena. Hvad angår de understöd, som tillerkännas förmedlingsanstalterna, äro ju icke heller några särskilda bestämmelser i sådant hänseende af nöden. Men då understöden till biblioteken, liksom till föreningarna för deras studiecirkelverksamhet skola utgå i form af böcker, förmedlade af bokförmedlingsanstalterna, och det alltså är dessa sistnämnda, som skola uppbära de kontanta statsbidragen, tarfvas gifvetvis föreskrifter om, i hvilken ordning och under hvilka villkor dessa anstalter äga att lyfta beloppen. Klart torde vara, att medlen ej böra till förmedlingsanstalterna utbetalas, förr än de såsom statsbidrag utgående böckerna blifvit till vederbörande bibliotek eller förening levererade samt från statens sida kontrollerats, att de levererade böckernas värde svarar mot de beviljade statsbidragens penningbelopp. Denna kontroll torde svårligen kunna verkställas annorledes än af de sakkunniga konsulenterna, till hvilka alltså förmedlingsanstalterna torde böra insända, jämte bibliotekens eller föreningarnas kvitton å de mottagna böckerna, jämväl specificerade förteckningar å de senare, upptagande för hvarje bok dels hvad dess inköp och inbinding kostat anstalten, dels ock den provision anstalten för boken räknat sig till godo, hvarvid för hvarje bibliotek eller förening summan af dessa poster bör öfverensstämma med det beviljade statsbidragets belopp. Sedan dessa handlingar af konsulenterna granskats, torde statskontoret erhålla nådigt bemyndigande att till anstalten utbetala, hvad som enligt konsulenternas intyg tillkommer anstalten.

Väl vore det önskligt, om äfven vederbörande skoldistrikt, kommun eller förening sattes i tillfälle att på enahanda sätt öfvertyga sig om motsvarigheten mellan stats-

bidragets penningbelopp och böckernas värde. Men för den händelse detta möjligen skulle blifva förenadt med afsevärda olägenheter, kan måhända denna kontroll undvaras.

Af det sålunda anförda framgår emellertid att, om det tilläfventyrs varit de sakkunnigas mening, att statsbidragen skulle utbetalas till bokförmedlingsanstalterna mot efterföljande redovisning, statskontoret icke kan tillstyrka ett sådant förfarande, utan anser kontrollen böra äga rum *före* medlens utbetalning.

Statsanslagets belopp.

Hvad slutligen angår det erforderliga statsanslagets belopp, är det naturligtvis fullkomligt omöjligt att på förhand uppgöra någon tillförlitlig beräkning däraf. Statskontoret vill emellertid framhålla, att hvarken doktor Palmgren, som beräknat det erforderliga statsanslaget till 250,000 kronor, eller de sakkunniga, som beräknat det samma till 200,000 kronor, härvid synes hafva medräknat den ersättning för fraktkostnad, som enligt förslaget skulle utgå till förmedlingsanstalterna och som måhända kan komma att uppgå till afsevärdt belopp.

Beträffande de till uppförande å extra stat ifrågasatta anslagen dels till utarbetande af en grundkatalog, och dels till beredande af understöd för år 1912 enligt nu gällande grunder har statskontoret ej något att erinra.»

*Departementschefens
yttrande.*

Sedan jag sålunda redogjort för den förberedande behandling, som ägnats föreliggande fråga, har jag att närmare angifva min egen uppfattning däraf.

Genom mitt förutberörda anförande till statsrådsprotokollet den 13 januari 1912 har jag gifvit tillkänna, att jag funnit de anslagskraf, som framkommit genom den förebragta utredningen, i hufvudsak förtjänta af att blifva tillgodosedda.

En närmare granskning af biblioteksväsendets tillstånd ådagalägger, att inom vida kretsar af vårt folk förefinnes ett starkt och ständigt växande behof af gedigen och verkligt bildande läsning. De betydliga uppostringar, som gjorts såväl af lyckligare lottade klasser som också och framför allt af de mindre bemedlade, för att tillgodose detta behof, vittna om dess styrka. Det förhåller sig enligt min uppfattning icke så, som stundom sagts, att läslusten hos vårt folk tenderar att vända sig från den allvarligare litteraturen till kolportagelitteraturens lättare och mindre värdefulla, ej sällan till och med värdelösa eller rent af skadliga alster. Förhållandet synes mig snarare vara det motsatta: i saknad af lätt tillgänglig *god* litteratur har allmänheten för att tillfredsställa den förefintliga läslusten tillgripit den läsning, som funnits närmast till hands. Den förskämning af allmänhetens smak i fråga om litteratur, hvaröfver ofta och ej utan skäl klagas, torde till väsentlig del vara att tillskrifva den omständigheten, att man visserligen sörjt för att skaffa den stora allmänheten

hjälpig läsfärdighet men föga eller intet bekymrat sig om hvad denna allmänhet fått tillfälle att läsa.

Klart är, att det kommer att krävas ganska lång tid för att bättra hvad som i sistnämnda hänseende försumrats. Det vore också oriktigt, att af en äfven ganska kraftigt uppblomstrande folkbiblioteksrörelse vänta omedelbart och tydligt skönjbara frukter. Folkbiblioteken äro att räkna till de långsamt och i det tysta arbetande folkförädlingsmedel, hvilkas verkningar icke genast kunna iakttagas utan först vid en mera omfattande och öfver längre tid sig sträckande jämförelse äro omisskännliga.

Att folkbiblioteken i vårt land ännu icke vunnit vare sig den spridning eller den utveckling, att de kunna i tillräcklig grad tillgodose behofvet af god läsning, visas till fullo af den gjorda utredningen. Af denna framgår ock, att någon afsevärdare förbättring icke är att vänta utan ett kraftigt ingripande från statens sida, liksom att den rätta tidpunkten för ett sådant ingripande just nu, sedan en viss erfarenhet vunnits, synes vara inne. Den omständigheten, att det ytterst begränsade försök, som företogs i och med 1905 års bestämmelser om statsbidrag åt biblioteken, burit så pass goda frukter, som min föregående framställning gifvit vid handen, manar till ökade ansträngningar. Jag finner mig därför böra instämma i de sakkunnigas och de hörda myndigheternas samfällda åsikt, att goda skäl föreligga till en jämförelsevis stor uppoffring för ifrågavarande syfte.

I stort sedt kan jag ock ansluta mig till de tillkallade sakkunnigas förslag till folkbiblioteksfrågans ordnande. Beträffande förslaget enskildheter åter har jag vid ärendets pröfning i vissa fall kommit till en annan uppfattning än dessa sakkunniga.

Då jag nu går att motivera de förslag i föreliggande fråga, som jag har för afsikt att framlägga, skall jag i hufvudsak följa samma uppställning, som användts i nämnda sakkunnigas utlåtande.

Till en början vill jag då angifva min mening rörande lämpligaste be-^{Namnfrågan.}nämningarna på vissa af de biblioteksformer, hvarom här är fråga.

I 1905 års nådiga kungörelse användes ordet »folkbibliotek» såsom allmän benämning för samtliga de biblioteksformer, om hvilka i nämnda kungörelse stadgas, d. v. s. »församlingsbibliotek», äfven innefattande skolbibliotek, hvarom i författningen intet nämnes, »kommunbibliotek», »föreningsbibliotek» och »vandringsbibliotek», hvarjämte under samma benämning äfven inbegripes »förmedlingsanstalt åt folkbibliotek.»

Doktor Palmgren har i sin utredning såsom ersättning för benämningarna »församlingsbibliotek», »kommunbibliotek» och »föreningsbibliotek» föreslagit benämningen »allmänt bibliotek» för att därigenom dels fram-

häfva dessa biblioteks karaktär af *offentliga* institutioner, dels förebygga, att de genom sitt namn skulle kunna få prägeln af att vara afsedda för någon viss *samhällsklass*. De tillkallade sakkunniga däremot hafva beträffande samma biblioteksformer ansett sig böra stanna vid benämningen »kommunalt bibliotek», hvilken enligt deras mening tydligt betecknar såväl bibliotekets syfte — att vara ett bibliotek för kommunens medlemmar — som ock formen för dess underhåll.

Nekas kan icke, att den i 1905 års kungörelse använda terminologien ej i alla afseenden är fullt lycklig. Dels bör gifvetvis den särskilda uppgift, som föreligger de för *skolorna* afsedda boksamlingarna, komma till uttryck genom deras namn, dels synes det olämpligt, att bibliotek med samma syfte få olika namn allt efter formen för deras understödjande: »församlingsbibliotek», »kommunbibliotek», »föreningsbibliotek». Benämningen »allmänt bibliotek», som i och för sig är ohandterlig och obestämd, omfattar enligt sin ordalydelse uppenbarligen äfven andra biblioteksformer än som därmed åsyftas och är sålunda föga lämplig för de bibliotek, hvarom nu är fråga. Mot benämningen »kommunalt bibliotek», hvilken för öfrigt delvis lider af samma brist som den nyssnämnda, kan anmärkas, att den, på grund af motsättningen mellan »kommun» (i den särskilda betydelse af borgerlig kommun) och »församling», är mindre egentlig i fråga om de af församlingar underhållna biblioteken, hvarjämte den är alldeles oegentlig i fråga om bibliotek, som underhållas af föreningar.

Lämpligast synes mig vara, att man under benämningen »*skolbibliotek*» sammanför de boksamlingar, som äro afsedda för skolornas lärjungar och lärare, och för de fasta bibliotek, hvilka äro afsedda för den stora allmänheten utan hänsyn till social åtskillnad, använder benämningen »*folkbibliotek*», oafsedt från hvad håll dessa bibliotek än må få sitt understöd. I likhet med en reservant bland de sakkunniga har jag icke kunnat finna benämningen »folkbibliotek» nödvändigt förknippad med den olägenhet, som doktor Palmgren däraf befarat, och på samma gång den föreslagna användningen af densamma torde stå i god öfverensstämmelse med det allmänna språkbruket, synes den mig tydligt angifva de ifrågavarande bibliotekens särställning från å ena sidan de vetenskapliga biblioteken och å den andra skolbiblioteken. Begagnandet af ifrågavarande benämning synes mig icke nödvändigögra ändringar i kyrkostämmoförordningarna, i hvilka på åtskilliga ställen talas om »församlingsbibliotek», enär det väl torde vara tydligt, att dessa senare ingå under det allmänna begreppet: folkbibliotek. Däremot torde en jämkning af uttrycken i instruktionen för folkskoleinspektörerna blifva behöflig.

Såsom titel i riksstaten på anslaget för ifrågavarande ändamål och

såsom rubrik i en blifvande författning synes mig benämningen »folkbiblioteksväsendet», som ju visserligen strängt taget icke är fullt exakt men dock kort och träffande, kunna godtagas.

Jag har så pass utförligt berört frågan om bibliotekens benämning, då det icke torde vara utan en viss betydelse för allmänhetens uppfattning om deras syften, hvilka namn de erhålla.

Bland de olika slagen af bibliotek har jag först att uttala mig om dem, hvilkas uppgift är att å de skilda orterna i främsta rummet tillgodose *den stora allmänhetens* behof af läsning, de hittills såsom »församlingsbibliotek», »kommunbibliotek» eller »föreningsbibliotek» betecknade boksamlingar, för hvilka jag nyss föreslagit benämningen *folkbibliotek*.

Folk-
bibliotek.

Enligt 1905 års kungörelse kan det understöd till ett bibliotek med ifrågavarande uppgift, som utgör en förutsättning för beviljande af statsunderstöd därtill, hafva lämnats af skoldistrikt, af församling, af kommun eller af lokal förening, och biblioteket har sålunda kunnat stå under skol-, församlings- eller kommunalmyndigheternas eller en förenings ledning. Den omständigheten, att i vissa fall folkskolans, i andra fall den kyrkliga eller den borgerliga kommunens myndigheter ägt att handhafva bibliotekets angelägenheter, har, så vidt jag af utredningen kunnat finna, icke medfört några afsevärda olägenheter. Hvarken de sakkunniga eller de hörda myndigheterna hafva i detta afseende ifrågasatt någon förändring, och jag finner icke heller anledning därtill.

Hvad åter angår den nu gällande bestämmelsen, att lokala föreningar under vissa villkor kunna erhålla statsunderstöd för upprättande och underhåll af bibliotek, hafva såväl af de sakkunniga som i flera afgifna utlåtanden framställt synnerligen allvarsamma invändningar däremot. Den nämnda bestämmelsen har haft till följd, att inom samma kommun två eller flera bibliotek med i det hela likartadt syfte kunnat erhålla statsbidrag. Tydligt är, att en sådan splittring af intresse och tillgångar icke kan vara till gagn för det syfte, som biblioteken skola tillgodose. Det synes därför önskvärdt, att statsbidrag må kunna utgå blott till *ett* folkbibliotek inom hvarje kommun, kyrklig eller borgerlig, och detta vare sig biblioteket från orten åtnjuter offentligt eller enskildt understöd.

Å andra sidan bör icke förbises, att i många fall genom enskildas intresse ersatts hvad församling och kommun försummat, och att på så sätt statsunderstödda bibliotek kommit till stånd på platser, där detta icke skulle varit möjligt utan medgifvandet i 1905 års kungörelse om understöd åt föreningsbibliotek. Intresse och offervillighet af sådan art hos enskilda förtjäna gifvetvis stöd och uppmuntran från det allmännas sida. För lösande af

den föreliggande svårigheten hafva de sakkunniga föreslagit, att rätt till erhållande af statsunderstöd må tillkomma af enskilda upprättadt och underhållet bibliotek, som står under en styrelse, i hvilken den kyrkliga eller borgerliga kommunen utser minst en ledamot, och som lämnar kommunen tillfälle att deltaga i granskningen af dess räkenskaper, allt naturligtvis under förutsättning att af församling eller kommun underhållet bibliotek icke finnes på platsen.

Detta förslag, som åsyftar att gifva ortsbefolkningen genom dess offentliga organ ett visst inflytande på skötseln af ifrågakvarande slags bibliotek, anser jag mig böra biträda, dock med den jämkningen, att den ifrågasatta befogenheten att deltaga i ledningen af föreningsbibliotekets verksamhet och i granskningen af dess räkenskaper bör till undvikande af slitningar tillerkännas ettdera af dessa organ. I valet dem emellan synas mig öfvervägande skäl tala för den borgerliga kommunen.

Emellertid torde det vara nödigt att här införa en fullständigaste bestämmelse. Det fall kan nämligen tänkas, att en kommun af någon anledning afböjer att taga äfven den ringa befattning med ett föreningsbibliotek, som nyssnämnda förslag förutsätter, till följd hvaraf biblioteket icke skulle kunna erhålla statsunderstöd, ehuru det i verkligheten vore förtjänt därpå. För sådant fall synes det mig lämpligt, att det föreskrifves, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande, på framställning af bibliotekets styrelse och efter pröfning af bibliotekets ändamålsenlighet, må kunna utse en medlem af dess styrelse och en revisor af dess räkenskaper.

Mot den nyss uttalade åsikten, att i hvarje kommun blott *ett* folkbibliotek bör erhålla direkt statsunderstöd, har anmärkts, att det i vissa kommuner med hänsyn till de betydliga afstånden skulle vara önskvärdt, att bibliotek kunde inrättas på flera ställen inom kommunen. I enlighet med den åsikt, som uttalats af doktor Palmgren, finner jag det dock vara ändamålsenligare, att äfven i sådant fall biblioteksförvaltningen inom kommunen är enhetlig, och att alltså kommunens bibliotek ordnas såsom ett bibliotekssystem (centralbibliotek med filialer). Det framgår af de sakkunnigas motivering, att äfven de ansluta sig till denna uppfattning.

I ärendet har vidare anmärkts, att det för vissa mycket små kommuner skulle blifva allt för betungande att på tillfredsställande sätt ordna sitt biblioteksväsen. Såväl med hänsyn härtill som med hänsyn till hvad förut framhållits om önskvärdheten af koncentration på biblioteksväsendets område och om olägenheten af alltför små och svagt understödda bibliotek, finner jag mig böra biträda de sakkunnigas i motiveringen framställda förslag, att det må stå närgränsande kommuner och församlingar fritt att sammansluta sig till *ett* biblioteksområde.

I fråga om rätten att erhålla statsbidrag till folkbibliotek göres i nu gällande författning till en viss grad undantag för städerna Stockholm och Göteborg. De sakkunniga framhålla, att de inom dessa städer upprättade bibliotek, hvilka hafva till uppgift att fylla här afsedda behof, äga den omfattning, att de understödsbelopp, som kunna ifrågakomma, icke skulle få någon afsevärd betydelse för dessa biblioteks hushållning. De sakkunniga föreslå därför, att nämnda städer undantagas från författningen om statsunderstödda bibliotek.

Statskontoret har uttalat tvifvelsmål, huruvida den sålunda uppställda principen kunde anses rättvis. Det synes enligt dess mening knappast billigt, att de territoriella församlingarna i Stockholm och Göteborg, hvilka enligt nu gällande lagstiftning äga utfå statsbidrag till församlingsbibliotek, skulle, därför att de genom gjorda uppoffringar redan i afsevärd grad sökt befrämja ifrågavarande syftemål, uteslutas från rätt till statsbidrag för bibliotekens vidare utveckling. Om emellertid af sparsamhetsskäl en dylik uteslutning ansåges nödig, torde den dock enligt statskontorets mening icke böra afse just Stockholm och Göteborg utan i allmänhet de större och rikare kommuner, som befunnes redan hafva förskaffat sig så stora bibliotek, att statsbidrag kunde anses obehöfligt.

De betänkligheter, som uttalats af statskontoret mot att undantag göres för vissa kommuner i fråga om rätten till statsbidrag, kunna enligt min mening icke fränkännas principiellt berättigande. Likaså synes mig statskontorets åsikt riktig, att ett undantag af ifrågavarande art, därest ett sådant skulle göras, borde drabba icke blott Stockholm och Göteborg utan de större och bärkraftigare kommunerna öfver hufvud taget. Men att därvidlag finna en gräns, som icke vore rent godtyckligt vald, synes vara ytterligt svårt. Härtill kommer, att det *syfte*, som skulle afses med ett dylikt lagstadgad undantag, med tämligen stor säkerhet torde komma att vinnas utan någon undantagslagstiftning alls. Erfarenheten har nämligen visat, att de större och bärkraftigare kommunerna, hvilka man vill afstänga från delaktighet i anslaget, i själfva verket frivilligt afstå från att söka erhålla sådan, enär de finna fördelarna jämförelsevis obetydliga och icke motsvarande det besvär och det beroende, delaktigheten och den därmed förenade kontrollen skulle ådraga dem. Exempel härpå erbjuda flera af våra större stadssamhällen.

Då alltså en sådan begränsning af rätten till statsbidrag, som af de sakkunniga ifrågasatts, principiellt sedt är ägnad att väcka betänkligheter och för sitt ändamål torde vara obehöflig, men däremot blefve förknippad med godtyckligheter och svårigheter, synas mig öfvervägande skäl tala mot densamma. Jag ansluter mig därför i denna punkt till doktor Palmgrens förslag, hvori något sådant undantag icke gjorts.

Skol-
bibliotek.

Med styrka hafva de sakkunniga framhållit önskvärdheten af att *skolbiblioteken* erhålla en själfständigare ställning och bättre omvårdnad, än hittills vanligen varit fallet. Jag delar fullkomligt deras mening i detta hänseende och anser det vara på tiden, att man nu söker förverkliga det program, som redan år 1840 framlades af folkundervisningens vänner, i det de betecknade biblioteket som »ett nödvändigt supplement till själfva skolundervisningen». Såsom ett villkor för beredande af en bättre ställning åt skolbiblioteket framhålles af de sakkunniga, liksom af flera folkskoleinspektörer och andra, som uttalat sig i frågan, att detsamma icke sammankopplas med det för de vuxna afsedda biblioteket utan helt och hållet anordnas för sin särskilda uppgift. Först därigenom kan det blifva möjligt att gifva skolbiblioteket en sådan sammansättning och så ordna dess användning, att det blir till verkligt gagn för skolans lärjungar och kan gifva dem den vana vid och kärlek till god läsning, som det kan och bör gifva. För att skapa nödiga garantier i detta afseende har doktor Palmgren i sin utredning föreslagit, att under inga omständigheter andra bibliotek än skolbibliotek måtte få inrymmas i skollokaler. Om ock vissa principiella grunder skulle kunna tala för en bestämmelse i denna riktning, torde det dock af praktiska skäl icke vara möjligt att genomföra en sådan. De sakkunniga afböja ock det nämnda förslaget och anse, att det till och med under vissa förhållanden och i visst hänseende kan vara till gagn för skolan, om ett kommunalt bibliotek är inrymdt däri. För att betrygga skolbibliotekets själfständiga ställning föreslå de emellertid, att kommunalt bibliotek må få inrymmas i skola endast för så vidt särskildt skolbibliotek äfven finnes.

Jag finner detta de sakkunnigas förslag välbetänt och anser, att en bestämmelse af hufvudsakligen sådant innehåll skulle främja skolbibliotekens utveckling. Mot en dylik bestämmelse har anmärkts, att det för vissa kommuner kunde blifva allt för betungande att underhålla både folkbibliotek och skolbibliotek. Anmärkningen synes mig icke hafva fog för sig. Minimibeloppet för kommunens understöd till skolbibliotek skulle, enligt hvad jag tänker föreslå, blifva 15 kronor, ett belopp som knappast för någon kommun torde spela en afsevärdare roll.

En nödvändig förutsättning för skolbibliotekens utveckling är upphäfvandet af nu gällande bestämmelse, att de understöd, som en kommun erhåller för skolbibliotek och folkbibliotek, sammanlagdt icke få uppgå till högre belopp än maximibeloppet för understöd till ettdera af dessa bibliotek. Det skulle enligt min mening snarare finnas anledning att genom särskildt understöd *uppmuntra* en kommun, som sörjer för både sitt folkbi-

bliotek och sitt skolbibliotek, än att, på sätt som sker genom den nämnda bestämmelsen, tillfoga densamma en minskning i förmåner. De sakkunnigas yrkande i sådant hänseende finner jag alltså böra vinna beaktande.

Från något håll har uttalats som önskvärdt, att i skoldistrikt med flera folkskolor hvarje skola borde vara berättigad till erhållande af understöd. I likhet med hvad förut framhållits i fråga om folkbiblioteken, torde dock äfven i fråga om skolbiblioteken vara lämpligast, att i skoldistrikt med flera skolor ett skolbibliotek ordnas som centralbibliotek och de öfriga såsom dess filialer, och att sålunda statsbidraget utgår till skoldistriktet och icke till hvarje särskild skola. Antagligt kan under sådana förhållanden vara, att i större kommuner det maximibelopp för statsunderstöd, som föreslagits, kommer att visa sig väl litet i förhållande till de belopp, som erfordras för skolornas förseende med lämpliga bibliotek. Men härvidlag bör hägkommas hvad förut framhållits, att statsbidraget icke har samma betydelse för de större och bärkraftigare kommunernas budget som för de mindre kommunernas.

Jämte egentliga folkskolor böra uppenbarligen äfven med dem beslätade kommunala läroanstalter erhålla understöd till sina bibliotek. De sakkunniga hafva i detta hänseende erinrat om högre folkskolor, och enligt min mening bör liknande rätt tillkomma också de kommunala mellan-skolorna. Klart är, att bibliotek vid dessa båda slag af skolor kräfva betydligt större understöd än bibliotek vid vanliga folkskolor. Rätt till erhållande af statsbidrag synes därför böra tillkomma nämnda skolor, oafsedt om de kommuner, inom hvilka de äro upprättade, erhålla statsbidrag till egentliga folkskolor eller icke.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att om framdeles, såsom är att önska, fortsättningsskolan i vårt land kan komma att erhålla en vidgad uppgift och en kraftigare utveckling, särskilda åtgärder torde blifva af nöden för skolbibliotekens förstärkning med sådan litteratur, som är erforderlig för fortsättningsskolans verksamhet.

Slutligen hafva de sakkunniga föreslagit, att rätt till statsbidrag för skolbibliotek må tillkomma äfven af landsting understödda folkhögskolor och småskoleseminarier. Jag finner den tanke, som innebäres i detta förslag, fullt riktig, men tillåter mig förorda en mindre förändring i dess affattning. Det kan tänkas, att en folkhögskola icke erhöle bidrag af landsting, men likväl åtnjöte statsunderstöd och därför borde anses berättigad äfven till statsbidrag för sitt skolbibliotek. Och de småskoleseminarier, som icke understödjas af landsting, torde i de flesta fall vara

i minst lika stort behof af statsbidrag till sina bibliotek som de af landsting understödda. Såväl för rätt att få statsunderstöd för folkhögskola som för rätt att anställa afgangspröfning vid småskoleseminarium erfordras, att vederbörande läroanstalt står under statens kontroll. Ifrågavarande understöd synes mig därför böra kunna utgå till »under statens kontroll stående folkhögskola och småskoleseminarium».

Statsbidragen
till folkbiblio-
tek och skol-
bibliotek.

Jag öfvergår nu till frågan om statsbidragen för de här berörda biblioteksformerna, folkbiblioteken och skolbiblioteken, och skall först yttra mig om dessa bidrags *belopp*.

Såväl doktor Palmgren som de sakkunniga hafva yrkat, att en minimigräns måtte bestämmas för statsunderstöden. Någon anmärkning häremot har icke framställts i de afgifna yttrandena, och förslaget synes mig hafva goda skäl för sig. Tydligt är nämligen, att om de uppoffringar för biblioteksverksamheten, som göras af kommunerna eller enskilda, skola förtjäna att understödjas af staten, de böra vara så pass afsevärda, att ortsbidraget och statsunderstödet tillsammans kunna anses åtminstone någorlunda motsvara bibliotekets behof. Minimibeloppen hafva af de sakkunniga föreslagits för folkbibliotek till 50 kronor och för skolbibliotek till 15 kronor. Att sistnämnda summa icke kan tåla någon afprutning, synes mig uppenbart; 30 kronor årligen torde vara det minsta belopp, hvarmed äfven ett ganska anspråkslöst skolbibliotek kan nödortfeliggen tillgodoses. Däremot anser jag mig böra förorda en sänkning af minimigränsen för folkbibliotek från föreslagna 50 kronor till 40 kronor. Jag afser därmed framför allt att i någon mån lätta villkoren för de minsta och fattigaste kommunerna. Lägre än till 40 kronor synes man mig dock icke kunna gå utan att fullständigt bryta mot nyss angifna allmänna grundsats för bestämmande af understödens belopp.

Såsom maximigränser för statsbidragen hafva de sakkunniga föreslagit de tiofaldiga minimibeloppen, sålunda i fråga om folkbibliotek 500 kronor och i fråga om skolbibliotek 150 kronor.

Äfven i detta afseende instämmer jag med de sakkunniga beträffande skolbiblioteken, särskildt med hänsyn därtill, att anslagsbeloppet i många skoldistrikt måste fördelas å flera skolor.

Hvad folkbiblioteken åter angår, är det visserligen, särskildt med hänsyn därtill att statsbidraget i många fall kommer att fördelas mellan ett centralbibliotek och dess filialer, synnerligen önskvärdt, att maximibeloppet för detta bidrag icke sättes för lågt. Ur denna synpunkt anser jag den af de sakkunniga valda siffran ingalunda för hög. Man torde ock kunna antaga, att blott i ett jämförelsevis mindre antal fall fordringarna för erhållande

af det högsta bidragsbeloppet skola af kommunerna uppfyllas. Jag anser det likväl af hänsyn till de betydande kostnader, som det föreliggande förslaget i allt fall kommer att medföra, nödvändigt att icke oväsentligt sänka statsbidragens föreslagna maximibelopp och vill då, i anslutning till det förut af mig förordade minimibeloppet och med den af de sakkunniga använda beräkningsgrunden, uttala mig för 400 kronor såsom ett lämpligt belopp.

Ett af de betydelsefullaste bland de förslag, som de sakkunniga framställt, är det som innebär, att statsbidragen skola utgå i form af *bundna böcker*, valda ur en af ecklesiastikdepartementet utgifven normalkatalog. Detta förslag har i allmänhet rönt anslutning bland de hörda myndigheterna, och de få invändningar, som gjorts däremot, synas icke afgörande. Jag har också kommit till den öfvertygelsen, att dess genomförande skulle innebära en stor förbättring. Det framgår af hvad jag förut anfört, att icke sällan befogade anmärkningar kunnat göras mot bibliotekens bokbestånd. Klart är, att genom den nu föreslagna formen för statsbidragets utgående ingalunda kan skapas någon fullständig garanti för att bibliotekens hela bokbestånd blir af tillfredsställande beskaffenhet, då det gifvetvis, med den allmänna begränsning som jag i det följande skall angifva, bör stå biblioteken fritt att efter eget omdöme ordna sina inköp af böcker för de medel, som de erhålla af kommuner eller från annat håll. Men genom den nu föreslagna anordningen synes man dock vinna säkerhet för att samtliga bibliotek skola komma att innehafva en stomme af värdefull och för sitt syfte afpassad litteratur.

Till frågan om upprättandet af normalkatalogen återkommer jag i det följande. Klart är, att någon tid erfordras för dess utarbetande. För tiden intill dess densamma blir färdig erfordras sålunda en öfvergångsbestämmelse.

Beträffande *formerna och villkoren* för statsbidragets utdelande synas vissa förändringar af och tillägg till de nu gällande bestämmelserna erfordrerliga. Hittills har pröfningen af behörighet till statsbidrag och utdelningen af sådant bidrag skett genom Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Den föreslagna formen för statsbidragets utgående förutsätter i detta hänseende en centralisering. Och då granskningen af inkomna ansökningar om statsbidrag synes böra ske inom ecklesiastikdepartementet, men afgörandet rörande dessa ansökningar icke lär kunna öfverlämnas åt en enskild tjänsteman inom departementet, torde beslut härom böra fattas af Kungl. Maj:t, i likhet med hvad som sker i fråga om statsunderstöd till

föreläsningsverksamheten. Fortfarande torde ansökning om statsbidrag böra inlämnas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som har att insända densamma jämte eget yttrande till Kungl. Maj:t.

Af de sakkunniga har föreslagits, att statsbidraget bör utgå, icke såsom nu ett år i efterskott, utan för löpande år, i sammanhang hvarmed förordats, att den tid, inom hvilken ansökning om statsbidrag skall hafva inlämnats till Kungl. Maj:ts befallningshafvande, bestämmes till den 15 februari. De fördelar, detta skulle medföra särskildt för nyupprättade bibliotek, synas vara så pass afsevärda, att förslaget torde böra vinna beaktande. En följd häraf blir, att vid ansökan om statsbidrag måste styrkas, att det understöd af bibliotekets ägare, hvarpå statsbidraget skall grundas, kommer att under året stå till dess förfogande.

I det föregående har jag redan haft anledning uttala mig om de villkor, under hvilka ett af lokal förening underhållet folkbibliotek bör kunna erhålla statsunderstöd samt om förefintligheten af skolbibliotek såsom villkor för ett statsunderstödt folkbiblioteks inrymmande i skollokal.

Det nu gällande villkor för statsbidrag, som föreskrifver, att för bibliotekets utveckling och vård skall från orten tillskjutas minst lika stort belopp som statsbidraget, bör gifvetvis, såsom jag också ofvan förutsatt, bibehållas. Beträffande beräkningen af nämnda tillskjutna belopp synes en förtydligande bestämmelse erforderlig. Det lär understundom hafva inträffat, att såsom inkomst för bibliotek upptagits fingeradt anslag till förhyrande af biblioteksklokal. De sakkunniga hafva därför föreslagit en bestämmelse af innehåll, att kostnad för lokal ej får medräknas, såvida den ej utgår i kontanta medel. Instämmande i den tankegång, som innebäres i detta förslag, vill jag med ett förtydligande af bestämmelsens formulering uttala mig för, att anslag till bestridande af lokalkostnad, däri inbegripna äfven utgifter för lokalens uppvärmning, belysning och renhållning, icke må få medräknas, såvida anslaget ej innebär en kontant utgift, som icke i någon form motsvaras af en inkomst för den samfällighet, inom hvilken biblioteket är beläget. Genom den föreslagna omformuleringen har jag afsett att förebygga exempelvis en sådan anordning, att kommunen förhyr lokal till sitt bibliotek af skoldistriktet och låter kommunalkassans utgift för ändamålet motsvaras af en inkomst för skolkassan. Hvad angår skolbiblioteken, synes för dem någon kostnad för lokal, vare sig för hyra eller för uppvärmning, renhållning o. d., i regeln icke behöfva ifrågakomma. Det torde därför, såsom jämväl de sakkunniga hemställt, böra stadgas, att för dessa

bibliotek anslag till lokalkostnad icke under några förhållanden får medräknas.

Bland utgifter, som gifvetvis måste anses fullt befogade, torde i detta sammanhang särskildt böra erinras om arfvode till bibliotekarie, där sådant visar sig erforderligt för att förskaffa biblioteket tillfredsställande skötsel, samt kostnader för anskaffande af katalog öfver biblioteket. Jag finner så mycket större anledning att här omnämna dessa utgiftsposter, som affattningen af nu gällande bestämmelser i vissa fall gifvit anledning till anmärkning från kammarrättens sida mot utgifter, hvilka ur synpunkten af bibliotekens ändamålsenliga värd synas hafva ägt fullt fog.

Nu gällande villkor, att statsunderstödt bibliotek skall vårdas af en föreståndare eller bibliotekarie, har icke upptagits af de sakkunniga. Något skäl för dess uteslutande har dock icke anförts, och ehuru det visserligen bör falla af sig själf, att hvarje bibliotek är ställt under särskild persons omvårdnad, synes man mig för säkerhets skull böra bibehålla ifrågakvarande bestämmelse.

Rörande frågan om lämpligheten af låneavgifter vid de statsunderstödda biblioteken hafva olika åsikter framställts. Nu gällande författning medger upptagande af »låg afgift». De sakkunniga föreslå, att detta medgifvande må upphöra och utlåningen från de statsunderstödda folkbiblioteken och skolbiblioteken blifva avgiftsfri. Till stöd härför har andragits, att införande af afgift för bibliotekets begagnande delar samhällets medlemmar i två grupper: de som kunna och de som icke kunna betala, att det ligger i en sådan avgifts natur att utgöra en särskild beskattning af de mest intresserade och flitiga bland bibliotekets besökare, samt att erfarenheten i vårt land undantagslöst vittnar om att avgiftens borttagande har till resultat en betydligt ökad besöks- och boklånsiffrå. Jag finner dessa skäl öfvertygande och vill sålunda förorda, att avgiftsfri utlåning uppställas såsom villkor för erhållande af statsbidrag.

För närvarande gäller för biblioteken den bestämmelsen, att böcker, som inköpts för erhållet statsbidrag och för af skoldistrikt, församling, kommun eller förening anskaffade medel, ej må afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande. De sakkunniga föreslå, att i denna bestämmelse inskjutas orden »genom försäljning eller byte», detta för att förebygga en sådan tolkning af bestämmelsen, att icke heller förslitna och föråldrade böcker skulle få utgallras utan inspektörens medgifvande. Instämmande i denna de sakkunnigas tanke vill jag uttala mig för sådan formulering af ifrågakvarande bestämmelse, att däri stadgas, att bibliotekets

böcker ej utan tillstånd af folkskoleinspektören eller bibliotekskonsulent i ecklesiastikdepartementet få i annan mån afhändas biblioteket, än att förslitna eller föråldrade böcker böra kunna därifrån utgallras.

I öfverensstämmelse med de sakkunnigas yrkande anser jag, att utaf nu stadgade villkor för erhållande af statsbidrag följande böra bibehållas i det hela oförändrade:

att böcker af osedligt innehåll ej må införlifvas med biblioteket,

att biblioteket skall vara underkastadt inspektion af vederbörande folkskoleinspektör, samt

att biblioteket hålles försäkradt mot eldskada.

Mot affattningen af det första bland dessa villkor hafva vissa anmärkningar framställts, liksom det från några håll antydts, att det sätt, hvarpå bestämmelsen tillämpats, understundom icke utmärkts af nödig varsamhet. Från alla håll har dock erkänts, att en bestämmelse af ifrågavarande innebörd i och för sig måste anses lämplig och af erfarenheten bestyrkts såsom nödvändig. De farhågor, som uttalats för ett godtyckligt och olämpligt handhavande af bestämmelsen, torde bortfalla, därest, såsom jag ämnar föreslå, granskningen af bibliotekens bokbestånd kommer att i det väsentliga ske inom ecklesiastikdepartementet och sålunda kan utföras efter enhetliga och noggrant öfvervägda grunder.

För egen del vill jag i detta sammanhang uttala, att man i förevarande hänseende nog i allmänhet snarare felar genom för stor släpphändthet än genom för stor stränghet. Det kan enligt min mening icke vara försvarligt att i statsunderstödda bibliotek tillhandahålla icke blott äldre personer utan äfven en omogen och okritisk ungdom litteratur af sådan art, att man måste vara förvissad därom, att den eggas drifternas och ger fantasilifvet en osund riktning, denna litteratur må sedan i fråga om formellt artistiskt raffinemang stå än så högt. Äfven på det andliga området är en viss offentlig hygien af nöden, om ock för dennas rätta handhavande kräfves en synnerligen hög grad af takt och godt förstånd. Någon förändring af ifrågavarande bestämmelse i syfte att aftrubba dess innebörd kan jag sålunda icke förorda.

Å andra sidan finner jag icke skäl till en sådan utvidgning af samma bestämmelse, som från något håll ifrågasatts, att densamma skulle komma att omfatta förbud för litteratur af visst religiöst, politiskt och socialt innehåll. Såsom de sakkunniga påpekat, skulle tillämpningen af ett sådant förbud vara förenad med långt större vanskligheter än tillämpningen af förbudet mot osedlig litteratur, och erfarenheten torde icke heller hafva styrkt dess behöflighet.

Skall emellertid en verksam kontroll af biblioteken i nu af mig förordad omfattning kunna komma till stånd, måste tydligen ett åläggande finnas för biblioteksstyrelserna att samtidigt med ansökan om statsbidrag genom länsstyrelserna till Kungl. Maj:t insända förteckning, första gången bidrag sökes, öfver hela sitt bokbestånd och sedermera årligen öfver de böcker, som förvärfvats genom köp eller gåfva. Rörande granskningen af bibliotekens bokbestånd må tilläggas, att förekomsten i ett bibliotek af olämpliga böcker icke synes böra föranleda förvägrande af sökt statsbidrag, innan tillfälle till rättelse beredts vederbörande.

Slutligen synes mig böra, i öfverensstämmelse med hvad som är stadgadt för statsunderstödda föreläsninganstalter, tilläggas det villkor för statsbidrags erhållande, att biblioteket skall vara underkastadt den kontroll och de villkor, som i öfrigt af Kungl. Maj:t pröfvas nödiga och lämpliga.

Bland sådana villkor torde böra upptagas den i hufvudsak redan nu gällande bestämmelsen, att då föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, skola till vederbörande skoldistrikt, församling eller kommun för införlifvande med dess bibliotek eller såsom grundstomme till ett dylikt öfverlämnas de böcker, som inköpts för statsbidrag eller bibliotekets egna medel; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, öfverlämnas till annan förening med samma eller likartadt syfte eller annorlunda på lämpligt sätt disponeras.

I anslutning till hvad jag nu anfört och i öfrigt — fränsetdt ett mindretal oväsentliga förändringar — i öfverensstämmelse med de sakkunnigas förslag, vill jag sålunda uttala mig för att följande villkor och bestämmelser uppställas för tilldelande af statsbidrag till folkbibliotek och skolbibliotek:

att, därest biblioteket underhålles af enskilda, det skall ställas under en styrelse, i hvilken den borgerliga kommunen utser minst en ledamot, hvarjämte ombud för kommunen äfven deltagar i granskningen af bibliotekets räkenskaper; dock att, därest kommunen afböjer att taga sådan befattning med biblioteket, det må ankomma på Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet att, på framställning af bibliotekets styrelse och efter pröfning af bibliotekets ändamålsenlighet, utse en styrelseledamot och en granskningsman för detsamma;

att kyrklig eller borgerlig kommun, sammanslutning af kommuner, skoldistrikt, skolstyrelse eller enskilda förbundet sig att för bibliotekets utveckling och vård under det år, för hvilket statsbidrag sökes, tillskjuta minst lika mycket som det begärda statsbidragets belopp, hvarvid anslag till bestridande af lokalkostnad, däri inbegripna utgifter för lokalens upp-

värming, belysning och renhållning, får medräknas för skolbibliotek i intet fall och för folkbibliotek blott såvida anslaget innebär en kontant utgift, som icke i någon form motsvaras af en inkomst för den samfällighet, inom hvilken biblioteket är beläget;

att beviljad statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker, valda ur af ecklesiastikdepartementet utgifna kataloger och förmedlade till biblioteket genom statsunderstödd förmedlingsanstalt; dock att, intill dess berörda kataloger blifvit utarbetade och tillgängliga, utväljandet af böckerna må ske i den ordning, Kungl. Maj:t bestämmer;

att för biblioteket finnes en föreståndare eller bibliotekarie, som handhar den närmaste skötseln af boksamlingen och ombesörjer upprättandet af katalog däröfver;

att biblioteket är uppställt i lämplig lokal, hvarvid tillika skall iakttagas, att statsunderstödt folkbibliotek får inrymmas i för undervisning afsedda skollokaler endast för så vidt särskildt skolbibliotek äfven finnes;

att biblioteket regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt hålles tillgängligt för allmänheten;

att biblioteket skall vara underkastadt inspektion af vederbörande folkskoleinspektör;

att biblioteket hålles försäkradt mot eldskada;

att böcker af osedligt innehåll ej få införlifvas med biblioteket;

att bibliotekets böcker ej utan tillstånd af folkskoleinspektören eller bibliotekskonsulent i ecklesiastikdepartementet få i annan mån afhändas biblioteket, än att förslitna eller föråldrade böcker må därifrån utgallras; samt

att biblioteket skall vara skyldigt att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i öfrigt af Kungl. Maj:t pröfvas nödiga och lämpliga.

Statsunder-
stödd till
biblioteks-
verksam-
heten inom
vissa riks-
förbund.

¶ Den punkt i det af doktor Palmgren framlagda organisationsförslaget, som bland de hörda myndigheterna väckt de största betänkligheterna, är, såsom jag vid min redogörelse för de afgifna utlåtandena redan nämnt, förslaget om statsunderstöd till den studie- och biblioteksverksamhet, som bedrifves inom vissa hela landet omfattande föreningar. Det är ock helt naturligt, att så varit fallet. Ty dels är hela denna verksamhet af ganska ungt datum och har hittills icke vunnit något allmännare offentligt beaktande, dels innebär förslaget om dess understödjande, åtminstone vid första påseendet, ett afsteg från de grundsatser i afseende på biblioteksverksamheten, vid hvilka man i öfrigt ansett sig böra fasthålla. De tillkallade sakkunniga hafva emellertid obetingadt anslutit sig till förslaget, och efter noggrannt öfvervägande finner jag mig, om ock med vissa lämp-

ningar, böra biträda detsamma. Det torde emellertid vara af nöden att något närmare redogöra för ifrågavarande verksamhet och angifva de skäl, som varit bestämmande för min ställning till frågan.

Den verksamhet, hvarom här är fråga, den s. k. studiecirkelverksamheten, är i vårt land knappast ett tiotal år gammal. Påbegynt inom Sveriges storloge af I. O. G. T., har den upptagits af nationalgodtemplarorden, nykterhetsorden Verdandi och socialdemokratiska ungdomsförbundet. Sin förnämsta utveckling har den fått inom förstnämnda förening. Verksamhetens innebörd och organisation äro i korthet följande. På de skilda orterna sammansluta sig ett mindre antal, ett par tre tiotal, medlemmar af vederbörande förening till en studiecirkel. För tillgängliga medel, cirkelmedlemmarnas sammanskott äfvensom anslag af den förening, medlemmarna tillhöra o. s. v., inköpes ett antal böcker, hvilka studeras af medlemmarna dels hvar för sig, dels gemensamt vid sammankomster, där äfven samtal öfver de lästa arbetena jämte ett eller annat föredrag m. m. förekomma. Vid slutet af hvarje arbetsår öfverlämnas de inköpta böckerna till ett af studiecirkeln eller föreningens lokalafdelning upprättadt lokalt bibliotek, där de sålunda sedermera äro tillgängliga för cirkelns medlemmar och öfriga föreningsmedlemmar samt, vanligen mot en låg afgift, äfven för utom föreningen stående personer. Studiecirkeln står under ledning af en bland dess medlemmar, och denne är skyldig att lämna redovisning med afseende på såväl bokinköp och studieverksamhet som ekonomi till en för alla föreningens studiecirkel gemensam studieledare, som tillhandagår med råd och anvisningar, bland annat i form af bokförteckningar, studiehandböcker m. m. Bokinköpen förmedlas under studieledarens öfverinseende genom en förmedlingsanstalt i Stockholm, hvilken i regel lämnar 20 % rabatt på bokhandelspriserna.

Den snabba utveckling, studiecirkelverksamheten haft inom Sveriges storloge af I. O. G. T., framgår af en öfversikt, som lämnats i min föregående framställning (sid. 18). Jag tillåter mig nu blott erinra därom, att under arbetsåret 1910—1911 inom föreningen voro verksamma 672 studiecirkel, hvilka under året inköpte böcker för sammanlagdt omkring 32,500 kronor.

Såsom jag nyss nämnde, innebär i enlighet med studiecirkelverksamhetens organisation tillkomsten af en sådan cirkel också tillkomsten af ett bibliotek, därest icke föreningens lokalafdelning redan äger ett sådant, och detta oafsedt om på platsen finnes ett af kommunen eller en lokal förening underhållet folkbibliotek eller icke. Mot ett förslag att lämna statsbidrag åt en så organiserad verksamhet framställer sig då omedelbart den anmärkningen, att detta ju skulle stå i uppenbar motsättning till den koncen-

trationens grundsats, man velat häfda i fråga om folkbiblioteksverksamheten. Samtidigt med att man sträfvar efter att göra de statsunderstödda folkbiblioteken så starka som möjligt, skulle man genom att uppmuntra studiecirkelverksamheten skapa en mångfald små statsunderstödda bibliotek, och detta måhända afven på en plats, där statsunderstödt folkbibliotek redan finnes. Motsägelsen synes vara påtaglig. Det kan icke förnekas, att här två berättigade intressen, till en viss grad åtminstone, stå i motsättning mot hvarandra.

Till en början kan härom sägas, att hufvudsaken ju alltid är, icke att böcker finnas tillgängliga i ett bibliotek, utan att de verkligen blifva lästa. Att åtminstone studiecirkelbibliotekens böcker blifvit och alltjämt blifva lästa, därför utgör hela den ifrågavarande organisationen den bästa borgen. Redan detta talar för att studiecirkelverksamheten bör understödjas.

Vidare torde det nog förhålla sig så, att studiecirkeln och dess bibliotek äro ett godt medel att skaffa ett på orten befintligt folkbibliotek kunder. Den läslust, som inom studiecirkeln väckts till lif och som snart icke tillfredsställes genom cirkelbibliotekets små resurser, drifver till det större biblioteket, som är i stånd att motsvara mera omfattande önskningsar och behof. Motsättningen mellan de små studiecirkelbiblioteken och de större kommunala biblioteken blir sålunda, djupare sedt, mera skenbar än verklig, och understödjandet af de förra behöfver i själfva verket icke innebära ett försvagande af de senare.

Slutligen: det är icke möjligt att misskänna den kunskapsörst och den offervillighet för ideella syften, som tagit sig uttryck i den ifrågavarande biblioteksverksamheten, och det synes mig oriktigt att icke häråt lämna det erkännande och stöd, som ett bidrag från det allmännas sida innebär. Helt visst vore det, då staten besluter sig för att kraftigt stödja ett bildningsarbete sådant som biblioteksverksamheten, en stor försummelse att icke tillvarataga det tillskott af kraft, som är att hämta genom en förbindelse med de djupa ledens egna ansträngningar för samma syfte.

Såsom jag förut nämnt, vill jag därför med några mindre förändringar förorda de sakkunnigas förslag i detta hänseende.

I enlighet därmed skulle statsunderstöd kunna utgå till hela landet omfattande förening, »riksförbund» — jag föredrager denna benämning framför den af de sakkunniga föreslagna benämningen »riksorganisation» —, som äger minst 20,000 medlemmar och som, under öfverinseende och kontroll af en utaf förbundet vald studieledare, bedrifver biblioteksverksamhet inom studiecirklar eller liknande sammanslutningar. Understödet

skulle utgå i form af bundna böcker, valda på samma sätt som för folk- och skolbiblioteken, till högst hälften af det belopp, riksförbundet själfvt under föregående år utgifvit för biblioteksverksamheten, d. v. s. till inköp och inbindning af böcker samt, med minst fyra års mellantid för hvarje bibliotek, äfven till tryckning af kataloger. Vid beräkningen af statsunderstödet skulle, enligt hvad som framgår af de sakkunnigas motivering, bokinköp icke få medräknas för sådana studiecirklar, mot hvilkas bibliotek från ecklesiastikdepartementets sida framställts anmärkningar, som icke ledt till rättelse — detta naturligtvis i det fall, att underlåtenheten pröfvas vara af beskaffenhet att böra medföra sådan påföljd — liksom icke för något studiecirkelbibliotek skulle få beräknas högre statsunderstöd än maximibeloppet för statsunderstöd till kommunala folkbibliotek.

Frånsedt några mindre jämkningar i de af de sakkunniga föreslagna villkorens formulering, hvarvid särskildt är att nämna den af statskontoret påpekade otillfredsställande affattningen af de under mom. B 3) och 4) i de sakkunnigas förslag upptagna villkoren, har jag i afseende på nämnda villkor att föreslå ett par förändringar och tillägg.

Då det intresse inom en förening för här berörda verksamhet, som skall förtjäna understöd af statsmedel, gifvetvis bör hafva visat sig vara synnerligen starkt och offervilligt, synes mig minimibeloppet för statsunderstödet till ett riksförbund böra höjas från det af de sakkunniga föreslagna beloppet 2,500 kronor till 3,000 kronor. Vidare torde i öfverensstämmelse med statskontorets yrkande ett maximibelopp för hvarje förbunds understöd böra fastställas, och synes mig i detta hänseende 15,000 kronor vara ett lämpligt belopp. Jämväl torde af statsfinansiella hänsyn ett maximibelopp böra bestämmas för den sammanlagda summa af statsmedel, som får användas för ifrågavarande verksamhet, och lär med hänsyn till upplysningar, som jag inhämtat, detta belopp lämpligen kunna sättas till 45,000 kronor. Härtill torde ock böra läggas den bestämmelsen, att understöd af statsmedel, som riksförbund åtnjuta för sin biblioteksverksamhet under annan anslagstitel — jag tänker härvid särskildt på anslag från de s. k. brännvinsförsäljningsmedlen —, skall tagas i beräkning vid bestämmande af statsbidragets belopp.

Liksom i fråga om folkbibliotek och skolbibliotek torde äfven beträffande riksförbund samt deras studiecirklar och bibliotek böra stadgas, att de skola vara underkastade den kontroll och de villkor, som i öfrigt af Kungl. Maj:t pröfvas nödiga och lämpliga. Härvidlag är att erinra om behöfligheten af likartade bestämmelser för det fall att biblioteket upplöses, som förut angifvits i fråga om lokal förenings bibliotek.

De villkor och bestämmelser, som i anslutning till hvad jag nu an-
fört, synas mig böra uppställas för tilldelande af statsbidrag till riks-
förbund för biblioteksverksamhet inom studiecirklar eller andra sammanslut-
ningar med likartadt syfte, torde kunna sammanfattas på följande sätt:

att riksförbundets studiecirkel- och biblioteksverksamhet står under
inseende och kontroll af en utaf förbundet utsedd ledning (studieledare,
studierektor e. d.);

att riksförbundet styrker sig hafva under det sistförflutna arbets-
respektive kalenderåret af egna medel användt till inköp och inbindning af
böcker samt, med minst fyra års mellantid för hvarje bibliotek, till tryckning
af kataloger minst dubbelt så stort belopp som det begärda statsbidraget,
vid hvars beräkning icke för någon till förbundet ansluten studiecirkel
får upptagas högre belopp än 400 kronor och ej heller de studiecirklar
medtagas, mot hvilkas bokförråd från ecklesiastikdepartementet, utan att
rättelse vunnits, framställts anmärkning, som pröfvas vara af beskaffenhet
att böra medföra dylik påföljd;

att beviljadt statsbidrag må uppbäras endast i form af bundna böcker,
valda af studiecirkelarna eller riksförbundet ur af ecklesiastikdeparte-
mentet utgifna kataloger och förmedlade till förbundets studieledning
genom statsunderstödd förmedlingsanstalt; dock att, intilldess berörda
kataloger blifvit utarbetade och tillgängliga, utväljandet af böckerna må
ske i den ordning, Kungl. Maj:t bestämmer;

att böcker af osedligt innehåll ej få införlifvas med studiecirkeln
bokförråd;

att böcker, som erhållits såsom statsbidrag eller som inköpts för af
riksförbundet anslagna medel, ej annorledes än i nästföljande punkt sägs
få utan medgifvande af riksförbundets studieledare afhändas studiecirkeln;

att studiecirkeln såsom statsbidrag erhållna och för anslag af riks-
förbundet inköpta böcker vid slutet af hvarje arbets- eller kalenderår
skola kostnadsfritt öfverlämnas till det studiecirkeln eller riksförbundet
tillhöriga lokala biblioteket, studiecirkelbiblioteket;

att studiecirkelbibliotekets angelägenheter vårdas af en styrelse, som
utser föreståndare för detsamma;

att studiecirkelbiblioteket är underkastadt samma bestämmelser i af-
seende på lokal, utlåning, bokbestånd, försäkring och inspektion, som äro
stadgade för folkbibliotek och skolbibliotek; dock att biblioteket må hafva
rätt att upptaga en låg afgift för boklån;

att böcker, som erhållits från studiecirkel, ej utan tillstånd af folk-
skoleinspektören eller bibliotekskonsulent i ecklesiastikdepartementet få i
annan mån afhändas studiecirkelbiblioteket än att förslitna eller föråldrade
böcker må därifrån utgallras; samt

att såväl riksförbundet som dess studiecirkelar och studiecirkelbibliotek skola vara skyldiga att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i öfrigt af Kungl. Maj:t pröfvas nödiga och lämpliga.

De sakkunnigas förslag till vandringsbiblioteksverksamhetens ordnande finner jag välbetänt och vill i hufvudsak ansluta mig därtill. Enligt detta förslag skulle understöd af statsmedel enligt Kungl. Maj:ts bestämmande utgå till fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek, en i Stockholm, en i Göteborg, en i Lund och en i Luleå. Det årliga understödet till hvarje förmedlingsanstalt föreslås skola uppgå till högst 2,000 kronor och det sammanlagda understödsbeloppet till dessa anstalter till högst 5,000 kronor.

Vandrings-
bibliotek.

I ett par punkter synes mig emellertid en förändring i de sakkunnigas förslag önskvärd.

De sakkunniga hafva föreslagit, att förmedlingsanstalterna skola äga rätt att, efter till Kungl. Maj:t insänd ansökning, årligen uppbära ersättning för de med vandringsbibliotekens kringvändning förbundna fraktkostnaderna. Statskontoret har påpekat, att denna ersättning icke medtagits vid beräkningen af det erforderliga statsanslaget, vare sig af doktor Palmgren eller af de sakkunniga. Enligt hvad jag inhämtat, synes man med ledning af den erfarenhet, som vunnits inom folkbildningsförbundet i Stockholm, kunna beräkna ifrågavarande fraktkostnad till omkring en tredjedel af det beviljade statsanslaget, i föreliggande fall alltså till inemot 2,000 kronor årligen.

Nu synes mig emellertid den anordning för fraktkostnadens ersättande, som föreslagits af de sakkunniga, vara ägnad att medföra ett besvärligt och onödigt bokförings- och revisionsarbete. Enklast torde vara, att en mot de beräknade fraktkostnaderna svarande ökning i statsbidragen beviljas förmedlingsanstalterna, mot villkor att dessa själfva betala alla dylika kostnader för vandringsbibliotekens kringvändande. Då det belopp, som af de sakkunniga föreslagits såsom maximiunderstöd för vandringsbiblioteksverksamheten, 5,000 kronor, synes mig vara mycket knappt tilltaget, medan det belopp, som af dem föreslagits till understöd åt den med nämnda verksamhet beslätade bokförmedlingsverksamheten, 8,000 kronor, möjligen kan komma att visa sig större än erforderligt, vill jag för båda dessa slag af förmedlingsverksamhet föreslå ett sammanlagdt understödsbelopp, som med inräknande af den nyssnämnda fraktkostnaden synes kunna sättas till högst 15,000 kronor, hvaraf högst 8,000 kronor må tilldelas bokförmedlingsanstalter. Skulle därigenom möjlighet beredas att lämna vandringsbiblioteksverksamheten ett något kraftigare understöd än de sakkunniga före-

slagit, vore detta enligt min mening välbehöfligt och önskvärdt. Att inom det sålunda ganska snävt begränsade sammanlagda understödsbeloppet, i likhet med de sakkunniga, fastställa någon maximigräns för understödet till hvarje särskild förmedlingsanstalt synes mig icke lämpligt, då understöden tydligen böra bestämmas i förhållande till omfattningen af den verksamhet, hvarje anstalt bedrifvit, och då dessutom anslaget på grund af sitt jämförelsevis ringa belopp innebär sin egen begränsning.

För att möjliggöra en rättvis fördelning af anslagsbeloppet mellan anstalterna böra dessa tydligen vid ansökning om understöd äfven meddela en beräkning af sina fraktkostnader för vandringsbibliotekens kring-sändande.

Bland de villkor, som torde böra bestämmas af Kungl. Maj:t för erhållande af statsunderstöd till förmedlingsanstalt för vandringsbibliotek, må särskildt erinras om skyldighet för anstalten att till ecklesiastikdepartementet insända förteckning öfver vandringsbibliotekens bokbestånd samt att vidtaga de förändringar däri, som pröfvas erforderliga. Däremot synes mig icke nödigt att införa något åläggande i afseende på sättet för böcker-nas anskaffande.

Bok-
förmedlings-
anstalter.

De sakkunniga anse det lämpligast, att de böcker, hvilka skola utgå som statsbidrag till biblioteken, förmedlas till dessa genom statsunderstödda enskilda förmedlingsanstalter. Äfven om en eller annan olägenhet kunde vara förbunden härmed, komme, såsom de sakkunniga framhållit, säkerligen en sådan anordning af bokförmedlingen att blifva afsevärdt billigare för staten än inrättandet af en statsanstalt för ändamålet. De sakkunniga föreslå, att tillsvidare två förmedlingsanstalter må erhålla statsunderstöd med sammanlagdt högst 8,000 kronor, nämligen folkbildningsförbundet och Sveriges storloges af I. O. G. T. bokförmedlingsanstalt, båda i Stockholm, den förra för bokförmedling till folk- och skolbibliotek, den senare till riksförbundens studiecirklar. Jag har redan angifvit min anslutning till detta de sakkunnigas förslag och hyser den förhoppningen, att bokförmedlingens sammanförande till blott två anstalter, förlagda till hufvudstaden, skall bidraga att nedbringa kostnaderna och genom minskad omgång göra expeditionen så skyndsam som möjligt.

Klart är, att förmedlingsanstalterna vid inköp af böcker kunna be-tinga sig afsevärd rabatt. Huru stor del af denna rabatt som kan böra tillkomma anstalterna för att, jämte statsunderstödet, användas till täckande af deras kostnader och huru stor del däraf, som vid förmedlingen af böcker till biblioteken och studiecirkelarna bör tillgodoräknas dessa senare, kan tydligen icke en gång för alla bestämmas, utan får efter

vederbörandes hörande fastställas af Kungl. Maj:t med hänsyn till föreliggande omständigheter. Enligt hvad jag inhämtat, torde utsikt finnas, att omkring 20 procents rabatt af verkliga bokhandelspriset skall kunna komma biblioteken till godo. Gifvetvis böra förmedlingsanstalterna vara pliktiga att på samma villkor till biblioteken förmedla sådana böcker, som dessa rekvirera för sina egna medel.

En i samband härmed stående detaljfråga, som icke berörts af de sakkunniga, anser jag mig böra omnämna. Den gäller betalningen af fraktkostnaden för de genom förmedlingsanstalterna utsända böckerna. Det skulle kunna tänkas, att liksom fraktkostnaden för vandringsbibliotek skall erläggas af förmedlingsanstalterna, också fraktkostnaden för här ifrågasvarande böcker borde erläggas af bokförmedlingsanstalterna mot det att dessa finge tillgodoräkna sig så mycket större del af den nyss omnämnda rabatten. Med hänsyn till den betydliga ökning i anstalternas redovisningsskyldighet, detta skulle medföra, synes mig dock lämpligast, att fraktkostnaden alltid betalas af de särskilda biblioteken vid böckernas framkomst. De beviljades statsunderstöden skulle sålunda oafkortade komma biblioteken till godo, medan kostnaden för frakten komme att drabba bibliotekens egna tillgångar.

Till de villkor, som i enlighet med de sakkunnigas förslag böra bestämmas af Kungl. Maj:t vid beviljande af statsunderstöd åt bokförmedlingsanstalt — jag har ingenting att erinra mot hvad de sakkunniga därutinnan föreslagit — bör tydligen läggas redovisningsskyldighet inför kammarrätten. Med anledning af hvad statskontoret anfört rörande villkoren för utbetalningen till förmedlingsanstalterna af de statsunderstöd, för hvilka böcker förmedlats af dem till biblioteken, vill jag nämna, att, enligt hvad jag förvissat mig om, de sakkunnigas afsikt varit, att nämnda bidrag skola få lyftas af anstalterna, först sedan dessa genom vederbörliga handlingar, granskade inom ecklesiastikdepartementet på sätt statskontoret föreslagit, styrkt sig hafva fullgjort de leveranser, för hvilka ersättning begäres. Att, såsom af statskontoret ifrågasatts, vederbörande biblioteksstyrelser skulle kunna sättas i tillfälle att öfvertyga sig om motsvarigheten mellan statsbidragets penningbelopp och de förmedlade böckernas värde torde knappast vara möjligt såväl med hänsyn till den ökning i arbete för anstalterna, detta skulle medföra, som på grund däraf, att de verkliga bokhandelsprisen genom prisnedsättningar ofta betydligt växla. I granskningen inom departementet torde för öfrigt ligga en tillräcklig kontroll.

Gifvetvis kunna i den från ecklesiastikdepartementet utsända normalkatalog, ur hvilken biblioteken skola få välja de dem såsom statsbidrag tillkommande böckerna, icke upptagas andra pris än de officiella bokhandelsprisen. Däremot torde denna katalog böra innehålla sådana upplys-

ningar i öfrigt, att biblioteken med ledning däraf kunna uppgöra sina rekvisitionslistor inom ramen af beviljad anslag och med tillbörlig hänsyn såväl till de rabatterade bokprisen som till inbindningskostnader.

Biblioteks-
konsulenter
inom
ecklesiastik-
departe-
mentet.

Som en af de mest framträdande bristerna i vårt folkbiblioteksväsen har jag i det föregående framhållit frånvaron af sakkunnig ledning. För genomförande af den organisation på ifrågavarande område, som jag funnit lämpligast, förutsättes, såsom framgår af min föregående framställning, i betydlig utsträckning medverkan från ecklesiastikdepartementets sida. Ur båda dessa synpunkter finner jag det oundgängligt att, såsom de sakkunniga föreslagit, medel beviljas för anställande inom departementet af biträden med förfarenhet på biblioteksväsendets område.

Redan granskningen af inkommande ansökningar om statsbidrag till bibliotek, riksförbund och förmedlingsanstalter samt af bokförmedlingsanstalternas redovisningar äfvensom dessa ärendens föredragning kommer att medföra ett synnerligen drygt arbete, för hvilket erfordras särskild sakkunskap. Men därjämte föreligga, såsom af de sakkunniga framhållits, på folkbiblioteksväsendets område en mångfald uppgifter, för hvilkas utförande erfordras personer, hvilka kunna ägna hela sin tid och arbetskraft däråt. I en mängd fall komma råd och anvisningar, stundom äfven granskning och ingripande att erfordras. För utbildning af biblioteksföreståndare behöfva kurser anordnas. Sedan en grundkatalog upprättats öfver de böcker, hvilka må kunna utdelas som statsbidrag, ett arbete, för hvilket uppenbarligen krävas särskilda anordningar, måste den nyutkommande litteraturen granskas för uppgörande af årliga tillägg till grundkatalogen. Inkommande uppgifter från bibliotek och förmedlingsanstalter måste sammanföras och bearbetas, om det skall blifva möjligt att kunna öfverblicka biblioteksväsendets utveckling och läge, och resultatet däraf böra i viss utsträckning offentliggöras.

Ytterligare ett par uppgifter skulle enligt de sakkunnigas mening tillkomma de föreslagna biträdena, nämligen utarbetande af en handbok i biblioteksskötsel samt ordnande af folkskoleseminariernas bibliotek och meddelande af undervisning åt seminariernas elever om skötseln af skolbibliotek. Att upptaga utarbetandet af en handbok af nämnda slag bland tjänstäligganden synes mig dock icke lämpligt, ehuru statsunderstöd för sådant syfte måhända är nödvändigt. Hvad den senare af nämnda uppgifter angår är det, med hänsyn därtill att biblioteksföreståndarna, som bekant är, i stor utsträckning väljas bland folkskollärare, visserligen af största vikt, att folkskoleseminariernas bibliotek blifva

väl ordnade och att handledning i skötseln af bibliotek lämnas deras elever. Men dels är det beklagligtvis tills vidare blott några få bland seminarierna, som äga afsevärdare och för sitt syfte lämpliga boksamlingar, dels torde, på sätt som föreslagits af folkundervisningskommittén i dess nyligen afgifna betänkande om seminarierna, undervisningen i biblioteksteknik inom dessa undervisningsanstalter i allmänhet kunna ordnas utan medverkan af de ifrågavarande departementsbiträdena, helst som bland de förutnämnda kurserna för biblioteksföreståndare böra förekomma sådana för seminariebibliotekens föreståndare.

Doktor Palmgrens förslag, att för utförandet af nu berörda uppgifter skulle inom ecklesiastikdepartementet inrättas en biblioteksbyrå med fyra tjänstemän, har afstyrkts af de sakkunniga, hvilka i stället föreslagit anställandet af tre bibliotekskonsulenter. Äfven med nyss nämnda begränsning af den konsulenterna tillkommande uppgiften synes det mig sannolikt, att densamma utförande skulle kunna bereda tre tjänstemän full sysselsättning. Då det här gäller ett nytt arbetsfält, om hvars omfattning man väl kan hafva ganska säkra förmodanden, men dock icke kan förbringa någon detaljerad utredning, synes man mig emellertid böra framgå med största försiktighet och därför till en början nöja sig med två bibliotekskonsulenter.

Klart torde vara att, ehuru arbetet tämligen jämnt finge fördelas mellan de båda konsulenterna, dessa icke böra vara fullt jämnställda, utan att den ene af dem måste hafva ledningen af arbetet och vara den i sista hand bestämmande och ansvarige i afseende på de frågor, som skola afgöras af konsulenterna.

Då en sådan olikhet i tjänsteställning gifvetvis bör komma till uttryck i aflöning och benämning, synes mig de sakkunnigas förslag i detta hänseende lämpligt. I enlighet härmed skulle den ene konsulenten benämnas förste bibliotekskonsulent och, i likhet med förste bibliotekarie vid kungl. biblioteket, erhålla aflöning enligt andra normalgraden, och den andre benämnas andre bibliotekskonsulent och erhålla samma aflöning som andre bibliotekarie vid kungl. biblioteket eller enligt första normalgraden.

Såsom af statskontoret framhållits, böra tydligen konsulentbefattningarna tills vidare, intill dess större erfarenhet vunnits, tillsättas såsom extra ordinarie och mot arfvode. Häraf följer, såsom likaledes af statskontoret yrkats, att vid beräkningen af de arfvoden, som tillerkännas konsulenterna, hänsyn bör tagas till de belopp, som i rundt tal motsvara de afgifter för egen pensionering, hvilka tjänst innehafvarna vid tjänsternas förvandling till ordinarie skulle få vidkännas. Arfvodena skulle sålunda efter dessa pensionsafdrag

blifva för förste konsulenten 5,600 kronor och för andre konsulenten 3,900 kronor.

Då kostnaderna för konsulenternas expensutgifter tydligen i enlighet med statskontorets uttalande böra bestridas af åttonde hufvudtitelns förslagsanslag till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. och kostnaderna för deras tjänstresor från samma hufvudtitels förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar, skulle af anslaget till understöd åt folkbiblioteksväsendet för bibliotekskonsulenternas aflöning tills vidare erfordras ett årligt belopp af 9,500 kronor.

Rörande omfattningen och den allmänna karaktären af bibliotekskonsulenternas verksamhet har jag redan uttalat mig.

Klart är, att resultatet af dessa tjänstemäns verksamhet väsentligen blir beroende på möjligheten att för tjänsterna i fråga finna lämpliga personer, hvilka med ett lefvande intresse för vår folkbildning förena både en omfattande litterär bildning och den särskilda erfarenhet och insikt, som erfordras för att förstå de egenartade förhållandena och uppgifterna på folkbiblioteksverksamhetens område.

Äfven om dessa personfrågor kunna blifva på ett tillfredsställande sätt lösta, komma gifvetvis många vanskligheter att möta konsulenterna vid fullgörandet af deras uppdrag. Trots detta är det min öfvertygelse, att anordnandet af sakkunnig ledning för folkbiblioteksverksamheten är en af de oundgängligaste åtgärderna för denna verksamhets sunda och kraftiga utveckling.

*Anslags-
behof.*

Ordinarie
anslag.

Att med någon större grad af sannolikhet beräkna den anslagssumma, som kan blifva erforderlig till understödjande af folkbiblioteksväsendet på det sätt och i den utsträckning, som nu ifrågasatts, synes icke möjligt. Det mesta beror ju härvidlag på den villighet, kommuner och andra kunna komma att visa i fråga om upprättandet af nya bibliotek och ökandet af understöden till redan befintliga sådana. Ovissheten gäller sålunda framför allt understöden till folkbibliotek och skolbibliotek.

Doktor Palmgren utgår vid sin beräkning af understödsbehofven för dessa bibliotek från det på hennes undersökningar grundade antagandet, att af de enligt hennes uppskattning befintliga omkring 800 statsunderstödda församlings- och kommunbiblioteken omkring 600 äro eller böra betraktas som skolbibliotek, under det de återstående kunna anses som folkbibliotek. Med de af doktor Palmgren föreslagna understödsbeloppen, för skolbibliotek lägst 15 kronor, högst 150 kronor och för folkbibliotek lägst 50 kronor, högst 500 kronor, kommer hon till en minimisiffra för erforderligt

statsanslag till ifrågavarande behof på 19,000 kronor och en maximisiffra på 190,000 kronor. Härtill lägger hon ett belopp af 10,000 kronor för de senast tillkomna biblioteken och får därmed en slutsumma af 200,000 kronor.

De af mig tillkallade sakkunniga hafva använt en annan beräkningsgrund. Utgående från samma antal statsunderstödda bibliotek, 600 skolbibliotek och 200 folkbibliotek, antaga de, att under de närmaste åren skola tillkomma 200 bibliotek af hvarterdera slaget, hvadan man skulle hafva att räkna med ett antal af 800 skolbibliotek och 400 folkbibliotek. För hvarje bibliotek af förra slaget beräkna de ett understöd af i medeltal 75 kronor och för hvarje bibliotek af senare slaget i genomsnitt 250 kronor. Understöden till skolbibliotek skulle då komma att uppgå till sammanlagdt 60,000 kronor och understöden till folkbibliotek till sammanlagdt 100,000 kronor, eller tillhopa 160,000 kronor.

Statskontoret har i sitt utlåtande betonat, att det naturligtvis är fullkomligt omöjligt att på förhand uppgöra någon tillförlitlig beräkning af det erforderliga statsanslagets belopp, och erinrar därjämte, såsom jag i det föregående redan omnämnt, att i de uppgjorda beräkningarna fraktkostnaderna för vandringsbibliotekens kringvändande ej medtagits.

Enligt hvad jag förut meddelat, har medelbeloppet för statsunderstöd till samtliga församlings- och kommunbibliotek enligt sista tillgängliga uppgifter utgjort omkring 55 kronor. Med hänsyn härtill och i betraktande däraf, att jag föreslagit en minskning af understödsbeloppen till folkbibliotek, synas mig de af de sakkunniga antagna medelbeloppen för statsunderstöden, 75 kronor för skolbibliotek och 250 kronor för folkbibliotek, vara högre, än som kunna väntas ifrågakomma. Man torde enligt min mening för närvarande utan minsta fara kunna stanna vid 60 kronor för skolbibliotek och 200 kronor för folkbibliotek såsom sannolika medelbelopp.

Med utgående från det af de sakkunniga antagna antalet statsunderstödda bibliotek, om hvars sannolikhet jag icke vågar uttala någon mening, skulle man med de af mig nu angifna medelbeloppen komma till ett årligt anslagsbehof för folk- och skolbibliotek af sammanlagdt 128,000 kronor.

Med något större säkerhet synes man kunna uttala sig om anslagsbehovet till understödjande af riksförbundens biblioteksverksamhet. Såväl doktor Palmgren som de sakkunniga hafva beräknat detta behof till 20,000 kronor årligen. Med stöd häraf och med hänsyn till den maximigräns för understödsbeloppen, som jag i det föregående förordat, finner jag sannolikt, att en summa af omkring 20,000 kronor skall för den närmaste tiden visa sig tillräcklig för ifrågavarande ändamål. Härtill skulle så, i enlighet

med hvad jag i det föregående ansett mig böra förorda, komma ett belopp af 15,000 kronor till förmedlingsanstalterna för vandringsbibliotek och till bokförmedlingsanstalterna, däri inbegripen den nyssnämnda af statskontoret påpekade fraktkostnaden, samt 9,500 kronor till bibliotekskonsumlenternas aflöning.

Den sammanlagda kostnaden för folkbiblioteksverksamhetens understödjande skulle i enlighet härmed kunna beräknas till 172,500 kronor, hvilket belopp torde kunna afrundas nedåt till 170,000 kronor.

Då i årets statsverksproposition med stöd af vid dess affattande tillgängliga uppgifter ifrågavarande anslagsbehof beräknats till 180,000 kronor, hvilket belopp med 20,000 kronor understiger det af de sakkunniga antagna, men jag nu efter de af mig företagna jämnkningarna af förslaget finner mig kunna sänka det beräknade kostnadsbeloppet till 170,000 kronor, vill jag ännu en gång påminna om omöjligheten att i detta hänseende kunna komma till ett fullt tillförlitligt resultat. Liksom skedde år 1905, då anslag första gången beviljades till folkbiblioteksverksamheten, torde man också nu få nöja sig med att bestämma anslagsbeloppet på ett ungefär och öfverlåta åt framtiden att vidtaga de rättelser, hvartill erfarenheten kan gifva anledning.

Extra ordinarie anslag.

I mitt anförande till statsrådsprotokollet rörande årets statsverksproposition har jag erinrat därom, att för genomförande af den nu föreslagna omorganisationen af folkbiblioteksväsendet skulle jämte det ordinarie anslaget till understödjande af folkbibliotek, för år 1913 erfordras två anslag på extra stat, nämligen dels till utarbetande af en grundkatalog öfver för folkbiblioteken lämplig litteratur, dels till understöd åt biblioteken för deras verksamhet under år 1912 i enlighet med nu gällande bestämmelser.

Såsom jag förut framhållit, utgöres en af hufvudpunkterna i det föreliggande organisationsförslaget af den bestämmelsen, att statsunderstöden till såväl folkbibliotek och skolbibliotek som riksförbund skola utgå i form af bundna böcker, valda ur kataloger, som utgifvas af ecklesiastikdepartementet. Visserligen förefinnas i åtskilliga på enskild väg, särskildt af studentföreningarna Heimdal och Verdandi samt inom folkbildningsförbundet, utarbetade bokförteckningar, värdefulla förarbeten för upprättandet af den omförmälda grundkatalogen. Därest densamma skall komma att utmärkas af önskelig vidsynthet i fråga om litteraturval och vederhäftighet i uppgifter, måste dock arbetet därmed icke blott blifva omfattande och tidsödande, utan ock kräfvat medverkan af sakkunniga på olika områden. Ehuru densamma bör utföras under öfverinseende af de föreslagna bibliotekskonsumlenterna, måste det dock uppenbarligen till sin hufvudsakliga del öf-

verlämnas åt tillfälliga arbetskrafter. För grundkatalogens utarbetande erfordras sålunda ett särskildt anslag. Att med någon större säkerhet angifva det behöfliga beloppet, torde icke vara möjligt. De sakkunniga hafva beräknat detsamma till 20,000 kronor. Då någon anledning till jämkning af denna siffra i ena eller andra riktningen icke förelegat, har Kungl. Maj:t på mitt förslag i årets statsverkproposition uttalat sig för ett anslag på extra stat för ifrågavarande ändamål af 20,000 kronor, hvaraf för år 1913 skulle utgå halfva beloppet eller 10,000 kronor.

Gifvetvis måste det anses såsom ett viktigt önskemål, att den ifrågavarande grundkatalogen så snart som möjligt måtte föreligga färdig. Att detta skulle kunna vara fallet så tidigt, att bibliotekens rekvisitioner under år 1913 finge ske med ledning af nämnda katalog, är tydligen under inga omständigheter möjligt. För tiden intill dess katalogen blifvit utarbetad och tillgänglig torde de inkomna rekvisitioner i afseende å bokurvalet böra granskas af bibliotekskonsulenterna, innan bokförmedlingen vidtager. Med hänsyn till angelägenheten af att arbetet med grundkatalogen i största möjliga grad påskyndas anser jag mig böra i så måtto frånträda mitt nyss angifna förslag, som innehöll, att det för katalogens utarbetande erforderliga anslaget skulle fördelas på åren 1913 och 1914, att jag i stället vill uttala mig för att hela anslaget måtte beviljas för år 1913 med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1912 af tillgängliga medel förskottera de belopp, som kunna blifva erforderliga för det ifrågavarande arbetets påbörjande tidigast möjligt under sistnämnda år.

Då jag, såsom nyss nämnts, funnit en sänkning med 10,000 kronor af anslagsbehovet å ordinarie stat vara möjlig, skulle genom det af mig nu förordade förslaget i fråga om anslaget å extra stat icke förorsakas någon ändring af den i statsverkspropositionen föreslagna slutsumman för år 1913.

Rörande behovet af ett särskildt anslag å extra stat för år 1913 till understöd af folkbiblioteken för deras verksamhet under år 1912 i enlighet med nu gällande bestämmelser har jag i mitt anförande till statsrådsprotokollet rörande årets statsverksproposition uttalat mig på följande sätt:

»Under det statsbidrag till förut omnämnda centrala föreningar anvisats på det nuvarande anslaget för det år verksamheten omfattar, har i fråga om själfva *biblioteken* genom omnämnda kungörelse och cirkulär för uppnående af erforderlig kontroll så anordnats, att vederbörande haft att vid rekvisition innan utgången af januari månad året *efter* det, för hvilket statsbidrag sökes, lämna vissa erforderliga uppgifter och där-

vid, bland annat, med kvitterade räkningar styrka kostnaderna för bokinköp, inbindning af böcker och tryckning af katalog. Härigenom hafva statsbidragen till folkbiblioteken kommit att utgå först året efter det, för hvilket statsbidrag söktes. Häraf blef ock en följd, att det för själfva biblioteken afsedda beloppet för år 1906, då anslaget första gången var i riksstaten uppfördt, till största delen ej kom till användning. Den nu ifrågasatta omorganisationen afser emellertid, att statsbidragen skola komma vederbörande till del redan under det år, för hvilket statsbidrag äskas. Då, såsom förut antydts, för år 1913 det ordinarie förslagsanslaget kan beräknas att till sitt höjda belopp åtgå härtill, måste, på det anslagets summa ej må för mycket öfverskridas, tillgång beredas för mötande under samma år jämväl af bibliotekens på *nu* gällande bestämmelser grundade kraf på statsbidrag för sin verksamhet under år 1912. Till mötande af denna tillfälliga utgift torde på *extra* stat för år 1913 böra äskas ett förslagsanslag å 50,000 kronor.»

Jag finner de skäl, som sålunda anförts för beviljande af ifrågavarande anslag, fortfarande äga giltighet.

Biblioteks-
verksamhe-
tens samband
med föreläs-
ningsverk-
samheten.

Då frågan om ordnande af de populärvetenskapliga föreläsningarna i nådig proposition framlades för nästlidna års Riksdag, uttalade sig min företrädare i ämbetet i sitt anförande till statsrådsprotokollet med styrka för en närmare samverkan mellan föreläsningsverksamheten och folkbiblioteksverksamheten. Att en sådan samverkan vore af allra största betydelse erkändes från alla håll och låge för öfrigt i öppen dag, då ju syftet med föreläsningarna främst vore att gifva eggelser till själfverksamhet. Det skulle enligt hans mening blifva en af föreläsningkonsulentens icke minst viktiga uppgifter att, sedan den inom ecklesiastikdepartementet pågående utredningen i folkbiblioteksfrågan afslutats och förslag i anledning därpå utarbetats, bidra till det närmande mellan föreläsnings- och biblioteksverksamheten, som redan nu framstode såsom bästa grundvalen för ett verkligt framgångsrikt arbete på den fria folkbildningens fält.

I dessa min företrädares uttalanden kan jag till fullo instämma och vill blott i detta sammanhang betona, att förpliktelserna att i förevarande hänseende verka för ett närmande måste i samma grad åligga folkbiblioteksverksamhetens målsmän, i första hand de af mig föreslagna bibliotekskonsulenterna. Enligt hvad jag erfarit, hafva under innevarande arbetsår på flera håll lofvärda ansträngningar försports att ställa föreläsningarna i förbindelse med folkbiblioteken. Man synes sålunda kunna hysa goda förhoppningar om att det önskade samarbetet verkligen skall komma till stånd.

Det torde i detta sammanhang böra frambållas, att den enligt föregående års Riksdags beslut förordnade föreläsningskonsulenten ingalunda skulle göras öfverflödig genom tillsättandet af de föreslagna två bibliotekskonsulenterna. Oafsedt att de sistnämnda helt visst skulle få full sysselsättning genom de med biblioteksverksamheten förenade ärendena, erfordras för ledningen af de ifrågavarande verksamheterna insikt och erfarenhet af väsentligen så olika art, att de näppeligen med säkerhet kunna väntas vara förenade hos en och samma person.

Härmed har jag berört de punkter i det föreliggande ärendet, rörande hvilka jag funnit särskildt uttalande från min sida erforderligt.

I det föregående har jag betonat, att de bestämmelser, som år 1905 kommo till stånd på biblioteksverksamhetens område, i mycket buro karaktären af ett försök, och att sedan dess åtskillig erfarenhet vunnits, som kan tjäna till vägledning för de åtgärder, som nu skola vidtagas. Den utredning af ifrågavarande spörsmål, som min föregående framställning afsett att lämna, torde, såsom jag hoppas, hafva gifvit vid handen, att utvecklingslinjerna för vårt folkbiblioteksväsen nu ligga väsentligt klarare, än då var fallet. Jag är ock öfvertygad om, att de uppfattningar, till hvilka man nu genom erfarenheten kommit, i stort sedt äro riktiga, liksom jag hyser den förhoppningen, att de förslag, för hvilka jag uttalat mig, därest de blifva förverkligade, skola vara ägnade att i det hela väsentligt främja utvecklingen. Att däremot i fråga om enskildheter full klarhet ännu icke vunnits på åtskilliga punkter, torde likaledes hafva visat sig af min föregående framställning, och man måste sålunda vara beredd på att en vidgad erfarenhet skall ådagalägga nödvändigheten af förändringar i vissa hänseenden af de bestämmelser, som kunna framgå ur frågans förevarande behandling.

Organisatoriska bestämmelser samt understöd från det allmännas sida hafva emellertid icke den största och afgörande betydelsen, då det galler en verksamhet sådan som folkbiblioteksrörelsen. Ytterst hvilas dennas framgång därpå, att den i alltjämt stigande grad blifver omfattad af det personliga och offervilliga intresse, hvilket är och måste vara allt bildningsarbetes innersta drivvande kraft.

Det är att hoppas, att de löften i sådant hänseende, som vår biblioteksrörelses senaste utvecklingsskede gifvit, under den kommande tiden skola blifva infriade.

Med stöd af hvad jag nu anført, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till understödande af folkbiblioteksväsendet bevilja

ej mindre å *ordinarie stat* ett förslagsanslag af 170,000 kronor att utgå:

dels, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under af mig i det föregående angifna villkor, med ett belopp af lägst 40 kronor och högst 400 kronor, för år räknadt, till kyrklig eller borgerlig kommun, till sammanslutning af kommuner eller till lokal förening för upprättande och underhåll af *ett* folkbibliotek eller ett system af sådana (centralbibliotek med filialer) inom en och samma kommun eller sammanslutning af dylika,

samt med ett belopp af lägst 15 kronor och högst 150 kronor, för år räknadt, till skoldistrikt, styrelse för högre folkskola, kommunal mellanskola eller under statens kontroll stående folkhögskola eller småskoleseminarium för upprättande och underhåll af *ett* skolbibliotek eller ett system af sådana (centralbibliotek med filialer);

dels, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under af mig i det föregående angifna villkor, med ett belopp af lägst 3,000 kronor och högst 15,000 kronor, för år räknadt, till riksförbund (hela landet omfattande förening), som har minst 20,000 medlemmar, för understödjande af biblioteksverksamhet genom studiecirklar eller andra sammanslutningar med liknande syfte, med iakttagande därvid såväl att understöd af statsmedel, som riksförbund under annan anslagstitel åtnjuter för sin biblioteksverksamhet, skall tagas i beräkning vid bestämmandet af det här ifrågavarande statsunderstödet belopp, som ock' att sammanlagda summan af till samtliga riksförbund utgående anslag icke må öfverstiga 45,000 kronor;

dels, likaledes enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och under af Kungl. Maj:t fastställda villkor, till understöd åt fyra förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek och åt två bokförmedlingsanstalter med ett sammanlagdt belopp af högst 15,000 kronor, hvaraf högst 8,000 kronor till bokförmedlingsanstalter;

dels ock till arfvoden åt två bibliotekskonsulenter inom ecklesiastikdepartementet med 9,500 kronor, däraf 5,600 kronor till en förste konsulent och 3,900 kronor till en andre konsulent;

än äfven *à extra stat* för år 1913

dels ett belopp af 20,000 kronor till utarbetande af en grundkatalog öfver för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1912 af tillgängliga medel förskottera de belopp, som kunna blifva erforderliga för det ifrågavarande arbetets påbörjande under sistnämnda år;

dels ock ett förslagsanslag af 50,000 kronor till understöd åt folkbibliotek för deras verksamhet under år 1912 i enlighet med hittills gällande bestämmelser.

Hvad föredragande departementschefen sålunda tillstyrkt täcktes Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, på hemställan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder gilla; och skulle proposition i ämnet af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, aflåtas till Riksdagen.

Ur protokollet:

A. R:son von Hedenberg.
